

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА

Кафедра технологічної та професійної освіти

«До захисту допускаю»
завідувач кафедри технологічної
та професійної освіти,
доктор педагогічних наук, професор
_____ Леонід ОРШАНСЬКИЙ

« ____ » _____ 2025 р.

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ
ВИГОТОВЛЕННЯ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВИХ ВИРОБІВ
ІЗ ФАНЕРИ У ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

Спеціальність 014.10 Середня освіта (Технології)

Магістерська робота

на здобуття кваліфікації – *вчитель технологій, вчитель інформатики*

Автор роботи: ТИМИНСЬКИЙ Тарас Миколайович _____
підпис

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
МАТВІСІВ Ярослав Ярославович _____
підпис

Дрогобич, 2025

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Зав. кафедри

24.10.2024 р.

(підпис)

(дата)

ЗАВДАННЯ

на підготовку магістерської роботи

1. **Тема** «Методичні основи навчання школярів виготовлення декоративно-ужиткових виробів із фанери у позаурочний час».

2. **Керівник** – кандидат педагогічних наук, доцент Матвісів Я.Я.

3. **Студент** – Тиминський Тарас Миколайович.

4. **Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі:**

1. Проаналізувати педагогічні аспекти залучення школярів до занять декоративно-ужитковим мистецтвом як важливого чинника формування творчої особистості.

2. Розробити зміст навчальної програми гуртка художнього випилювання та визначити його освітній і виховний потенціал.

3. Виокремити основні методичні підходи до організації та проведення занять у гуртку декоративно-ужиткового мистецтва.

4. Підготувати методичні поради для керівників гуртків із метою підвищення якості позаурочної діяльності та творчого розвитку учнів.

5. **Список рекомендованої літератури:**

Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 1993. 272 с.

Антонович Є.А., Проців В.І., Свид С.П. Художні техніки у школі: навч.-метод. посібник. Київ: ІЗМН, 1997. 124 с.

Ботюк О.Ф. Деревинознавство. навч. посіб. Тернопіль: Астон, 2002. 100 с.

Войтович І.Г. Основи технології виробів з деревини: підруч. Львів : Нац. лісотехн. ун-т України, 2010. 304 с.

Донченко О.С. Невмеруще джерело: Бесіди про українське народне мистецтво. Київ: Мистецтво, 1975. 144 с.

Мельниченко П.П. Оздоблення садиби виробами з деревини. Київ: Урожай, 1993. 226 с.

Оршанський Л.В., Криванчик Р.Ф. Технологія художньої обробки деревини: Навч. посіб. Дрогобич: Коло, 2001. 228 с/

Оршанський Л.В., Ясеницький В.Є., Мікульський П.К. Основи технології обробки деревини навч. посібник. Дрогобич: РВВ ДДПУ, 2017. 192 с.

Програми для гуртків, секцій, творчих об'єднань позашкільних закладів суспільно-громадського та художньо-естетичного напрямку / уклад. Л.І.Ковбасенко, Л.М.Павлова. Київ, 2016. 400 с.

Сензюк П.К. Композиція в декоративному мистецтві. Київ: Рад. школа, 1988. 244 с.

Хорунжий В.Г. Випилювання лобзиком. Тернопіль: Астон, 2003. 64 с.

Чарівне веретено: навч.-метод. збірник. Львів: Каменярь, 1990. 157 с.

Чернов І.М. Поради сільському умільцю. Київ: Урожай, 1990. 286 с.

№ з/п	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту перед керівником, кафедрою
1.	Вивчення й аналіз псих.-педагогічної, методичної та спец. літератури; визначення вихідних положень дослідження (об'єкт, предмет, методи); формулювання мети; постановка завдань.	до 03.12.2024 р.	17.12.2024 р.
2.	Підготовка 1-го розділу роботи.	до 15.04.2025 р.	25.04.2025 р.
3.	Підготовка 2-го розділу роботи.	до 16.09.2025 р.	24.09.2025 р.
4.	Формування висновків. Оформлення роботи.	до 28.10.2025 р.	31.10.2025 р.
5.	Перевірка роботи на плагіат	до 14.11.2025 р.	21.11.2025 р.
6.	Попередній захист роботи і рецензування.	до 24.11.2025 р.	28.11.2025 р.

7. **Дата видачі завдання** – 24.10.2024 р.

8. **Термін подачі роботи керівнику** – 07.11.2025 р.

9. **З вимогами до виконання роботи і завданням ознайомлений** _____ Тиминський Т.М.

10. **Керівник** _____ Матвісів Я.Я.

ЗАХИСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Тема: «Методичні основи навчання школярів виготовлення декоративно-ужиткових виробів із фанери у позаурочний час».

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою:

Коротка мотивація захисту:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and extend across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

_____ Голова ДЕК _____
 дата підпис прізвище та ініціали

Секретар ДЕК _____

АНОТАЦІЯ

Тиминський Т.М. Методичні основи навчання школярів виготовлення декоративно-ужиткових виробів із фанери у позаурочний час. – Рукопис.

У магістерській роботі розглядається педагогічна проблема залучення школярів до декоративно-ужиткового мистецтва через організацію гурткової діяльності, зокрема в гуртку художнього випилювання. Досліджено вплив занять декоративно-ужиткового спрямування на формування особистості учнів, розвиток їхніх естетичних, моральних і трудових якостей. Здійснено аналіз змісту навчальної програми гуртка, визначено її освітній та виховний потенціал.

У роботі обґрунтовано методичні підходи до проведення занять, зосереджено увагу на структурі навчального процесу, поєднанні традиційних і сучасних методів навчання, розвитку міжпредметних зв'язків. Окреслено вимоги до матеріально-технічного забезпечення гуртка як важливої умови ефективного навчання. Розроблено навчально-методичні рекомендації з оволодіння технікою художнього випилювання та надано практичні поради для керівників гуртків з метою підвищення результативності роботи та розвитку творчого потенціалу учнів.

Ключові слова: заклад загальної середньої освіти, школярі, позаурочна гурткова діяльність, декоративно-ужиткове мистецтво, художнє випилювання.

SUMMARY

Tymynskyi T.M. Methodological bases of teaching schoolchildren to make decorative and applied products from plywood in extracurricular time.

The master's thesis considers the pedagogical problem of involving schoolchildren in decorative and applied art through the organisation of circle activities, in particular in the circle of artistic sawing. The influence of decorative and applied arts classes on the formation of students' personalities, the development of their aesthetic, moral and labour qualities is investigated. The content of the curriculum of the club is analysed, its educational and upbringing potential is determined.

The paper substantiates methodological approaches to conducting classes, focuses on the structure of the educational process, the combination of traditional and modern teaching methods, development of interdisciplinary connections. The requirements for the material and technical support of the club as an important condition for effective learning are outlined. The article develops educational and methodological recommendations for mastering the technique of artistic cutting and provides practical advice for club leaders in order to increase the effectiveness of work and develop the creative potential of students.

Keywords: general secondary education institution, schoolchildren, extracurricular club activities, decorative and applied art, artistic cutting.

ЗМІСТ

ВСТУП	2
Розділ 1. ПРИЛУЧЕННЯ ШКОЛЯРІВ ДО ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	5
1.1. Вплив декоративно-ужиткового мистецтва на формування творчої особистості школяра	5
1.2. Зміст програми навчання школярів у гуртку художнього випилювання	11
Розділ 2. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ У ГУРТКУ ХУДОЖНЬОГО ВИПИЛЮВАННЯ	23
2.1. Матеріально-технічне забезпечення роботи гуртка	23
2.2. Навчально-методичні рекомендації з оволодіння технікою художнього випилювання	31
2.3. Методичні поради для керівників гуртків декоративно-ужиткового мистецтва.....	47
ВИСНОВКИ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТКИ	60

ВСТУП

Актуальність роботи. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується зростанням інтересу до національної культурної спадщини як чинника духовного відродження та консолідації нації. В умовах глобалізаційних викликів особливої значущості набуває формування в молоді етнокультурної ідентичності, яка забезпечує збереження національної самобутності, розвиток патріотизму та шанобливого ставлення до традицій свого народу. Саме тому інтеграція елементів народного декоративно-ужиткового мистецтва в освітній процес є важливою складовою не лише навчальної, а й виховної системи загальної середньої освіти. Практика показує, що такий підхід сприяє розвитку когнітивних і креативних здібностей учнів, формуванню специфічних компетентностей, а також ціннісних орієнтацій та естетичних смаків. Вагоме значення у цьому контексті мають шкільні навчальні предмети «Історія України», «Образотворче мистецтво», «Технології» та ін., а також діяльність у межах позаурочної гурткової роботи в закладах загальної середньої освіти.

З огляду на нову редакцію Державного стандарту базової середньої освіти [17] та Концепцію Нової української школи [28], одним із ключових завдань освіти є формування ключових компетентностей, серед яких чільне місце посідають культурна самосвідомість, естетична компетентність, здатність до творчої самореалізації. Саме декоративно-ужиткове мистецтво, зокрема художня обробка деревини, створює сприятливі умови для досягнення цих цілей завдяки поєднанню навчання, практичної діяльності та національно-патріотичного виховання.

Художнє випилювання з фанери як одна з форм ручної праці та художньо-конструкторської діяльності школярів є не лише засобом розвитку дрібної моторики, просторового мислення, уяви та естетичних смаків, а й ефективним інструментом популяризації народних традицій у доступній для дітей формі. Його навчально-виховний потенціал зумовлений інтегративним характером, що охоплює елементи технологічної, мистецької, історико-культурної й навіть еколого-етичної освіти.

Зважаючи на те, що значна частина освітнього процесу реалізується у позаурочний час, актуальність дослідження методичних основ навчання школярів декоративно-ужитковому мистецтву, зокрема виготовленню виробів із фанери, зростає. Створення ефективної методичної системи, що враховує психолого-педагогічні особливості учнів, організаційно-методичні умови та матеріально-технічне забезпечення, є важливим кроком на шляху до підвищення якості освітнього процесу та виховання особистості, здатної цінувати й примножувати культурні надбання свого народу.

У зв'язку з цим тема магістерської роботи – «Методичні основи навчання школярів виготовлення декоративно-ужиткових виробів із фанери у позаурочний час» – є надзвичайно актуальною, оскільки відповідає сучасним запитам освіти та суспільства, сприяє реалізації цілей державної освітньої політики та розвитку творчого потенціалу молоді.

Об'єктом дослідження виступає процес художньо-трудової підготовки школярів у закладі загальної середньої освіти.

Предмет дослідження: методика навчання школярів виготовленню декоративно-ужиткових виробів із фанери у позаурочний час.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та методично розробити ефективні підходи до організації та проведення занять у гуртку художнього випилювання як засобу залучення школярів до декоративно-ужиткового мистецтва та розвитку їхньої творчої активності й естетичного смаку та формування практичних умінь і навичок.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати педагогічні аспекти залучення школярів до занять декоративно-ужитковим мистецтвом як важливого чинника формування творчої особистості.
2. Розробити зміст навчальної програми гуртка художнього випилювання та визначити його освітній і виховний потенціал.
3. Виокремити основні методичні підходи до організації та проведення занять у гуртку декоративно-ужиткового мистецтва.
4. Підготувати методичні поради для керівників гуртків із метою підвищення

якості позаурочної діяльності та творчого розвитку учнів.

Наукова значущість магістерської роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні та методичному узагальненні процесу залучення школярів до декоративно-ужиткового мистецтва в умовах гурткової діяльності. У дослідженні розкрито педагогічний потенціал художнього випилювання як засобу формування творчої особистості, а також запропоновано практичні рекомендації щодо організації занять, які мають інноваційний і прикладний характер. Результати роботи можуть бути використані для вдосконалення змісту позашкільної освіти, розробки авторських програм, підвищення професійної компетентності керівників гуртків та впровадження ефективних методик у практику декоративно-ужиткового навчання.

Практична значущість магістерської роботи полягає в розробці та впровадженні методичних рекомендацій щодо організації та проведення занять у гуртку художнього випилювання, які можуть бути використані керівниками гуртків декоративно-ужиткового мистецтва в позашкільних і загальноосвітніх закладах. Запропоновані форми, методи та підходи сприяють удосконаленню навчального процесу, формуванню в учнів практичних навичок, естетичного смаку та культури праці. Матеріали дослідження можуть стати основою для створення авторських програм, проведення майстер-класів, занять за інтересами, а також для підвищення кваліфікації педагогічних працівників у сфері позашкільної освіти.

Апробація результатів: тези доповіді «Методика навчання школярів художнього випилювання з фанери» в збірнику матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Народне мистецтво Бойківщини: традиції та сучасність».

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів (5 підрозділів), висновків, списку використаних джерел (51 найменування) та додатків. Робота містить 1 таблицю і 15 рисунків. Загальний обсяг становить 88 сторінок друкованого тексту, з яких 55 – основний текст.

Розділ 1.

ПРИЛУЧЕННЯ ШКОЛЯРІВ ДО ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1. Вплив декоративно-ужиткового мистецтва на формування творчої особистості школяра

Гордістю українського народу є багатюща високохудожня і різножанрова, сповнена глибокого ліризму та поетичності декоративно-ужиткова творчість, яка ґрунтується на національних традиціях. Оволодіваючи певним видом художнього ремесла, учні передовсім опановують творчий досвід батьків і дідів. Згодом частина з них стає умільцями, в яких вже їхні учні переймають улюблену справу. Здобуті в такий спосіб уміння переносяться на інші сфери життя (професію, побут, діяльність тощо). Це сприяє наступності й неперервності зв'язків поколінь, а тому школярі активізуються, намагаються бути допитливішими, ініціативними, винахідливими працівниками, громадянами [1, с. 55].

Оволодіння народними художніми ремеслами сприяє формуванню в учнів умінь та навичок художньо-4-трудової діяльності, здібностей реалізувати власні творчі задуми, створюючи нові проекти, конструкції, орнаменти. Так формується творчий потенціал і неповторність особистості.

Здавна батьки намагалися прищепити своїм дітям кращі моральні риси, дати необхідні знання, привчити до праці, залучаючи до ремесел (або вдома, або віддавали в учнівство), навчаючи різьбленню, бондарству, гончарної справи, лозоплетінню, килимарству, вишиванню, плетінню, розпису, виготовленню посуду, іграшок, прикрас тощо. При цьому переслідувалося два важливих завдання: навчити ремесла і виховати любов до праці (праця – потреба, а не тягар), що і досі залишається провідним компонентом морального, трудового та естетичного виховання підростаючого покоління [2, с. 26].

Прилучення дітей різних видів декоративно-ужиткового мистецтва – це практично невичерпні можливості впливу народного мистецтва у формуванні

майбутнього громадянина-гуманіста. Історична енергія народу, стійкість, багатство й краса його національного духу трансформувалися й акумулювалися в різних видах декоративно-ужиткового мистецтва. Проймаючись чарами естетичних цінностей, дійств, учні переконуються в тому, що мистецькими традиціями народу пройняті всі сфери життя, діяльності, побуту і дозволя [19, с. 11].

Декоративно-ужиткове мистецтво, будучи найяскравішим втіленням творчого потенціалу народу, завжди було масовим заняттям, і в цьому секрет виникнення багатьох мистецьких осередків, шкіл, появи творчості народних майстрів, оригінальних мистецьких почерків, стилів, напрямів. У процесі виховання дитина поступово входила в світ прекрасного, спочатку вона бачила різьблене чи намальоване «сонечко» на колисці, яскраву саморобну забавку, різні брязкальця, дзвіночки, пізніше власноруч виготовляла писанки, витинанки, глиняні іграшки та ін. І неодмінно – в змаганні: хто зробить красивіше, дотепніше, обов'язково в дусі національних традицій [32, с. 8].

Із метою успішного формування людини-творця треба відроджувати та розвивати цей вид мистецтва. Для цього кожне село, місто, школа повинні перетворитися в осередки розвитку художніх ремесел і промислів, піднятися на новий творчий рівень.

Формування компетентностей у галузі декоративно-ужиткового мистецтва найефективніше здійснюється в межах інтегрованого освітнього процесу, зокрема на уроках технологій, образотворчого мистецтва, а також у контексті позаурочної діяльності школярів. Із метою забезпечення стійкого пізнавального інтересу до художньо-трудової діяльності та поступового наближення практичних умінь до рівня професійної майстерності, доцільним є раннє залучення учнів школи до роботи у гуртках і творчих студіях. Такий підхід сприяє цілеспрямованому розвитку когнітивно-перцептивних і конструктивно-проектувальних здібностей, зокрема:

- формуванню розвиненої візуально-просторової уяви;
- здатності ідентифікувати критичні дефекти в матеріальних об'єктах і технологічних процесах, аналізувати їх етіологію та розробляти алгоритми усунення;

- гнучкості мислення, що проявляється у критичному рефлексивному ставленні до ідей, вміння своєчасно відмовлятися від неефективних рішень;
- умінню застосовувати аналогії різного рівня віддаленості для генерування нових образів і технічних рішень;
- навичкам транспредметного мислення, які передбачають екстраполяцію знань і технологій із суміжних галузей науки, мистецтва та інженерії;
- розвитку комбінаторного потенціалу, необхідного для створення інноваційних композицій та функціонально-естетичних продуктів.

Для формування і розвитку цих та інших якостей особистості, доцільно організовувати поміж інших і гуртки художньої обробки деревини, зокрема художнього випилювання, які мають всі можливості для здійснення гармонійного розвитку школярів.

Процес виготовлення об'єктів з деревини є багатогранною діяльністю, що поєднує в собі технічну складність, естетичну привабливість і глибоку пізнавальну цінність. Для того, щоб стимулювати стійкий інтерес учнів до цієї сфери матеріальної культури, необхідно цілеспрямовано розвивати в них креативне мислення, просторово-образну уяву, конструктивно-художню фантазію та інші компоненти творчої особистості. Контакт із природним середовищем виконує важливу дидактичну функцію: він сприяє розширенню екологічного світогляду школярів, активізує спостережливість щодо явищ довкілля, формує здатність до інтегративного, цілісного сприйняття природних форм. Саме ця здатність є ключовою при розробці декоративно-композиційних рішень, базованих на гармонії між природними образами та художньо-конструкторським задумом.

У процесі художньої обробки деревини у школярів формується точність та координація рухів. Випилюючи сюжет чи орнамент, учень координує рухи правої (рух різання) та лівої (рух подачі) рук. Координація рухів, що виробляється у процесі роботи, благотворно впливає на розвиток м'язової системи та одночасно викликає в учнів естетичну насолоду процесом праці.

Координація, ритмічність, стійкість і точність рук багато в чому залежать від якості інструментів, якими працюють школярі. Тому вчителі повинні підбирати для

роботи такі інструменти й різноманітні пристрої, які відповідали б психофізіологічним особливостям розвитку школярів; особливо необхідно слідкувати за розмірами та вагою знарядь праці.

Різнманітні інструменти та пристрої в декоративно-ужитковому мистецтві є засобом зміни форми матеріалу. Але й вони самі можуть бути об'єктами праці, оскільки багатьох із них гуртківці можуть виготовити власноруч. При цьому вчителів, керівників гуртка повинен слідкувати, щоб інструменти, які виготовляються учнями, характеризувалися співрозмірністю частин, естетичністю, технологічністю, ергономічними вимогами. Навіть найпростіша прикраса на інструменті позитивно впливає на почуття підлітків, створює певний настрій, викликає естетичні емоції, притягує до продовження та завершення розпочатої справи; сила цього впливу ще більше зростає, якщо інструмент або прикраса на ньому зроблені руками учнів. Крім того, що робота з деревиною сприяє розвитку сенсомоторики, вона має великий вплив на розумовий розвиток дитини, на формування її мислення.

У результативній видозміні характеру праці дитина переживає духовне задоволення, яке проявляється у формі емоцій, естетичних переживань. Фізичні та духовні здібності й нахили особистості розвиваються у взаємозв'язку, цілісно, гармонійно. Радість творчості у трудовому процесі – невід'ємний стан при активній художньо-трудої діяльності.

Творча праця на заняттях з декоративно-ужиткового мистецтва формує у дітей почуття прекрасного. Естетичний вплив процесу створення художніх виробів з деревини на школярів розпочинається від сприйняття образу чи сюжету та продовжується в роботі над ескізом (малюнком) чи проектом задуманого твору. Пізніше школярі відчують емоційне піднесення у процесі творчої праці, займаючись підготовкою декоративної композиції, і завершуючи створенням виробу. Нарешті, почуття радості та задоволення наповнює учнів після завершення процесу праці, коли вони з педагогом відмічають вдаль, виразне виконання проекту, в якому наче за помахом чарівної палички, народився величавий птах, сильний звір чи казковий персонаж. Таке взаємопереплетення і видозмінювання трудових опера-

цій, поєднання їх з естетичною основою на кожному з етапів створення декоративно-ужиткового виробу забезпечує синтез трудового та естетичного виховання.

Одним із важливих чинників виховання школярів є екскурсії в музеї, на художні виставки, де вони мають змогу ознайомитися з творчістю народних майстрів, а також професійних художників-прикладників. Чим більше справжніх зразків декоративно-ужиткових виробів будуть бачити й аналізувати учні, тим активніше проходитиме процес формування естетичних оцінок дійсності. Проникаючи в «творчу комору» народних майстрів, учні зможуть швидше знаходити правильні шляхи, які вестимуть їх до розуміння залежності декоративного образу від форми, призначення предмета від матеріалу, з якого виготовлений виріб (твір).

Для різнобічного розуміння технологічних особливостей процесу створення декоративно-ужиткових виробів із природного матеріалу важливими є екскурсії в центри народних художніх промислів, а також на художньо-промислові підприємства. Це надзвичайно важливий засіб трудового виховання та професійної орієнтації школярів.

Чисельні психолого-педагогічні дослідження підтверджують, що значний стимул та моральне задоволення отримують діти від залучення їх до суспільно-корисної праці. Естетична цінність наслідків творчої діяльності школярів суттєво залежить від усвідомлення суспільної значущості їхньої роботи. Це дисциплінує вихованців, підвищує їхню відповідальність у ставленні до своїх обов'язків.

В окремих районах Карпатського ареалу, заняття у художньо-прикладних гуртках дозволяють зберігати та розвивати художні ремесла, а також сприяють виникненню нових центрів художніх промислів. Нині у багатьох школах Закарпаття під керівництвом досвідчених учителів трудового навчання створені й працюють гуртки декоративно-ужиткового мистецтва. Вироби юних майстрів неодноразово експонувалися на районних та обласних виставках учнівської творчості, нагороджувалися грамотами і дипломами. Ті з колишніх гуртківців, які покинули стіни своїх шкіл, отримали не лише атестати про середню освіту, але й духовну

наснагу й велику любов до творчої праці.

Однією з характерних педагогічних особливостей організації творчої діяльності в художньо-прикладних гуртках є постійна актуалізація індивідуальних нахилів, здібностей та особистісних ресурсів учнів. У цьому контексті художньо-прикладна діяльність виступає не лише як засіб самовираження, а й як потужний чинник особистісного становлення та естетичного виховання. Її формувальний потенціал полягає у створенні умов для поступового накопичення позитивного досвіду емоційно-ціннісного ставлення до предметного світу, розуміння естетичних закономірностей, а також розвитку здатності до індивідуального художнього інтерпретування й перетворення дійсності відповідно до принципів гармонії, пропорційності та краси. Такий підхід сприяє становленню естетично чутливої, креативної особистості, здатної до рефлексії, саморозвитку та гармонійної взаємодії з навколишнім середовищем

Процес створення декоративно-ужиткових виробів цінний також і тим, що він може бути успішним лише в випадку, коли учні з самого початку роботи уявляють кінцевий результат, якого потрібно досягнути. Тобто при створенні виробів школярі планують свої дії, логічно будуючи крок за кроком художньо-трудова діяльність. Це закономірно, бо, не зробивши попередньої дії чи операції, неможливо перейти до наступної. Тому робота в гуртках стимулює організованість й культуру праці, формує вміння в будь-яку справу вносити елемент планування.

Планування й контроль – невіддільні процеси. Контроль за якістю створення декоративно-ужиткового виробу, за точністю декоративних форм, за плавністю виконуваних ліній може бути різних видів. З одного боку, це контроль педагога, який здійснюється у процесі індивідуальної діяльності учнів, з іншої – проміжні перегляди незавершених робіт, коли школярі висловлюють власні думки щодо них. Важливим є самоконтроль школярів, коли, працюючи за аналогією (чи зразком) шляхом порівняння, зіставлення, аналізу вони визначають рівень та якість виконуваної роботи. Це привчає дітей до точності, акуратності, самодисципліни, сприяє розвитку творчої уяви, просторового мислення. Уява включається у процес художньо-трудова діяльності головним чином тоді, коли діти старанно, протягом

всього виконання завдань контролюють створюваний і постійно змінюваний за формою й розмірами продукт творчої праці. І особливо це спостерігається при виготовленні оригінальних виробів, виготовлених у техніці випилювання.

Виготовлення виробів із деревини також сприяє розвитку в учнів уваги, особливо коли мова йдеться про створення декоративних композицій. У роботі з деревиною завжди є новизна, місце для творчого пошуку, а відповідно і можливість досягати високих результатів. Чудовий настрій школярів у процесі роботи, моральна насолода і задоволення, пережиті при виготовленні оригінальних неповторних творів мистецтва, – все це є дуже важливим для гармонійного розвитку дитини.

Виготовлення декоративно-ужиткових виробів з деревини не вважається легкою справою, бо потребує значних фізичних і моральних зусиль, що в свою чергу дозволяє виховувати характер, вчитися школярам переборювати труднощі. Під керівництвом педагога дитина вчиться визначати причини своїх невдач, які самостійно намагається усунути. Поступово в неї формуються такі риси особистості, як цілеспрямованість, наполегливість, вміння доводити розпочату справу до логічного завершення. При методично правильній організації художньо-трудова процес є ефективним знаряддям всебічного розвитку та виховання підростаючого покоління.

1.2. Зміст навчання школярів у гуртку художнього випилювання

Зміст освіти відіграє ключову роль у структурі цілісного навчально-виховного процесу, спрямованого на формування всебічно розвиненої, творчо активної та соціально зрілої особистості. Саме через систему педагогічних категорій зміст освіти конкретизує модель бажаного результату освітнього впливу, тобто особистісного профілю учня, який формується у процесі навчання. Він визначає внутрішню логіку педагогічного процесу, обумовлює вибір форм, методів і засобів організації навчання та виховання, слугує основою для розробки ефективних педагогічних стратегій. Таким чином, зміст освіти виступає як системоутворювальний компонент, що забезпечує єдність цілей, завдань і засобів

освітньої діяльності.

Перш ніж приступити до розробки тематичної структури програми, які визначатимуть зміст гурткових занять з художньої обробки деревини (випилювання) в шкільних навчальних майстернях, що ґрунтується на використанні традицій цього виду художнього ремесла, нами проведено аналіз змісту аналогічної програми з вивчення інших видів художньої обробки деревини (різьблення, інкрустації, розпису, випалювання) у процесі гурткових занять [38].

Слід зазначити, що попри наявність низки позитивних аспектів, аналіз змісту чинної «Програми для гуртків, секцій, творчих об'єднань позашкільних закладів суспільно-громадського та художньо-естетичного напрямку» [38] дозволяє виявити певні концептуальні та методичні недоліки.

По-перше, варіативний компонент програм сформульований недостатньо чітко щодо регіонального спрямування, що призводить до втрати локального контексту й ігнорування регіональних традицій народного декоративно-ужиткового мистецтва.

По-друге, програми не повною мірою враховують виховний потенціал створення естетичного предметного середовища, а також питання, пов'язані з виготовленням допоміжних інструментів, пристосувань і навчального обладнання, що є важливими складовими в контексті практикоорієнтованого підходу.

По-третє, спостерігається недостатня логічна послідовність і системність у тематичних блоках, які стосуються вивчення історико-культурного контексту певних видів народного мистецтва, традиційного орнаменту, принципів композиційної побудови та інноваційного переосмислення форм художніх виробів.

По-четверте, міжпредметні й внутрішньопредметні зв'язки реалізовано фрагментарно та поверхово, зокрема у взаємодії з дисциплінами «Креслення» та «Образотворче мистецтво», що знижує інтегративний потенціал навчального процесу.

І нарешті, відсутня чітко окреслена послідовність виготовлення декоративно-ужиткових виробів, а також не акцентовано увагу на їх суспільно-корисній і культурній значущості, що є суттєвим чинником у вихованні ціннісного ставлення

до результатів праці.

Зростаючий інтерес учнів до декоративно-ужиткового мистецтва, високий виховний потенціал, закладений у системі гурткової роботи, наявний практичний досвід та актуальні суспільні запити, пов'язані з підвищенням культурного й естетичного рівня українського народу, стали поштовхом до пошуку нових, ефективних шляхів організації навчально-виховного процесу, спрямованого на творчий розвиток школярів [4, с. 38].

У процесі дослідження нами було проаналізовано чинники, що стримують якісне оновлення змісту та методики гурткових занять з художніх ремесел. Зокрема, серед основних проблем ми виокремили: 1) відсутність науково обґрунтованих програм навчання окремим видам народного декоративно-ужиткового мистецтва; 2) обмежену кількість спеціалізованої науково-методичної літератури, яка б системно висвітлювала ключові аспекти організації та проведення гурткових занять відповідного спрямування.

У результаті аналізу теоретичних джерел та узагальнення емпіричного досвіду нами були сформульовані комплексні критерії відбору та структурування змісту занять із художніх ремесел, зокрема з художньої обробки деревини (випилювання):

1. Відповідність змісту діяльності кваліфікованих фахівців художньої промисловості з урахуванням тенденцій науково-технічного прогресу та рівня розвитку національної культури.

2. Виховна й професійна спрямованість навчального матеріалу, зорієнтованого на формування гармонійно розвиненої, творчо мислячої особистості.

3. Відповідність принципам політехнічної освіти та інтеграція національно-культурного компонента в освітній контекст.

4. Практична значущість змісту та орієнтація на створення суспільно корисних об'єктів художньої праці.

5. Урахування вікових і психофізіологічних особливостей учнів, а також специфіки їхньої творчої діяльності.

6. Забезпечення міжпредметної та внутрішньопредметної інтеграції, особливо з дисциплінами художньо-естетичного і технічного циклу.

7. Спрямованість на формування системи знань, умінь і навичок, необхідних для реалізації художньо-трудової діяльності, а також розвиток креативного потенціалу учнів.

8. Актуалізація історико-культурних та художньо-технологічних традицій із адаптацією їх до сучасних умов і потреб.

9. Доступність і посиленість змісту на різних етапах навчання з урахуванням рівня підготовки школярів.

10. Відповідність матеріально-технічним можливостям освітнього закладу з прогнозуванням подальшого оновлення ресурсної бази.

11. Раціональне співвідношення навчального матеріалу і часу, відведеного на його засвоєння.

12. Дотримання вимог безпеки праці та санітарно-гігієнічних норм у процесі виконання практичних завдань.

Очевидним є той факт, що удосконалення гурткових занять з художніх ремесел значною мірою залежить від розвитку змістового наповнення, раціонального структурування навчального матеріалу та забезпечення його послідовного й логічного викладу. У цьому контексті надзвичайно важливим чинником активізації навчального процесу є чітке структурування змісту в навчальних програмах – з урахуванням принципів повноти, конкретності, системності й вікової відповідності. Такий підхід забезпечує логічне формування знань, умінь і навичок у межах як окремих тем, так і загальної освітньої траєкторії учня.

У процесі розробки програмного забезпечення гурткових занять ми виходили з концептуальної моделі, що передбачає два рівні сформованості трудових умінь. На *першому рівні* здійснюється формування базових спеціальних трудових і художньо-технічних умінь, що забезпечують оволодіння елементарними прийомами творчої діяльності. *Другий рівень* передбачає розвиток загальнотрудових умінь, що можливе лише за умов сформованості навичок користування різальними інструментами, технічними пристосуваннями та спеціалізованим обладнанням. Обидві фази навчання мають реалізовуватися інтегровано, як взаємодоповнювальні

складові кожної окремої теми.

Структура розробленої програми включає три взаємопов'язані частини: інформаційно-методичну, констатувальну та нормативну.

1. *Інформаційно-методична частина.* Цей розділ містить матеріали, що мають на меті забезпечити педагога методичними орієнтирами для досягнення триєдиної мети освіти – навчання, виховання та розвитку учнів. Зокрема, він включає:

1) пояснювальну записку з аналізом дидактичних аспектів ефективного використання змісту програми;

2) методичні рекомендації щодо поєднання теоретичних знань із практичними вміннями;

3) акценти на важливості використання масових виховних заходів у процесі гурткової роботи;

4) опис міжпредметних зв'язків, що підсилюють інтеграційний ефект навчання;

5) перелік рекомендованої літератури для вчителя трудового навчання;

6) добірку аудіовізуальних засобів, рекомендованих для використання на заняттях.

2. *Констатувальна частина.* У цій частині висвітлено основний зміст навчального предмета, зокрема: систематизовані теоретичні відомості з історії розвитку народних художніх ремесел; опис змісту практичної діяльності учнів, пов'язаної з виготовленням конкретних художніх виробів.

3. *Нормативна частина.* Цей розділ окреслює: загальні цілі та конкретні завдання занять із художніх ремесел; вимоги до рівня сформованості знань, умінь і навичок учнів, які слугують критеріями ефективності освітнього процесу; орієнтовану кількість навчальних годин, необхідну для опрацювання кожної теми, а також загальний обсяг часу, передбачений на гурткову діяльність протягом навчального року.

Часовий розподіл змісту програми визначено емпірично, на основі багаторічного педагогічного досвіду, з урахуванням реальних можливостей і потреб учнівського контингенту.

Нами розроблений погодинний тематичний план і зміст гуртка «Художнє випилювання» для учнів середнього шкільного віку (таблиця 1.1)

Таблиця 1.1

Тематичний план гуртка «Художнє випилювання»

№ п/п	Назва теми	К-ть годин
1.	Історія виникнення і розвитку художньої обробки деревини на Україні. Особливості художнього випилювання. Інструменти та пристрої для випилювання. Правила безпечної праці.	2
2.	Навчальна екскурсія в художній або краєзнавчий музей.	4
3.	Організація робочого місця. Правила безпечної праці. Вивчення ажурного різьблення та випилювання. Тренувальні вправи. Виготовлення та оздоблення простих виробів (1 категорія складності).	8
4.	Основи матеріалознавства. Правила безпечної праці. Виготовлення та оздоблення виробів з фанери (2 категорія складності).	14
5.	Декоративно-захисне опорядження виробів з дерева. Виготовлення та оздоблення виробів з фанери (3 категорія складності).	18
6.	Основи композиції. Виготовлення та оздоблення виробів з фанери (4 категорія складності). Правила безпечної праці.	22
7.	Виставка дитячих творчих робіт та конкурс «Юний умілець»	4
Всього:		72

ЗМІСТ

Тема 1. Історія виникнення і розвитку художньої обробки деревини на Україні. Особливості художнього випилювання. Інструменти та пристрої для випилювання. Правила безпечної праці

Народне мистецтво України. Причини, що послужили поштовхом для розвитку народних художніх промислів. Своєрідність народного декоративно-ужиткового мистецтва та його художня цінність. Національна художня творчість українського народу – складова частина національної самосвідомості.

Виникнення художніх промислів, їх розвиток та перетворення у художньо-образну історію народу.

Художня обробка деревини – один із найпоширеніших видів художніх промислів. Характеристика традиційних виробів з деревини (їх форм та декору) з допомогою ілюстративного матеріалу: світлин, слайдів, діафільмів, виробів народних майстрів та ін. Демонстрування викладачем різних технік художньої

обробки деревини.

Будова та призначення інструментів та пристрої для випилювання. Правила безпечної праці.

Тема 2. Навчальна екскурсія в художній або краєзнавчий музей

Оглядова екскурсія музеєм, під час якої учні знайомляться з провідними зразками народного декоративно-ужиткового мистецтва. Аналіз окремих експонатів – авторських виробів народних майстрів. Відбір предметів, які найкраще ілюструють традиційні орнаменти, форми й стилістичні особливості. Спільне обговорення принципів композиції, ритмічності, симетрії, колористики, що лежать в основі художнього вирішення декоративно-ужиткового виробу.

Тема 3. Організація робочого місця. Правила безпечної праці. Вивчення ажурного різьблення та випилювання. Тренувальні вправи. Виготовлення та оздоблення простого виробу

Теоретичні відомості. Організація робочого місця. Верстак, стіл. Кріплення заготовок за допомогою струбцин. Інструменти для випилювання, їх види і призначення. Допоміжні інструменти та пристосування.

Вимоги до безпеки праці у навчальних майстернях. Причини травматизму. Заходи щодо попередження пожеж. Правила користування первинними засобами гасіння пожеж. Гігієна праці.

Демонстрування кінофільмів, плакатів та ін. ілюстративних матеріалів із зображенням виучуваних елементів і мотивів тригранно-виїмчастого різьблення.

Практична робота. Перенесення (розмічання) малюнка на підготовлену поверхню фанери. Виконання випилювання прямих і криволінійних поверхонь. Тренувальні вправи.

Практична робота. Виготовлення виробів з фанери (2 категорія складності): проектування виробу, добір матеріалу, виготовлення деталей та складання їх у виріб, декоративне оздоблення (випалювання) та кінцеве опорядження виробу.

Об'єкти праці: рамки, іграшкові меблі, плакетки, вішак для одягу, кашпо для квітів, шахи та ін.

Тема 4. Основи матеріалознавства. Правила безпечної праці. Виготовлення та оздоблення виробів з фанери.

Теоретичні відомості. Лісові багатства України та їх використання. Площа, розміщення, склад лісів. Промислове використання деревини. Породи деревини. Будова дерева. Механічні та фізичні властивості деревини. Породи деревини. Вади деревини. Декоративні властивості деревини різних порід. Види композиційних деревних матеріалів та їх виробництво (фанера, ДВП, ДСП, столярні плити тощо). Вплив будови деревини на якість обробки і декору. Породи деревини, які використовуються для художньої обробки та їх характеристика. Клеї та склеювання.

Демонстрування кінофільмів, плакатів та ін. ілюстративних матеріалів. Вимоги до безпеки праці у навчальних майстернях.

Практична робота. Виготовлення виробів з фанери (2 категорія складності): проектування виробу, добір матеріалу, виготовлення деталей та складання їх у виріб, декоративне оздоблення (випалювання) та кінцеве опорядження виробу.

Об'єкти праці: хлібниця, цукерниця, підставка під серветки, коробка для паперу, кубок, полички та ін.

Тема 5. Декоративно-захисне опорядження виробів з дерева. Виготовлення та оздоблення виробів з фанери (3 категорія складності).

Теоретичні відомості. Загальне поняття про опорядження деревини. Прозоре і непрозоре декоративне опорядження, структура покриття, його декоративно-захисні якості. Підготовка поверхні деревини до опорядження (шліфування, зволоження водо-клейовим розчином, повторне шліфування, лакування), фарбування, ґрунтування та порозаповнення, опорядження восковими сумішами, кольоровими емалями і барвниками. Вибір виду опорядження залежно від виду різьблення, призначення виробу, породи деревини.

Демонстрування фільму, ілюстративного матеріалу.

Практична робота. Виготовлення виробів з фанери (3 категорія складності): проектування виробу, добір матеріалу, виготовлення деталей та складання їх у виріб, декоративне оздоблення (випалювання) та кінцеве опорядження виробу.

Об'єкти праці: полички, свічники, обкладинка для альбому, вази, прості скриньки («Весняна»)тощо.

Тема 6. Основи композиції. Виготовлення та оздоблення виробів з фанери (4 категорія складності). Правила безпечної праці.

Теоретичні відомості. Поняття композиції в декоративно-ужитковому мистецтві. Площинні художні структури: декоративні зображення й орнаменти.

Композиційні закони: *закон традиції* – забезпечує спадкоємність ідей, форм і символіки, які передаються крізь покоління, зберігаючи автентичність художніх форм; *закон тектоніки* – виражає структурну організацію елементів, їхню взаємодію й підпорядкованість функціональним вимогам та конструктивній логіці; *закон цілісності* – гарантує єдність композиції, гармонійне поєднання частин у межах загального художнього образу; *закон масштабу* – визначає співвідношення елементів композиції до розмірів об'єкта загалом та до глядача; *закон пропорційності* – встановлює співвідношення між розмірами окремих частин, що формує візуальну гармонію та баланс; *закон контрасту* – базується на зіставленні протилежних властивостей (світлого і темного, великого і малого тощо) з метою посилення естетичного враження.

Композиційні прийоми: *ритм* – організоване чергування елементів, яке надає композиції впорядкованості та руху; *симетрія* – розміщення частин щодо уявної осі, що створює відчуття порядку і стабільності; *асиметрія* – динамічне урівноваження композиції без дзеркального повторення, що вносить живу пластичність; *статика* – композиційна врівноваженість, що викликає відчуття спокою, стабільності; *динаміка* – активна, напружена структура композиції, яка передає рух, зміну, розвиток.

Засоби художньої виразності: *фактура* – поверхнева якість матеріалу, що сприймається тактильно або візуально; *текстура* – зорове або реальне враження від структури поверхні об'єкта; *колір* – один із найсильніших засобів емоційного впливу, формує настрій, глибину та об'єм; *графічність* – лаконічна образність, що передається засобами лінії, штриха, плями; *пластичність* – здатність форми передавати м'якість або напруженість об'єкта; *ажурність* – наскрізність композиції, витонченість форм, візуальна легкість.

Семантичні засоби: метафора – художнє порівняння, що переносить ознаки одного явища на інше, створюючи образне узагальнення; символ – умовний образ, що концентрує в собі багатозначну культурну або емоційну інформацію; алегорія – інакомовний образ, у якому абстрактна ідея виражається через конкретну форму;

емблема – знаковий елемент, що виконує функцію зорового втілення ідеї чи поняття, часто із культурною або історичною конотацією.

Вимоги до безпеки праці у навчальних майстернях.

Практична робота. виготовлення виробів з фанери (4 категорія складності): проектування виробу, добір матеріалу, виготовлення деталей та складання їх у виріб, декоративне оздоблення (випалювання) та кінцеве опорядження виробу.

Об'єкти праці: складні скриньки («Мисливська», «Святкова»), вази для фруктів, настільна лампа, підставка під календар та ін.

Тема 7. Виставка дитячих творчих робіт та конкурс «Юний майстер»

Відбір та підготовка декоративно-ужиткових виробів на шкільну виставку. Оформлення виставки та написання оголошення. Запрошення гостей.

Підготовка завдань, сценарію, приміщень, робочих місць та проведення творчого конкурсу «Юний майстер».

Під час занять у гуртку «Художнє випилювання» учні набувають багатьох корисних навичок. У процесі виготовлення виробу і його декоруванні учні навчаються розмічати фанеру, розпилювати її на заготовки, шліфувати, клеїти тощо, тобто засвоюють певні розділи програми трудового навчання. Інтерес, що виникає до майбутнього виробу, викликає в учня бажання виконувати таку необхідну, хоч іноді не зовсім приємну, фізичну роботу. Отже, процес підготовки матеріалу до художнього випилювання спонукає дітей до фізичної праці і прищеплює звичку до неї. Трудові фізичні зусилля під час роботи сприяють розвиткові й зміцненню м'язової системи, дихального апарату, а також загальному фізичному розвитку. Заняття художнім випилюванням виробляють точність окоміру, спритність і вправність рухів рук, сприяють набуттю учнями вольових якостей, зокрема наполегливості, почуття відповідальності за доручену справу тощо.

Однією з передумов правильної організації навчального процесу є планування роботи художньо-прикладного гуртка. Планування навчальної роботи починається з вивчення програми і пояснювальної записки. У програмі визначено обсяг знань і вмінь, яких повинні набути учні, а також запропоновані об'єкти праці [44].

Одна з перших науково-педагогічних розробок відбору об'єктів праці була

запропонована К.Цирулем. Узагальнені критерії відбору об'єктів праці для учнів розробляли також учені-педагоги: І.Волощук, В.Мадзігон, Г.Левченко, Л. Оршанський, В.Сидоренко, Д.Тхоржевський, М.Тименко та ін. Так, наприклад, Л. Оршанський у навчальному посібнику «Технологія художньої обробки деревини» подає такі критерії: соціальна значущість виробу; відповідність технології виготовлення програмі та можливостям учнів; наявність у майстернях потрібних матеріалів, інструментів, пристосувань; відповідність форми, декору виробу принципам оформлення; можливість залучення учнів у процесі роботи до активної розумової та творчої діяльності [36, с. 6].

Академік Д.О.Тхоржевський наводить такі вимоги до відбору об'єктів праці для учнів:

- вироби повинні бути доступними для розуміння та викликати в учнів інтерес, тобто виготовлення виробу повинно складатися з операцій, передбачених навчальною програмою;
- технологія виготовлення виробів повинна враховувати наявне у майстерні обладнання та передбачати можливість використання набору деталей або напівфабрикатів;
- виготовлення виробу повинно бути посильним для учнів щодо точності обробки і заплановані норми часу;
- конструкція виробу повинна бути зрозуміла для учнів;
- під час практичної роботи учні повинні брати активну участь у плануванні, обговоренні конструкції виробу, складанні технологічної послідовності його виготовлення [44, с. 246].

Отже, вибір об'єктів виготовлення є надзвичайно важливим, методично складним і відповідальним етапом у процесі підготовки педагога до проведення занять у гуртках художньо-прикладного спрямування. Цей етап визначає не лише зміст навчального матеріалу, а й рівень його мотиваційної привабливості, дидактичну ефективність і виховну цінність. Саме тому добір виробів має ґрунтуватися на комплексному урахуванні цілей освіти, дидактичних принципів (наочності, доступності, послідовності, свідомості й активності, професійної орієнтації), вікових і психофізіологічних особливостей учнів. Обрані об'єкти праці

повинні відповідати не лише естетичним канонам, а й мати виразно окреслене суспільно корисне функціональне призначення. Такий підхід дозволяє поєднати художню й утилітарну функції декоративно-ужиткових виробів, сприяє формуванню ціннісного ставлення до праці, підвищує мотивацію школярів і забезпечує тісний зв'язок між освітнім середовищем та реаліями соціокультурного життя.

З урахуванням вищезазначених факторів нами було розроблено орієнтовний перелік об'єктів художньої праці, диференційований за рівнями складності. Поділ виробів на чотири категорії – від елементарного до високого рівня складності – дозволяє реалізувати принцип поетапного ускладнення навчальної діяльності, що, в свою чергу, забезпечує ефективне формування важливих компетентностей, поступове освоєння технологічних прийомів і розвиток творчих здібностей.

Орієнтовний перелік виробів був включений до навчальної програми, розробленої з урахуванням сучасних педагогічних вимог і тенденцій розвитку національної системи трудового виховання. Крім того, з метою підвищення наочності, полегшення сприйняття об'єктів і формування цілісного уявлення про їхню конструктивну побудову, доцільним є включення до програми графічних зображень (ескізів, креслень, макетів) відповідних виробів. Такий візуальний супровід навчального матеріалу позитивно впливає на розвиток просторового та образного мислення учнів, стимулює їхню пізнавальну активність і підвищує результативність навчально-трудої діяльності (додаток А).

Загалом, структурований, науково обґрунтований та методично виважений підхід до вибору виробів у системі гурткової роботи з художньо-прикладного мистецтва створює умови для ефективного формування у школярів ключових компетентностей, розвитку естетичного смаку, практичних умінь і творчого потенціалу, що є запорукою їх успішної самореалізації в майбутньому.

Розділ 2.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ У ГУРТКУ ХУДОЖНЬОГО ВИПИЛЮВАННЯ

2.1. Матеріально-технічне забезпечення роботи гуртка

Випилювання лобзиком – один з поширених видів творчої діяльності з художньої обробки деревини. У той же час художнє випилювання відкриває можливості для розвитку ініціативи, творчості, активізує мислення школярів. Художнє випилювання також виховує в учнів художньо-естетичний смак, посидючість, акуратність, точність, формує художньо-трудова навички, навчає володіти різними інструментами [45].

Процес випилювання захоплює учнів, адже кожна деталь створюється завдяки їхній власній праці, а готовий виріб сприймається як особистий витвір. Якщо ж додати до нього щось своє – внести зміни в конструкцію, доповнити орнамент чи проявити фантазію, – такий виріб набуває особливої цінності. Саме такі речі зазвичай займають почесне місце в домі чи освітньому просторі школи.

Характеристика матеріалів для випилювання

Шпон і фанера. Для учнів, що лише почали займатися випилюванням лобзиком, основним матеріалом є фанера. Однак з набуттям досвіду виникає необхідність у виборі фанери певної товщини і породи деревини. Фанера – це багат шаровий матеріал зі склеєних між собою листів шпону зі взаємно перпендикулярним розміщенням волокон у сусідніх шарах [37, с. 91]. За числом шарів фанера буває три-, п'яти- та багат шарова з непарним числом шарів (рис. 2.1).

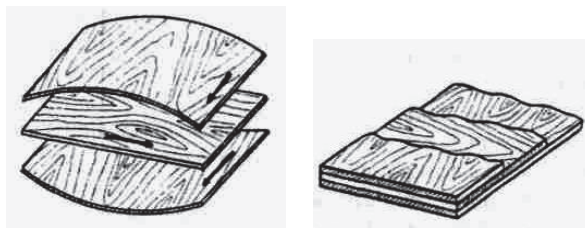

Рис. 2.1. Положення листів шпону при склеюванні

Шпон, з якого виготовляють фанеру, буває струганий або лущений. Струганий шпон одержують при зрізуванні з колоди тонкого шару спеціальними механічними ножами (рис. 2.2, а). Товщина зрізаного шару деревини коливається в межах $0,4 \div 1$ мм в залежності від породи деревини, а ширина становить $60 \div 120$ мм. Лущений шпон – тонкий шар деревини у вигляді стрічки, що зрізується з круглої колоди по спіралі на спеціальних лущильних верстатах (рис. 2.2, б). При цьому колода здійснює обертальний рух, а ніж – поступальний по відношенню до вісі обертання колоди. Лущений шпон здебільшого застосовується при виготовленні клеєної фанери. Виготовляється вона з лущеного шпону сосни, бука, берези, вільхи. Товщина листа фанери: 1,5; 2; 2,5; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 12; 15 та 18 мм. У магазинах будівельних матеріалів частіше всього продається фанера товщиною 4 та 10 мм [37, с. 92]

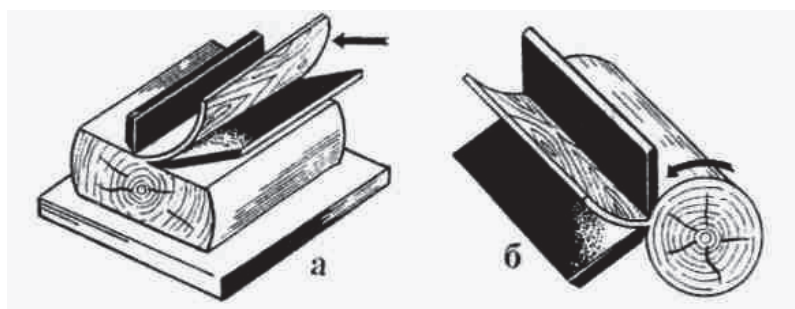

Рис. 2.2. Схема отримання шпону: а – струганого; б – лущеного

Облицювальна фанера – найбільш придатна для випилювання лобзиком. Вона відрізняється від клеєної тим, що її зовнішній шар виготовляється не з лущеного шпону, а зі струганого. Для облицювання використовується деревина цінних порід дерев: дуба, бука, карельської берези, горіха, груші тощо. Товщина листів фанери від 4 до 10 мм.

Клеї. Для склеювання випиляних деталей, облицювання каркасів виробів випиляними деталями або шпоном використовуються різноманітні клеї. Клеї вибирають у залежності від матеріалу, що склеюють, розмірів деталей, а також з урахуванням місць склеювання.

Існує кілька різновидностей клеїв. За походженням вони поділяються на тваринні, рослинні та синтетичні. Клеї тваринного походження поділяються на

глютинові (міздряні, кісткові) та казеїнові (із казеїну). Вихідними матеріалами для клеїв рослинного походження є смоли, целюлоза і крохмаль. Синтетичні клеї розроблені на основі синтетичних смол і високополімерних матеріалів. Враховуючи властивості клеїв, способи їх приготування, простоту використання, найбільш придатними клеями для з'єднання випиляних деталей є синтетичні клеї. Такі клеї в продажу поступають, найчастіше, в готовому для застосування вигляді. Їх переваги полягають також і в стійкості, прозорості клеєвого шва, зручності в застосуванні. Серед синтетичних клеїв пальму першості слід віддавати клею ПВА (полівінілацетатний). Це готова до використання густа сметаноподібна рідина. Час тужавіння клею $1\div 2$ години, тому працювати з клеєм ПВА необхідно швидко.

Досить зручним у застосуванні є універсальний клей «Момент». Але відмітимо одне: щоб одержати міцний надійний пластичний шов, необхідно строго дотримуватись інструкції, а найголовніше – витримати необхідні $15\div 20$ хвилин і не спішити накладати склеюванні деталі одна на одну. Робота з клеєм вимагає чіткості і точності рухів, так як притиснені хоч на секунду деталі уже неможливо змити.

З інших синтетичних клеїв, які можна використовувати для з'єднання випиляних з фанери деталей, назовемо: епоксидні – «Епоксид-2», ЕПО, ЕДП; каучукові – 88 Н, «Стиліт»; нітроцелюлозні – «Суперцемент», «Аго», «Метол» тощо. Правила застосування кожного з них необхідно точно виконувати.

Шліфувальні матеріали. Їх застосовують на всіх етапах опорядження: від підготовки до завершальних операцій.

Для шліфування деревини і лакофарбових покриттів на ній застосовується шліфувальна шкурка. Вона складається з гнучкої основи (папір або бавовняна тканина) та нанесеного на неї за допомогою клеїв подрібненого до зерен абразивного матеріалу. Абразивні зерна і є різальними елементами шкурки. Промисловість випускає шкурки із зернами зі скла, кварцу, кремнію, електрокорунду тощо. Для опорядження художніх виробів краще всього застосовувати шкурки на паперовій основі з зернами зі скла і кварцу, так як вони, на відміну від інших, не дають темного пилу від випадання зерен із основи. Ця умова досить важлива, так як вона безпосередньо пов'язана з чистотою оброблюваної

поверхні виробу.

Шліфувальні шкірки випускаються в листах і рулонах, залежно від величини абразивного зерна їм присвоюються відповідні номери від № 0 до № 11. Для грубого шліфування використовуються шліфувальні шкірки від №11 до №8. Для чистого шліфування застосовують шкурки від №5 до № 1. Полірування здійснюється шкурками від №1 до № 0.

Барвники. Це легкорозчинні у воді, спирті та інших рідинах органічні речовини. Фарбування проходить у результаті проникнення розчину фарбника у деревину. Найбільшу цікавість представляють натуральні барвники – це відвари тирси і стружок деревини темних порід, зелених шкаралупок грецького горіха, лушпиння цибулі, кори яблуні, верби тощо. Використовуючи ці відвари, можна пофарбувати деревину в різні кольори і відтінки.

Червоно-коричневий колір деревини можна одержати, застосовуючи відвар із лушпиння цибулі, коричневий – із шкаралупок грецького горіха або кори яблуні, жовтий – з відвару недоспілих плодів крушини. Відваром із кори верби або вільхи можна пофарбувати світлу деревину в чорний колір, відваром з молодих пагонів тополі з добавкою невеликої кількості галуну – в оранжевий колір.

Найбільш широке застосування набули гумінові фарбники, які в продажу відомі під назвою морилка та бейц. Бейц – це фарбник у вигляді порошку, а морилка – вже готовий до використання водний або спиртовий розчин порошку. Ці фарбники фарбують деревину в коричневий колір того чи іншого відтінку в залежності від концентрації розчинів.

Протрави. Природні барвники не взаємодіють з дубильними речовинами, а фарбують целюлозу волокон. Барвникова дія протрав, навпаки, базується на їх реакції з дубильними речовинами. Протрави – це мінеральні кислоти і солі. Серед протрав найбільш вживаними є:

1) залізний купорос – кристали світло-зеленого кольору з білим нальотом та іржею. Фарбують деревину в сіро-чорні відтінки;

2) двохромовокислий калій – кристали жовто-оранжевого кольору, добре розчиняються у воді. Фарбують деревину в коричневі відтінки;

3) двохромовокислий натрій – кристали червоного кольору, розчиняються у воді; фарбують деревину у жовті і коричневі відтінки;

4) мідний купорос – кристали синього кольору, добре розчиняються в гарячій воді. Фарбують деревину від жовто-коричневого до чорного кольорів [37, с. 112].

Лаки. Обробку поверхні випиляного виробу, як правило, закінчують лакуванням. Лаки – це розчинені природні або синтетичні смоли в органічних розчинниках. Промисловість випускає лаки двох видів: лаки, що утворюють плівку лише в результаті висихання розчинників (спиртові, нітроцелюлозні) і лаки, що утворюють плівку внаслідок хімічної реакції полімеризації без випаровування розчинника (олійні, поліефірні).

Спиртові лаки – розчин смоли в розчинниках. Основним розчинником є етиловий спирт. Такі лаки мають один недолік: вони мають низьку водо- і морозостійкість. Тому їх використання для опорядження випиляних виробів обмежено.

Нітроцелюлозні лаки – лаки на основі ефіру целюлози. Вони мають широке застосування в художніх роботах. Нітролаки швидко висихають (протягом 10÷20 хв.), утворюючи тверде водостійке і еластичне покриття, яке досить добре піддається поліруванню. Промисловість випускає лаки двох видів - прозорі і матові. В свою чергу прозорі лаки поділяються на лаки холодного і гарячого нанесення. У домашніх умовах використовуються тільки лаки холодного нанесення: НЦ-218, НЦ-221, НЦ-222, НЦ-228. Необхідна в'язкість цих лаків, досягається при добавлянні розчинників № 645, 646, 647 або 648.

Інструменти та пристрої для випилювання. Робота з деревом за допомогою випилювання не потребує великого арсеналу інструментів чи значних фінансових витрат. У продажу легко знайти готові комплекти, які містять усе необхідне для початку. Головним інструментом у цій справі є лобзик – це своєрідна рамка з металу, що тримає натягнуту пилочку (рис. 2.3). Найкраще підходять моделі, виготовлені з металевих трубок діаметром 10–12 мм: вони легші, міцніші та не деформуються під час роботи. На кінцях рамки закріплюються спеціальні затискачі – один фіксує полотно, інший разом із ручкою слугує для зручного тримання. Щоб інструмент

працював ефективно, пилючка повинна бути встановлена з достатнім натягом, що забезпечується за допомогою затискачів [31].

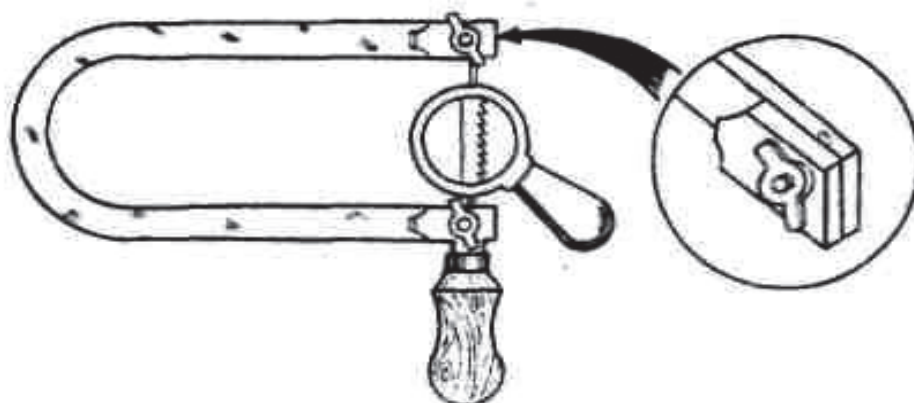

Рис. 2.3. Будова лобзика

Лобзикові пилки зазвичай мають вигляд тонких металевих стрічок зі сталевим лезом, уздовж якого розташовані дрібні або великі зубці. Конструкція цих зубців варіюється залежно від специфіки завдань, для яких призначено пилку.

Якщо потрібно вирізати прості форми з фанери чи великі деталі, доцільно використовувати пилки з великими зубцями. Вони менш схильні до поломок і виготовляються з м'якшого металу. Натомість для філігранних або дрібних візерунків, а також при роботі з твердими породами деревини, краще підходять пилки з частими дрібними зубцями. Такі інструменти значно крихкіші, тому вимагають обережності та досвіду при користуванні.

Для зручності при випилюванні часто використовується спеціальна монтажна платформа (див. рис. 2.4, а), яку учням нескладно виготовити самостійно з фанери товщиною 10–15 мм або з міцної дерев'яної дощечки. На одному з країв платформи роблять виріз у формі «ластівчиного хвоста» з отвором діаметром 10 мм на вершині вирізу. Закріплення платформи на робочому столі здійснюється за допомогою струбцин (рис. 2.4, б-г). За потреби конструкцію легко зняти після завершення роботи. Іноді, для постійного використання, її фіксують шурупами (рис. 2.4, в).

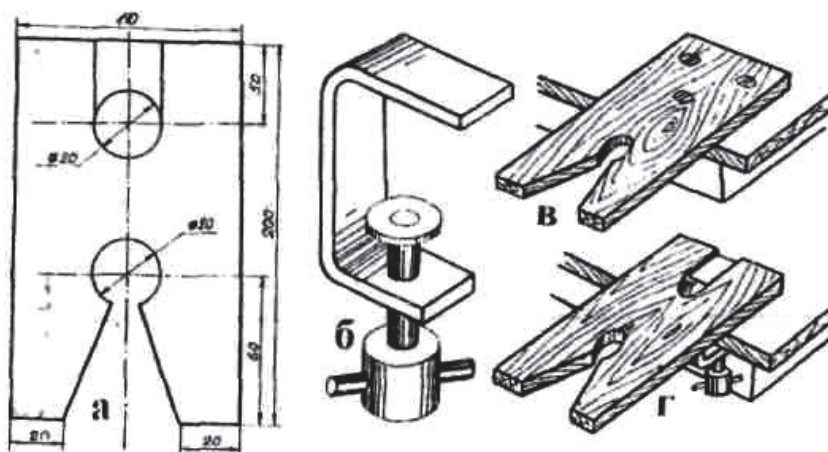

Рис. 2.4. Пристрої для випилювання: а – підставка, б – струбцина, в, г – способи закріплення підставки на столі

Під час роботи з лобзиком часто необхідно використовувати додаткові інструменти. Наприклад, щоб зробити отвір у фанері для просилювання пилочки, застосовують шило (див. рис. 2.5, а). Цей інструмент можна як купити, так і виготовити власноруч. Для саморобного шила беруть дерев'яну ручку і вбивають у неї металевий стрижень (сталевий дріт діаметром 3–5 мм). Робочий кінець довжиною 35–50 мм потрібно добре загострити.

Важливо, щоб загострення не було круглим або конусоподібним. Найкраще, коли воно має три-чотири грані. Така форма дозволяє шилу при обертанні не просто проколювати фанеру, а підрізати й викручувати її волокна. Завдяки цьому край отвору не розшаровується, і фанера залишається неушкодженою.

Отвори для протягування лобзикової пилочки можна виконувати, використовуючи свердла і ручний дріль або коловорот (рис. 2.5, б). Свердління слід проводити тонкими (до 2 мм) свердлами, попередньо намітивши шилом місця для свердління. Для розпилювання великих листів фанери використовують ножівки (рис. 2.5, в). При пилянні по прямій лінії користуються ножівкою з широким полотном, а для пиляння по кривій лінії користуються так званою викружною ножівкою, що має вузьке полотно (рис. 2.5, г). При зачищенні ребер, отворів і зовнішніх контурів візерунків випиляного виробу знадобляться невеликі напилки з середньою насічкою (личкувальні) або надфілі (рис. 2.5 д). Треба мати як мінімум

три напилки: круглий, плоский і тригранний.

Для шліфування поверхні шліфувальними шкурками використовують пристрій – колодку (рис. 2.5, е). Це дерев'яний брусок з м'якої породи деревини (сосна, ялина, липа, осика) розміром 120х60х30 мм або будь-який інший, грані бруска злегка заовалені, поверхня обтягнута шкуркою. Підшва колодки обклеюється фетром або товстим сукном. Шліфування можна механізувати, використовуючи електродріль зі спеціальною насадкою, яку можна сконструювати і виготовити самому. При виконанні робіт з випилювання використовують і контрольно-вимірні інструменти. Більшість випилювальних деталей мають прямокутну форму. Для перевірки прямих кутів застосовується столярний кутник (рис. 2.5, є). Найбільш простий, надійний і зручний інструмент – металева лінійка (рис. 2.5, ж) довжиною 30 або 50 см. Нею доводиться користуватися і при копіюванні деталей на фанеру і при контролі розмірів деталей. Для проведення кіл і дуг краще використовувати звичайний учнівський циркуль (рис. 2.5, з), а для контролю товщини листків фанери, дощок і деталей – штангенциркуль (рис. 2.5, й).

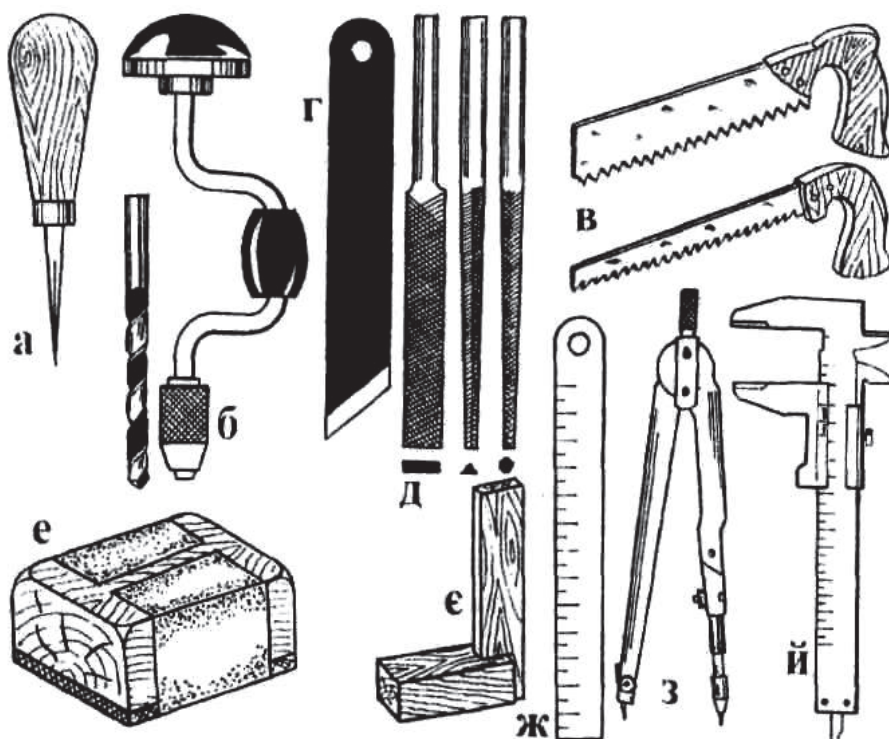

Рис. 2.5. Інструменти та пристрої, що використовуються при випилюванні:

- а – шило; б – коловорот зі свердлом; в – ножівки; г – ніж шевський;
 д – напилки або надфілі; е – шліфувальний брусок; є – кутник столярний;
 ж – лінійка; з – циркуль учнівський; й – штангенциркуль

Отже, матеріально-технічне забезпечення роботи гуртка художнього випилювання вимагає наявності базового набору інструментів та пристосувань, що забезпечують безпечну, точну й ефективну роботу. До обов'язкового оснащення належать: лобзики з відповідними пилочками різних типів, допоміжні інструменти (шила, напилки, струбцини), спеціальні підставки для випилювання, а також витратні матеріали – фанера, наждачний папір, столярний клей тощо. Крім того, важливо мати належним чином облаштоване робоче місце з достатнім освітленням і засобами організації праці.

2.2. Навчально-методичні рекомендації з оволодіння технікою художнього випилювання

Способи збільшення і зменшення рисунків. Досить зручно користуватися ескізами деталей і рисунками орнаментів зі спеціальних альбомів, у яких вони зображені в натуральну величину. Але такі альбоми зустрічаються все рідше і рідше. Частіше рисунки для випилювання можна знайти в журналах і книгах. Однак через технічні причини рисунки в них досить часто друкуються в зменшеному вигляді. Тому їх необхідно збільшувати до необхідної величини. Зробити це не викликає великих труднощів. Для цього існує кілька способів: за допомогою спеціальних приладів – пантографа або епіпроектора, а також накреслених способом нанесення на папір клітинок або використовуючи ксерокс. Користуючись останнім необхідно лише визначити масштаб збільшення.

Один із найзручніших способів збільшити зображення – використати метод сітки. Щоб не пошкодити друкований матеріал, зображення спершу переносять на прозорий папір, наприклад кальку, на яку попередньо наносять сітку з квадратами розміром, зазвичай, 5×5 мм. Розмір клітинок залежить від масштабу: чим дрібніше зображення, тим менші клітини. Для збільшення малюнка у 2 або 4 рази на чистому аркуші креслять аналогічну сітку, тільки з більшими клітинами — у відповідному масштабі. Далі кожен елемент зображення копіюють у свій квадрат. Щоб уникнути плутанини, вертикальні та горизонтальні лінії позначають цифрами або літерами

(див. рис. 2.6).

Альтернативно можна використовувати прозору плівку, на яку кульковою ручкою наносять сітку й одразу накладають її на сторінку з малюнком. Це дозволяє обійтися без копіювання зображення на кальку.

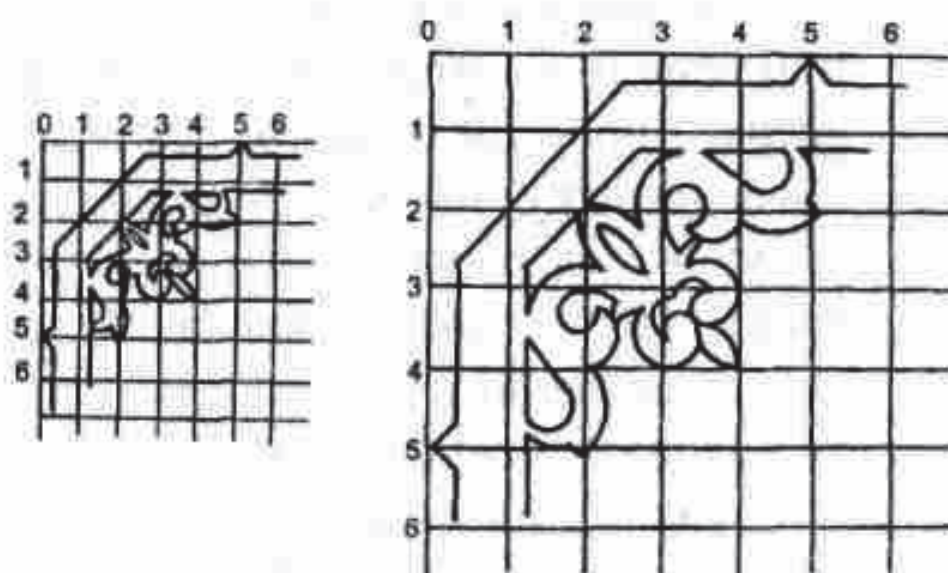

Рис. 2.6. Збільшення рисунку за клітинами

Прийоми переведення рисунка. У багатьох виробках орнаменти мають симетричну будову, тому повне зображення у книгах чи журналах зазвичай не подається. Досить показати лише половину або чверть візерунка – цього достатньо, щоб самостійно відтворити цілісну композицію за законами симетрії. Роблять це так. Спочатку частину рисунка переводять на кальку. Потім аркуш кальки перегинають по одній з осей (вертикальній чи горизонтальній) і на чистий бік кальки переводять другу четвертину рисунка. Одержують половину рисунка. Потім аркуш кальки перегинають по іншій вісі і повторюють копіювання. Одержують повний рисунок (рис. 2.7, а-в).

Можна перекопіювати рисунок і за допомогою копіювального паперу. В цьому випадку аркуш складають по горизонтальній вісі рисунка, під другу половину складеного аркуша кладуть копіювальний папір фарбуючою стороною вверху, і простим олівцем, без сильного натиску на нього, обводять рисунок. Одержують половину рисунка. Потім аркуш складають по вертикальній вісі і переводять другу половину рисунка (рис. 2.8). Таким чином готують рисунки всіх деталей виробу,

після чого їх розміщують на листу фанери.

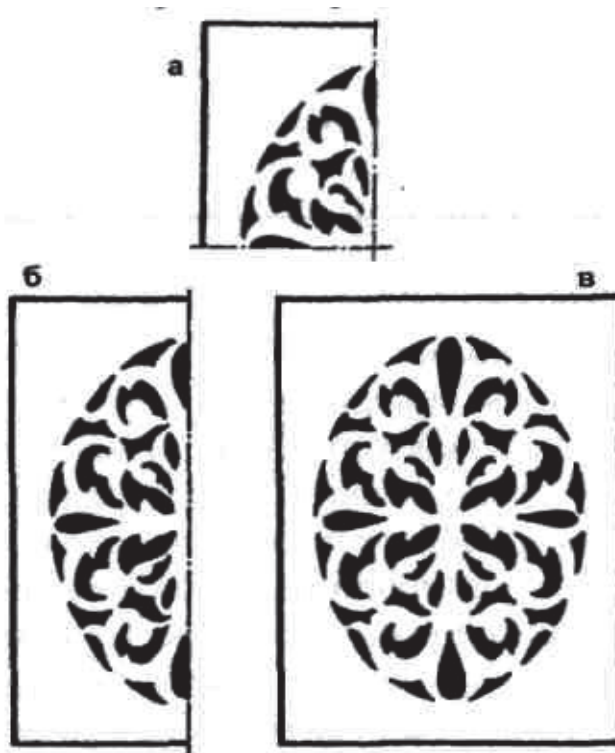

Рис. 2.7. Отримання симетричного рисунку

Рис. 2.8. Переведення рисунка за допомогою копіювального паперу:
1 – копіювальний папір фарбуючою стороною вгору; 2 – чиста половина аркуша; 3 – половина аркуша з рисунком

Комбінацій розміщення деталей може бути багато, але, вибираючи одну з них, необхідно пам'ятати, що на першому місці повинна стояти декоративна виразність майбутнього виробу. Потім – його міцність, і лише в кінці – економне витрачання матеріалу. Щоб у найбільшій мірі забезпечити міцність виробу, рисунок деталі на

вибраному місці необхідно розміщувати так, щоб переважна частина контурів орнаменту співпала з напрямом волокон матеріалу (рис. 2. 9).

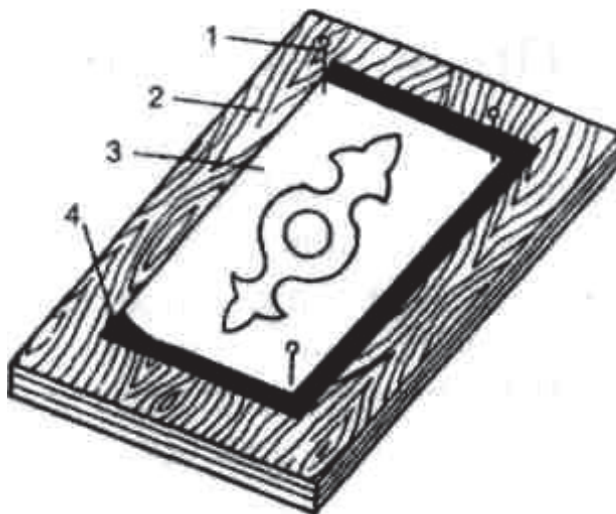

Рис. 2.9. Розміщення рисунку на поверхні матеріалу: 1 – шпилька; 2 – фанера; 3 – аркуш з рисунком; 4 – копіювальний папір

На фанеру рисунок переводять через копіювальний папір добре заструганим олівцем середньої твердості або кульковою ручкою зі стержнем без пасти. Багато деталей у виробі повторюється кілька разів, тому рисунок переводять стільки разів, скільки деталей у виробі.

Щоб під час роботи рисунок випадково не змістився, його закріплюють на поверхні фанери. Для цього використовують декілька швацьких шпильок. Вони на матеріалі залишають ледь видимий слід.

Переводити рисунок необхідно досить уважно і акуратно, намагаючись по можливості прямі лінії проводити під лінійку, а кола і дуги – циркулем. Короткі криві лінії проводять від руки, а довгі краще проводити, використовуючи лекало. Від якості переведення рисунка залежать художні цінності майбутнього виробу. Якщо рисунок переведений на матеріал неточно, зітріть його, відшліфуйте середньозернистою шкуркою площину зіпсованого рисунка і переведіть повторно.

Характеристика прийомів випилювання. Перед початком випилювання необхідно правильно підготувати лобзик, зокрема — надійно закріпити пилочку. Вона фіксується між двома затискачами на кінцях дугоподібної рамки — верхнім і нижнім. Зубці пилочки повинні бути спрямовані назовні та вниз, у напрямку до

ручки (див. рис. 2.3). Пилочку встановлюють із натягом: якщо вона при легкому відхиленні «дзвенить», як струна – натяг правильний. Слабке закріплення ускладнює роботу: лінія пропилу виходить нерівною, а виріб — неточним і неохайним. Щоб натягнути пилку, спершу вставляють її нижній кінець у затискач, потім рамку впирають у край столу, притискаючи зверху грудьми ручку. У такому положенні закріплюють верхній кінець пилочки, після чого обережно відпускають рамку – вона випрямляється, натягуючи інструмент (див. рис. 2.10).

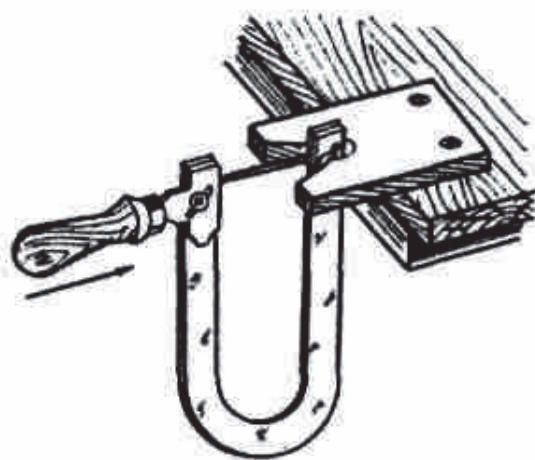

Рис. 2.10. Натягування пилочки

Щоб натягнути пилочку, можна виготовити спеціальний пристрій, який спрощує і полегшує цю операцію (рис. 2.11). Лобзик вставляють у пристрій, повертають ручку ексцентрикового кулачка – і лобзик стискається. Після цього закріплюють пилочку у верхньому і нижньому затискачах.

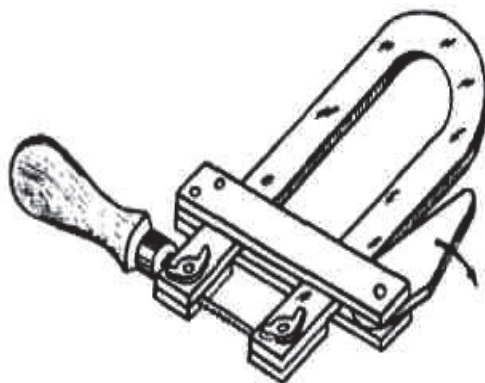

Рис. 2.11. Пристрій для натягування пилочки

Після підготовки лобзика можна переходити до випилювання. Освоїти цю

техніку досить просто, якщо дотримуватися кількох важливих правил.

Працюючи, слід сісти так, щоб підставка для випилювання розташовувалась навпроти правого плеча (див. рис. 2.12). Лобзик тримають у правій руці, вставляючи пилочку у виріз на підставці. При русі пилки кисть має здійснювати лише вертикальні рухи – вгору-вниз – без подання руки вперед. Фанера притискається до підставки лівою рукою й плавно подається на пилочку. Не слід тиснути на матеріал – рух має бути рівномірним і контрольованим.

Рис. 2.12. Позиція працюючого при випилюванні

При роботі фанеру слід притискати лівою рукою до столика так, щоб великий і вказівний пальці утворювали прямий кут, в якому рухається пилочка під час випилювання. Важливо тримати лобзик строго вертикально, не нахиляючи його ні вниз, ні в сторони. Така поза дозволяє контролювати рухи лобзика, зменшує ризик обриву пилочки і робить процес більш точним. Рухи руки повинні бути плавними, а пилочка повинна рівно вписуватися в фанеру від верхнього до нижнього затискачів. Це не тільки прискорює роботу, але й забезпечує чистіший та рівніший пропили, що спрощує подальше оброблення. Не слід збільшувати частоту рухів вгору-вниз, так як при цьому пилочку не доводять до кінців і працюють лише серединою. З перших кроків навчання випилюванню необхідно засвоїти, що косий зріз пропили, який отримується в результаті відхилення пилочки від вертикалі, дуже погіршує виразність випиляного орнаменту.

Випилювання здійснюється як по зовнішніх, так і по внутрішніх контурах. Для

випилювання внутрішніх елементів орнаменту спочатку потрібно проколоти отвір шилом, через який буде заведена пилочка. При цьому слід дотримуватися кількох важливих правил. По-перше, отвори найкраще робити в місцях, де лінії орнаменту сходяться під гострим кутом. По-друге, не слід проколювати отвір наскрізь одразу, щоб не пошкодити нижній шар фанери. Спочатку проколюють шилом, щоб його кінчик лише ледь торкався зворотного боку, а потім перевертають фанеру і розширюють отвір для вставки пилочки. По-третє, випилювання можна розпочинати тільки після того, як всі отвори будуть готові. Під час роботи деталь втрачає міцність, і нові отвори можуть призвести до її поломки. Спочатку проколюють отвори з лицьового боку, а потім – зі зворотного [45, с. 9].

Орнамент складається з прямих і кривих ліній, а також гострих і тупих кутів. При випилюванні важливо, щоб рухи були плавними та впевненими. Їх не можна переривати, поки лінія не буде пропиляна до кінця. Якщо пилочка відхилиться від лінії, не зупиняючи руху лобзика, лівою рукою потрібно повернути фанеру так, щоб пилочка знову стала на намічену лінію. Можна також відхилити дугу лобзика в сторону, куди пішла пилочка. Якщо пилочка застрягла в пропилі, не варто зупиняти роботу. Потрібно лише лівою рукою злегка притримати фанеру, не допускаючи її зайвого натискання на пилочку, поки вона не почне рухатись вільно [45].

Незалежно від товщини пилочки, вона залишає слід на матеріалі, який трохи ширший за намічену лінію. Щоб уникнути цього, пиляйте трохи всередину від лінії розмітки, залишаючи її частину на поверхні (див. рис. 2.13, б). Це дозволяє зберегти точність пропилю без перекриття лінії. Тупі кути випилюються поворотом на місці. Коли досягаєте вершини кута, припиняєте рух пилочки вперед, але продовжуєте рухати її вверх-вниз. Лівою рукою повертаєте фанеру так, щоб напрямок пилочки співпав з суміжною стороною кута, і продовжуєте випилювання [45].

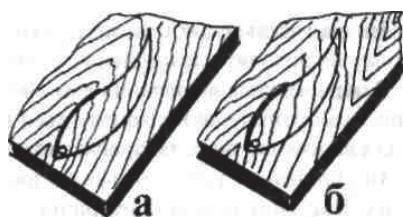

Рис. 2.13. Випилювання прямих і кривих ліній:
а – неправильно; б – правильно

Набагато складніше випилювати гострі кути. Варіанти випилювання в цьому випадку можуть бути різні, що залежить від ситуації, досвіду роботи, розмірів орнаменту. Якщо орнамент великий і у працюючого є достатній досвід, то гострий кут можна випиляти так же, як і тупі, але у вершині кута, при повороті, пилючку трохи відтягують на себе, щоб уникнути великого заокруглення.

При випилюванні тонких орнаментів поступають по-іншому. Пропилявши одну із сторін кута до його вершини, не припиняючи рухів вверх-вниз, вертають пилючку назад і пропилюють довільну лінію так, щоб по дотичній попасти на суміжну сторону кута і продовжити випилювання до його вершини (рис. 2.14, а). При цьому біля вершини випадає невеличкий шматочок фанери і утворюється чітко випиляний гострий кут. Потім вирівнюють суміжні сторону кута (рис. 2.14, б), обережно руйнуючи зубцями пилючки місце заходу ламаної лінії на цю сторону.

Цей же кут можна випиляти і по-іншому. Не допилявши до вершини кута, плавно переходять на суміжну сторону (рис. 2.14, в) і випилюють весь контур до випадання шматочка матеріалу. Потім повертаються до кута і вирівнюють обидві його сторони (рис. 2.14, г) [45].

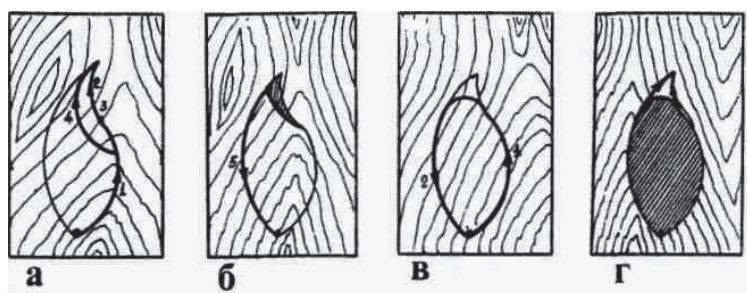

Рис. 2.14. Випилювання тупих і гострих кутів

Такі основні прийоми випилювання. Для того, щоб навчитися володіти ними, необхідно чимало часу. Краще всього вони засвоюються при роботі над яким-небудь виробом. Щоб ваша праця не пропала даремно, розпочинайте випилювання з виготовлення найпростіших виробів, які не мають орнаментальних прикрас. Це можуть бути іграшкові меблі, плоскі контури людей, звірів і птахів, вішалок для рушника і одягу, шахи тощо. Лише після того, як будуть набуті певні навички і впевненість у рухах, можна переходити до виготовлення таких же плоских виробів,

але заповнених найпростішими орнаментами. На цьому етапі необхідно домогтися головного, щоб на поверхні виробу чітко проглядався рисунок орнаменту, а його лінії, що плавно випилюються, виглядати пружними.

Засвоївши випилювання простого орнаменту, переходять до більш складного. Тут поряд з відпрацюванням основних прийомів випилювання необхідно відпрацювати прийоми випилювання шипів і гнізд, тобто таких елементів, за допомогою яких деталі з'єднуються одна з одною.

При випилюванні складних орнаментів важливо дотримуватись певних правил. Спочатку випилюють внутрішній контур, а зовнішній — в кінці роботи. Особливу увагу слід приділяти черговості випилювання елементів внутрішнього орнаменту. Перед початком перевіряють, чи всі отвори вже проколоті або просвердлені. Починати випилювання краще з одного з внутрішніх кутів, що знаходиться біля крайки. Далі, при випилюванні наступного контуру, важливо почати з лінії, яка межує з уже випиляним елементом, щоб тиск від пилючки припадав на міцнішу частину фанери, не ослаблену випавшим елементом.

Способи з'єднання деталей. Існує чимало способів з'єднання плоских деталей в об'ємні вироби. Розглянемо найбільш прості з них, які найбільш часто застосовуються при випилюванні виробів лобзиком.

З'єднання пазами (рис. 2.15, а). Це з'єднання посильне для початківців, так як не вимагає особливої точності випилювання. У скріплюваних деталях випилюють паз шириною, що дорівнює товщині деталі. Це просте з'єднання дозволяє з'єднувати найрізноманітніші, іноді несподівані, форми виробів.

Якщо паз випиляти посередині однакових за розмірами деталей, то одержиться досить міцна, і головне, стійка хрестовина. Якщо ж пази випиляти понад краєм з'єднуваних деталей, із них можна скласти прямий кут. Таке з'єднання використовують при виготовленні різних коробок, шкатулок, скриньок тощо. З допомогою пазів можна утворювати й інші форми.

При випилюванні пазів необхідно контролювати його ширину, яка повинна бути трохи меншою за товщину деталі. Це дозволить, при збиранні, ледь розширивши паз напилком, щільно підігнати деталі одна до одної. В протилежному

випадку утвориться щілина, яка не дозволить надати виробу необхідної жорсткості.

З'єднання шипами (рис. 2.15, б-в). Це найбільш розповсюджений вид з'єднання деталей, не лише при випилюванні лобзиком, а й в інших видах обробки деревини. Причина такої популярності – в міцності та надійності такого з'єднання, хоч воно і досить трудомістке і вимагає великої акуратності в роботі і значного досвіду. Перш за все, необхідно навчитися правильно виконувати елементи такого з'єднання – шипи і гнізда.

Шипи (прямокутні виступи на зовнішньому контурі з'єднуваних частин) і відповідні їм гнізда (отвори або виїмки на інших з'єднуваних частинах) випилюють разом з візерунком. При випилюванні гнізд необхідно критично відноситися до креслень деталей, наведених у книгах та журналах. Справа в тому, що їх автори, природно, не знають, який матеріал є у вас в наявності, і наведені креслення деталей придатні лише до матеріалу певної товщини. Якщо ж у вас матеріал іншої товщини, вам необхідно додатково попрацювати над кресленням, щоб узгодити розміри гнізд з товщиною вашого матеріалу, інакше шипи і гнізда, виконані за авторськими кресленнями, можуть зробити збирання виробів взагалі неможливим.

З'єднання буде міцним і якісним, якщо шипи і гнізда для них виконані акуратно без перекосів. Щоб шипи щільно трималися в гніздах, необхідно дотримуватись одного з найважливіших правил: шипи завжди випилюють з зовнішнього боку розмітки, а гнізда – лише з внутрішнього. Це означає, що в будь-якому випадку пила лобзика не повинна знищувати слід олівця. Якщо після випилювання шипи трохи більші за гнізда, або навпаки, гнізда менші за шипи, в цьому випадку їх підганяють, зачищаючи ребра гнізд або шипів напилком чи шліфувальною шкуркою.

З'єднання на шипах найбільш зручно, коли вони розміщуються під прямим кутом. Однак іноді необхідно з'єднати під кутом, меншим або більшим за прямий. У такому випадку поступають по-іншому. Перед випилюванням шипа його розмічають, провівши дві лінії в проміжках між шипами. Випилюють шип до першої лінії, а частину, що залишилася, зрізують ножом або спилують напилком.

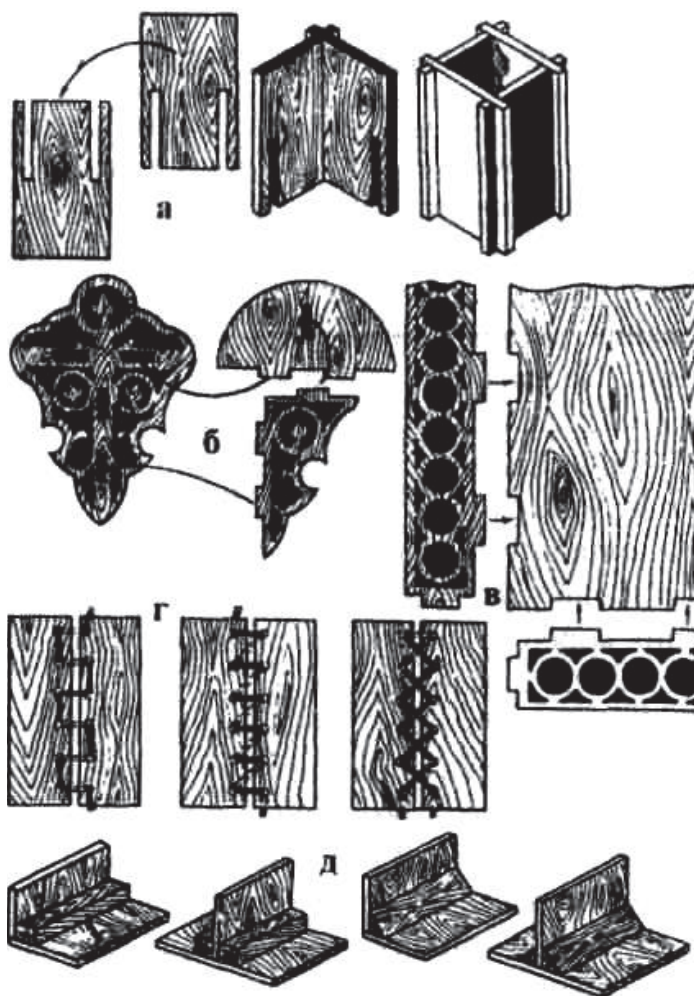

Рис. 2.15. Способи з'єднання деталей: а – за допомогою пазів; б – за допомогою внутрішніх шипів та пазів; в – за допомогою крайових шипів; д – за допомогою рейок

З'єднання зв'язуванням (рис. 2.15, г). Це ще більш простий спосіб з'єднання. Деталі зв'язують торцями або бічними гранями. При цьому грані суміжних деталей зрізують або спилують під необхідним кутом і щільно підганяють одну до одної. При з'єднанні таким способом виникає єдина проблема – одержати рівні зрізи суміжних граней. Для цього спочатку знімають фаску під необхідним кутом ножем, стамескою або навіть рубанком – залежно від розмірів деталей. Остаточну підгонку виконують шкуркою, приклеєною до дощечки (рис. 2.15, а-в).

Щоб одержати рівний шов, в кількох міліметрах від країв скріплюваних деталей креслять лінію і відмічають на ній точки на однаковій відстані одна від одної для свердління отворів. їх можна виконати, проколовши тонким шилом, щоб не тріснув матеріал, а потім розширити більш товстим, але найкраще отвори просвердлити свердлом товщиною $1,2 \div 2$ мм.

Зв'язують деталі міцною ниткою, по черзі просовуючи її в сусідні отвори. Так отримається одинарне зв'язування, а якщо ж з'єднувати одночасно двома нитками – подвійне зв'язування. Вибір способу з'єднання, матеріалу ниток і їх товщини залежить від призначення виробу. Зв'язуванням можна досягти великої декоративності виробу, але користуватися ним необхідно обережно і лише там, де це найбільш доцільно. Велике значення має товщина нитки. Якщо невеликі деталі з тонким орнаментом зв'язати товстими нитками, виріб буде видаватися грубим. І навпаки, якщо масивні деталі зв'язати тонкими нитками, хай навіть і досить міцними, з'єднання буде видаватися слабким.

З'єднання рейками (рис. 2.15, д). У тих випадках, коли і шипи, і гнізда виробу припадають на лицьовий бік і погіршують вид виробу, з'єднання частин можна проводити на три- або чотиригранних брусках, які підклеюють з протилежного боку, частіше всього коробчатих виробів.

Способи складання декоративно-ужиткових виробів. Коли всі деталі випиляні, їх необхідно ретельно оглянути, щоб виявити неточності у випилюванні. А вони будуть обов'язково, особливо якщо це одна з перших робіт. Вище уже згадувалося, що рисунки орнаменту найчастіше бувають симетричними. Неоднаковість однієї частини орнаменту та іншої, симетричної їй, псує красу всього виробу. Тому симетричні елементи орнаменту необхідно обов'язково підігнати один до одного, зрізуючи гостро відточеним ножом або спилуючи надфілем більш широкі елементи.

Особливу увагу необхідно звернути на місця з'єднання деталей. Ширину гнізд перевіряють шматочком тієї ж фанери, з якої випиляні деталі. Якщо ширина гнізда недостатня, то його розширюють ножом або надфілем чи малим напилком, періодично перевіряючи, як входить контрольний шматок у гніздо. Він повинен входити не дуже туго, так як можна зламати гніздо або виколоти зворотний шар фанери, що прилягає до гнізда; до того ж ще й ускладнить склеювання. Підгонка місць з'єднання вимагає почуття міри, яка приходить з часом і набутим досвідом.

Використання погано склеєної фанери приводить до того, що відколюється не лише нижній шар фанери, але і верхній, лицьовий. У цьому випадку необхідно

усунути такий дефект, або випилати нову деталь. Щоб усунути дефект, ножом акуратно підрізують обидва кінці сколу під невеликим кутом. З будь-якого елемента, що випав при випилюванні, ножом знімають лицьовий шар фанери шириною, трохи більшою за ширину сколу. З цього шматочка ножом або стамескою роблять клин під тим же кутом (на око), як і кут підрізаного сколу. Потім клин вставляють на місце сколу і всувають у напрямі його звуження. Таким чином досягають щільності прилягання встановленого клина. Після підгонки клин витягують, місце сколу змащують клеєм ПВА і знову вставляють. Через 1÷2 год. після висихання клею зайві частини клина акуратно зрізують ножом.

Після усунення всіх видимих дефектів виконують пробне збирання і підгонку деталей. Підганяють деталі за допомогою стамески, ножа, скальпеля, напилків і надфілів або шкурки. Чіткість ліній одним лише лобзиком мало кому вдавалося досягти, тому в більшості випадків торці і краї деталей необхідно підрівнювати. Особливо ретельно необхідно вирівняти проміжки між шипами і самі зрізи шипів, якщо місця з'єднання будуть з видимого (лицьового) боку. Правильність підгонки необхідно контролювати столярним кутником, періодично приставляючи його до всіх кутів і країв каркасу. Замічені перекося ліквідують, підпилюючи лобзиком або спилуючи перекося між шипами.

Менше турботи при збиранні каркасів, на яких передбачається наклеювання декоративних пластин з випиляними орнаментами. Тут найголовніше домогтися правильної форми, а ретельної підгонки місць з'єднання не вимагається, так як вони будуть закриті накладними деталями. Але якщо є значні щілини між з'єднуваними деталями, їх бажано усунути.

Після того, як деталі каркасу підігнані одна до одної, їх збирають насуху без клею, щоб пронумерувати місця з'єднання на кожній деталі. Роблять це м'яким олівцем, виписуючи цифри або букви так, щоб потім після склеювання їх можна було легко зняти. Крім того, олівцем намічають лінії, по яких, після розбирання виробу, спилуються виступаючі кінці шипів. Спилувати кінці шипів за один пропил по всій лінії від початку до кінця не варто, так як у цьому випадку в кінці роботи можна випадково відщепити шматочок фанери, і форма шипа одержиться

неакуратною, що значно погіршить вид виробу. Тому краще спочатку пропиляти по лінії з одного краю шипа до середини, а потім почати пиляти з протилежного.

Виконавши всі підготовчі до збирання роботи шипи всіх деталей змащують клеєм, з'єднують між собою у відповідності з нумерацією. Наносити клей на деталі краще вузькими щетинистими пензликами. Щоб при склеюванні і стисканні деталей клей не виступав назовні і не утворювалися потьоки, його наносять нетовстим шаром. Якщо клей при стисненні деталей видавиться, його надлишок знімають вологою ганчіркою. Зібраний каркас виробу стискають струбцинами, а якщо їх немає, то користуються міцним шпагатом необхідної довжини. Каркас замотують шпагатом у взаємно перпендикулярних напрямках. Для більш сильного натягу шпагату між ним і стінками каркасу вставляють клини.

Якщо для склеювання каркасу використовують клей ПВА, то вже на наступний день можна проводити дальшу обробку виробу. Необхідно зрізати нерівності виступаючих граней, шипів, країв деталей і зачистити їх. Якщо розміри каркасу невеликі, то на рівну поверхню (стіл або широку дошку) кладуть лист шкурки і шліфують об неї грані каркасу вздовж волокон. При такому зачищенні необхідно робити легкі рухи без зайвого тиску, щоб не виникли відколи з торцевих кінців деталей. Якщо ж розміри каркасу великі, шліфують шкуркою, закріпленою на колодці, слідкуючи за тим, щоб не заовалити краї деталей. Конструкцію такої колодки розглянуто вище.

Після того, як каркас склеєний і зачищений, приступають до підготовки накладних деталей з випиляними орнаментами. Перш за все, деталі шліфують з обох боків. Спочатку шліфують зі зворотного боку, бо при випилюванні на ньому утворюються задири. Використовують для цього шкурку середньої зернистості або відпрацьовану вже шкурку великої зернистості. Шліфують круговими рухами колодки, не боячись, що на поверхні залишаться подряпини; їх навіть бажано робити, так як при склеюванні необхідна шершава поверхня. Потім шліфують з лицьового боку, навіть якщо перед випилюванням орнаменту вона була відшліфована. Справа в тому, що на лицьовому боці завжди залишаються сліди від переведеного на нього рисунка. Крім того, при додатковому шліфуванні зрізи

стають чіткішими. Шліфування з лицьового боку проводять лише дрібнозернистою шкуркою і тільки вздовж волокон. Обробляють до тих пір, поки поверхня стане гладенькою, без подряпин, які можуть залишитися від попереднього шліфування.

Послідовність декоративно-захисного опорядження виробів. Опорядження – це всі види обробки поверхні з метою покращення її зовнішнього вигляду і захисту виробу від дії зовнішнього середовища. Всі види опорядження поділяються на три групи: захисне, декоративно-художнє і захисно-декоративне опорядження.

Захисне опорядження полягає в нанесенні на внутрішні і нелицеві поверхні виробу лакофарбових матеріалів, які забезпечують захист лише від дії навколишнього середовища. Декоративно-художнє опорядження має на меті лише художнє опорядження, збагачуючи зовнішній естетичний вигляд виробу. Захисно-декоративне опорядження виконує як декоративні, так і захисні функції.

Різні способи прозорого опорядження спрямовані на збереження природних декоративних властивостей деревини, на підкреслення цих властивостей, а також на збагачення кольорової гами і імітацію одних порід деревини під інші, більш цінні. Більшість деталей випилюють з березової та букової фанери, яка рідко має цікаву текстуру і колір. Тому початківцю, який ще не навчився облицьовувати фанеру шпоном цінних порід деревини, краще всього фанеру фарбувати.

Існує багато рецептів фарбників, про які говорилося вище, і способів фарбування. Але в будь-якому випадку необхідно пам'ятати про те, що змінювати відтінки і колір деревини необхідно уміючи і лише в необхідних випадках. Захопившись кольоровими ефектами, можна втратити почуття міри і, як підсумок, одержати негативний результат, погіршивши виразність вихідного матеріалу.

Для фарбування фанери і деталей з неї застосовують не глибоке, а поверхневе фарбування. Наносити фарбник краще всього плоским щетинистим пензликом (на лист фанери – широким, на випиляну деталь – вузьким). Розчин фарбника спочатку наносять впоперек волокон, а потім – вздовж. Рухи пензликом повинні бути впевненими, з легким втиранням розчину в пори деревини. Витримавши приблизно з півгодини, поки поверхня просохне, її легенько протирають вологою ганчірочкою, щоб розрівняти сухий фарбник, що осів, а потім наносять пензликом наступний шар.

Остаточно сушать деревину при кімнатній температурі подальше від опалювальних приладів.

Найпростішу захисну і декоративну плівку одержують нанесенням на деталь шару лаку. Працюючому необхідно врахувати те, що не весь лак залишиться на поверхні деревини, частина його вбирається деревиною, причому нерівномірно: рихлі ділянки деревини вбирають більше, а більш щільні – менше. Тому обмежуватись одношаровим покриттям не слід. Після висихання першого шару наносять другий шар лаку. В цьому випадку лак взагалі не буде убиратися деревиною, або убереться лише незначна кількість. Таким чином утворюється захисне покриття. На перших етапах таким покриттям і обмежуються.

При прозорому опорядженні випиляних деталей у домашніх умовах застосовують кілька прийомів нанесення лаку: лакування тампоном, лакування пензликом і лакування зануренням. Вибір прийому лакування залежить від розмірів, форми, характеру поверхні опоряджуваних деталей і необхідної товщини плівки. Якщо опоряджується плоска деталь, поверхня якої має незначну кількість випиляних орнаментів, застосовують лакування тампоном. Тампон роблять з вати або відходів в'язальної вовни, завернувши в бавовняну тканину. Тампон просочують лаком. Це можна зробити кількома способами: змочують або занурюють у лак. Лакують тампоном у декілька прийомів. При першому нанесенні лаку на поверхню роблять кругові рухи, чергуючи їх з рухами вздовж волокон. Через 20÷30 хвилин, коли висохне перший шар, наносять другий, але тепер лише вздовж волокон.

Лакування пензликом зручно проводити для деталей з вирізаним орнаментом, але часто використовують і для покриття лаком плоских і рівних поверхонь. Для нанесення лаку на плоскі деталі застосовують щетинисті і волосяні круглі пензлики. Лак, нанесений на деталь без орнаменту, розрівнюють флейцом. Для опорядження орнаментальних деталей використовують вузькі пензлики з коротким і м'яким ворсом. При лакуванні кінчик пензлика занурюють у лак і наносять його вздовж волокон деревини в кілька шарів з проміжним сушінням між ними. Працюючи пензликом, лак необхідно наносити рівним шаром, не допускаючи стікання лаку і нерівномірності товщини плівки. Стікання лаку найчастіше відбувається із-за

використання рідкого лаку, а нерівномірність плівки – при використанні загуслих лаків. У першому випадку в'язкість збільшують додаванням в нього більш густого лаку тієї ж марки, в другому випадку в'язкість зменшують, додаючи розчинника.

Способом занурення опоряджують невеликі за розмірами випиляні деталі, які не призначаються для наклеювання на каркас, тобто коли прорізи на виробі не глухі, а залишаються наскрізними. Суть цього способу лакування полягає в тому, що деталь занурюють у відкритий посуд з лаком (найчастіше з нітролаком НЦ-321), через певний час витягують звідти, витримують над посудом у певному положенні, поки не стече лак, і сушать.

Отже, нами підготовлені навчально-методичні рекомендації з оволодіння технікою художнього випилювання, в яких детально описані основи роботи з лобзиком, правила безпеки, методи підготовки матеріалів та інструментів, а також поетапне виконання різних видів орнаментів. Рекомендації включають корисні поради щодо техніки випилювання, а також практичні вправи для вдосконалення навичок і досягнення високої точності в роботі.

2.3. Методичні поради для керівників гуртків декоративно-ужиткового мистецтва

1. Теоретична база та освітній потенціал.

Декоративно-ужиткове мистецтво є ефективним засобом формування творчої, духовно багатой та працьовитої особистості. Воно відкриває перед школярами світ краси, гармонії, культурної спадщини та національних традицій. Результати численних педагогічних досліджень свідчать про позитивний вплив занять декоративно-ужитковим мистецтвом на емоційну сферу учнів, розвиток дрібної моторики, естетичного смаку, логічного і просторового мислення.

Мистецька діяльність сприяє гармонійному розвитку дитини, активізує інтелектуальні та креативні здібності, зміцнює впевненість у власних силах. Учень, що систематично займається декоративним мистецтвом, здатен мислити образно, аргументувати власні естетичні уподобання, формувати візуальну культуру.

Мистецтво також виконує терапевтичну функцію — заспокоює, допомагає подолати стрес, покращує емоційний стан.

У контексті компетентнісного підходу декоративно-ужиткове мистецтво сприяє формуванню цілісної особистості: трудової, естетичної, соціальної. Воно інтегрує знання з історії, культури, біології, математики, стимулює комунікацію, командну роботу, рефлексію. Таким чином, освітній потенціал декоративно-ужиткової діяльності виявляється в її багатогранному, інтегративному характері, здатності формувати ключові компетентності сучасного школяра.

Педагог, який керує гуртком, має не лише добре володіти техніками мистецької діяльності, а й розуміти глибоку виховну місію своєї роботи. Він повинен будувати навчальний процес не як механічну передачу знань і навичок, а як розкриття творчого потенціалу дитини. Важливо не лише навчити, а й надихнути, запалити вогник інтересу до творчості.

Отже, системна робота гуртка декоративно-ужиткового мистецтва — це не просто процес виготовлення виробів, а повноцінна педагогічна практика, яка формує внутрішній світ школяра, його національну свідомість, моральну стійкість та естетичну культуру.

2. Організація гурткової роботи

Організація гурткової роботи є важливою складовою освітнього процесу, яка спрямована на розвиток творчих здібностей, пізнавального інтересу та особистісного зростання учнів. Для досягнення максимальної ефективності діяльність гуртка має базуватися на низці принципів, зокрема:

1) *доступність* – забезпечення участі всіх бажаючих дітей незалежно від рівня їхніх попередніх знань чи навичок;

2) *поетапність* – поступове ускладнення матеріалу відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів;

3) *наочність* – використання візуальних, аудіальних і практичних засобів для покращення засвоєння інформації;

4) *варіативність* – впровадження різноманітних форм і методів роботи, що дозволяє враховувати інтереси та здібності кожного вихованця;

5) *творчий підхід* – заохочення до самостійності, креативного мислення та ініціативності.

Ключовою умовою якісної гурткової роботи є *створення безпечного, ергономічного та естетично привабливого навчального середовища*. Це передбачає: відповідне технічне оснащення приміщення; дотримання санітарно-гігієнічних норм; забезпечення психологічного комфорту; створення мотивувального простору, де діти почуватимуться впевнено та зацікавлено.

Планування гурткової діяльності має бути системним і чітко структурованим. Основні елементи плану включають: формулювання загальної мети діяльності гуртка; визначення конкретних завдань на навчальний рік; добір актуальної тематики занять з урахуванням освітніх та виховних потреб; орієнтація на розвиток загальнолюдських цінностей, громадянських якостей та патріотичних переконань.

Такий підхід сприяє створенню ефективної освітньої платформи, де кожна дитина має можливість реалізувати свій потенціал у сприятливому середовищі.

3. Методика проведення занять

Методика проведення занять у гуртковій роботі повинна бути спрямована на всебічний розвиток учнів, формування практичних навичок, критичного мислення та творчого потенціалу. Для цього необхідно дотримуватися чіткої структури кожного заняття, що включає такі етапи:

1) *мотивація* – створення позитивного емоційного настрою, виклик зацікавлення до теми заняття через проблемні запитання, цікаві факти, актуальні приклади чи ситуації з життя;

2) *пояснення нового матеріалу* – доступне і логічно послідовне викладення інформації з урахуванням вікових особливостей учасників гуртка, використання наочних матеріалів і мультимедійних засобів;

3) *практична діяльність* – активна участь учнів у творчих завданнях, вправах, експериментах, моделюванні, виготовленні виробів або реалізації мініпроектів;

4) *рефлексія* – аналіз виконаної роботи, обговорення труднощів і досягнень, самооцінка та взаємооцінка, формування висновків і планів на майбутнє.

Особливо ефективними в умовах гурткової роботи є такі методи:

інтерактивні методи – сприяють розвитку комунікативних навичок, командної роботи та активному залученню кожного учасника; *ігрові методи* – особливо доречні для молодших учнів, допомагають зробити навчання захопливим і ненав'язливим; *проектна діяльність* – стимулює дослідницький інтерес, уміння планувати, організовувати та презентувати результати власної діяльності; *Майстер-класи та демонстрації* дозволяють ознайомити учнів із новими техніками, матеріалами, видами діяльності та надихнути на творчість.

Необхідно також приділяти увагу *розвитку міжпредметних зв'язків*, зокрема: з історією – через вивчення традицій, стилів, культурних особливостей різних епох; з культурологією – вивчення символіки, обрядовості, національних мотивів; з геометрією – при створенні виробів із точними формами, симетрією, орнаментами; з біологією – при роботі з природними матеріалами, темами екології, флори і фауни. Такий інтегрований підхід дозволяє урізноманітнити навчальний процес, робить його глибшим і значущим для учнів, а також сприяє формуванню цілісної картини світу.

4. Практична діяльність

Практична діяльність є центральним елементом гурткової роботи, оскільки саме вона забезпечує застосування набутих знань на практиці, формування ручних і творчих навичок, розвиток дрібної моторики, просторового мислення, уяви та естетичного смаку.

Принцип поступовості є ключовим: навчання повинно будуватися за схемою «від простого – до складного», починаючись із доступних завдань і технік, поступово переходячи до складніших форм, індивідуальних творчих проєктів і групових ініціатив. Такий підхід допомагає учням упевнено засвоювати базові уміння, водночас заохочуючи до постійного вдосконалення.

На початковому етапі доцільно ознайомити вихованців з основними техніками ручної праці. У процесі практичної роботи необхідно поступово вводити творчі завдання, що дозволяють учням самостійно планувати й реалізовувати проєкти, брати участь у конкурсах, виставках, ярмарках, демонструючи свої досягнення перед ширшою аудиторією.

Однак важливо пам'ятати, що мета гуртка – не лише навчити технічним навичкам, а й формувати культуру праці, що включає: акуратність у виконанні завдань; раціональне використання матеріалів і часу; організацію робочого місця; дотримання техніки безпеки; розвиток самоконтролю та відповідальності за результат. Таким чином, практична діяльність у гуртку виступає як інструмент не лише розвитку майстерності, а й виховання дисциплінованості, естетичних смаків і поваги до праці.

5. Оцінювання результатів

У системі гурткової роботи оцінювання має носити передусім формувальний характер, бути мотивувальним і підтримувальним, а не контролюючим. *Головна мета оцінювання* – не виставлення балів, а створення умов для особистісного росту учня, розвитку його впевненості у власних силах та бажання вдосконалюватися.

Формувальне оцінювання передбачає: 1) індивідуальний зворотний зв'язок, який допомагає дитині побачити власний прогрес і визначити напрямки подальшого розвитку; 2) поради та рекомендації, спрямовані на поліпшення якості роботи, заохочення до пошуку власних рішень; 3) підтримку з боку керівника гуртка, яка надихає та зміцнює мотивацію до творчості.

Оцінювання має бути прозорим і зрозумілим, із чітко визначеними критеріями. Доцільно враховувати: зусилля й старанність, вкладені в роботу; рівень складності завдання (індивідуальна або колективна робота, нова чи відпрацьована техніка тощо); оригінальність, креативність, авторський підхід; технічну якість виконання, акуратність; вміння працювати в команді (у разі групових проєктів).

Ефективним інструментом моніторингу досягнень є портфоліо учня – особиста збірка творчих робіт, досягнень, відгуків і результатів участі в конкурсах чи виставках. Портфоліо допомагає: відстежувати динаміку розвитку дитини; демонструвати результати її діяльності батькам, педагогам, журі конкурсів; створити позитивну мотивацію через візуалізацію особистих успіхів. Загалом, оцінювання в гуртковій роботі має бути гуманним, заохочувальним і спрямованим на розвиток особистості, а не лише на підрахунок результатів.

6. Інноваційні підходи

Сучасна гурткова діяльність має орієнтуватися не лише на традиційні методи, а й активно впроваджувати інноваційні підходи, що відповідають викликам часу та інтересам нового покоління учнів. Одним із ефективних напрямів є використання цифрових технологій, зокрема: графічні редактори (наприклад, Canva, Krita, Tux Paint) – для створення макетів, ескізів, візуалізації ідей; онлайн-галереї – для демонстрації робіт учнів, проведення віртуальних виставок, спільного обговорення; віртуальні майстер-класи – дають можливість знайомитись з новими техніками, навіть якщо вони фізично недоступні.

Перспективним є впровадження елементів STEAM-освіти – інтеграції науки, технологій, інженерії, мистецтва та математики. Такий підхід сприяє розвитку критичного мислення, поєднує творчість із технічною точністю та відкриває нові можливості для реалізації креативних проєктів.

Особливу увагу варто приділяти інклюзивному навчанню, що передбачає:

- адаптацію матеріалів відповідно до можливостей дитини (спрощення інструкцій, використання альтернативних матеріалів);
- добір зручного темпу й обсягу завдань;
- створення підтримувального та доброзичливого середовища, де кожен відчуває себе прийнятим.

Інноваційність – це не лише технології, а й нові підходи до взаємодії, оцінювання, планування та підтримки кожного учня в процесі творчого розвитку.

7. Професійний розвиток керівника гуртка

Успішна діяльність гуртка безпосередньо залежить від професійної майстерності та особистої зацікавленості керівника. Саме педагог є рушієм творчого процесу, джерелом натхнення і прикладом для вихованців.

Постійне підвищення кваліфікації – обов'язкова умова якісної педагогічної діяльності. Ефективними формами є: участь у методичних об'єднаннях, семінарах, вебінарах, конференціях; проходження курсів підвищення кваліфікації, зокрема з новітніх методик, цифрових інструментів, інклюзивної освіти; участь у професійних конкурсах, як-от «Джерело творчості», що дозволяє презентувати власні напрацювання та переймати досвід колег.

Самоосвіта також є важливою складовою: перегляд фахової літератури, відвідування виставок, ознайомлення з сучасними техніками декоративно-ужиткового мистецтва, вивчення нових програмних інструментів розширюють педагогічний світогляд. Обмін досвідом з колегами, участь у спільних проєктах та творчих ініціативах сприяє професійному зростанню та зміцнює професійну спільноту.

Отже, методичні поради для керівників гуртків декоративно-ужиткового мистецтва зосереджуються на важливості ефективної організації навчального процесу, розвитку творчих здібностей учнів і впровадженні інноваційних підходів у викладанні. Вони включають використання сучасних технологій, інтерактивних методів, а також адаптацію матеріалів і завдань для інклюзивного навчання. Успіх гуртка безпосередньо залежить від професіоналізму педагога, який повинен постійно оновлювати свої знання та практичні навички, активно залучаючи дітей до творчого процесу.

Таким чином, організація гурткової діяльності в галузі декоративно-ужиткового мистецтва потребує комплексного підходу, який поєднує традиційні методи з новітніми технологіями, враховує інтереси й можливості учнів, а також сприяє розвитку їхніх творчих здібностей через практичну діяльність. Успішна робота гуртка базується на професіоналізмі керівника, який постійно працює над своїм розвитком, застосовує інноваційні методи і створює сприятливе навчальне середовище.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження було підтверджено, що декоративно-ужиткове мистецтво є важливим інструментом розвитку творчого потенціалу школярів, сприяючи не лише формуванню естетичних смаків, а й розвитку дрібної моторики, уважності, терпіння та вміння досягати поставленої мети. Декоративно-ужиткове мистецтво має значний вплив на формування особистості, допомагаючи учням самовиражатися, розвивати інтелектуальні та творчі здібності.

Виявлено, що організація гурткової роботи вимагає чіткого дотримання методичних підходів, які сприяють активному залученню учнів до процесу навчання. Основними чинниками успіху є використання інтерактивних, практичних та творчих методів навчання, які дозволяють учням не лише засвоювати техніки, але й розвивати критичне мислення та інноваційні підходи до роботи. Крім того, важливою складовою є адаптація матеріалів до рівня підготовки кожного учня, що допомагає досягти максимального ефекту від навчання.

Встановлено, що зміст програми гуртка художнього випилювання повинен включати як базові техніки, так і елементи творчого підходу до виготовлення виробів. Програма повинна бути різноманітною, з урахуванням інтересів та рівня підготовки учнів, і сприяти розвитку технічних та художніх навичок. Застосування прогресивних методик навчання, що поєднують теорію з практикою, є важливим елементом у підвищенні ефективності занять.

Підтверджено, що належне матеріально-технічне забезпечення є важливою складовою успішної діяльності шкільного гуртка художнього випилювання. Забезпечення необхідними інструментами, обладнанням та матеріалами створює умови для безпечної та ефективної роботи учнів. Технічне оснащення гуртка повинно відповідати сучасним вимогам і можливостям учнів, що забезпечить максимальний розвиток їхніх творчих здібностей.

Успіх гуртка значною мірою залежить від професіоналізму та творчої активності його керівника. Педагоги повинні постійно підвищувати свою кваліфікацію, знайомитись з новітніми технологіями та методиками, що дозволяє їм успішно адаптувати навчальний процес до сучасних вимог. Керівники гуртків

повинні бути здатні до інновацій, впроваджувати нові методи навчання, а також адаптувати процес до індивідуальних потреб учнів. Відтак є необхідність подальших досліджень і розробок у галузі декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема в контексті впровадження новітніх цифрових технологій в процес навчання, а також розвитку інклюзивних методик для залучення дітей з різними можливостями. Також важливо продовжувати вдосконалення методичних рекомендацій для керівників гуртків, сприяючи більш ефективному і творчому підходу до організації освітнього процесу.

Магістерська робота показала, що декоративно-ужиткове мистецтво є потужним інструментом у вихованні творчої, гармонійно розвиненої особистості. Оскільки гуртки з художнього випилювання та інших напрямів декоративно-ужиткового мистецтва надають дітям можливість не лише здобути практичні навички, а й формують естетичні та творчі здібності, важливо продовжувати удосконалення навчальних програм, методик і умов для подібних занять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ, 1993. 272 с.
2. Антонович Є.А., Проців В.І., Свид С.П. Художні техніки у школі: навч.-метод. посібник. Київ: ІЗМН, 1997. 124 с.
3. Бербец В.В., Бербец Т.М., Дубова Н.В. Проектно-технологічна діяльність учнів на уроках професійного навчання: теорія і методика / за заг. ред. О.М. Коберника. Київ : Науковий світ, 2003. 172 с.
4. Белкіна Е. Виховання мистецтвом. Мистецтво та освіта. 2021. № 2. С. 36 – 38.
5. Бітаєв В.А. Естетичне виховання та формування цілісної гуманістичної свідомості особистості. *Шлях освіти*. 2011. № 2. С. 12 – 13.
6. Бойчук В.М. Різьблення деревини: історія, методика, практика: монографія. Вінниця: ФОП Данилюк В.Г., 2011. 315 с.
7. Ботюк О.Ф. Деревинознавство. навч. посіб. Тернопіль: Астон, 2002. 100 с.
8. Бурлаченко С.І. Мозаїчні роботи по дереву. Київ: Мистецтво, 1999. 162 с.
9. Валішкевич Н.А., Журба А.Ф., Хитько І.П. Технологія різьблення деревини: посібник. Чернігів: ЧДПУ, 2008. 130 с.
10. Виноградов О.Н. Різьба по дереву: посібник. Львів: НЛТУ, 2013. 272 с.
11. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібник. Вид. 2-ге. Дрогобич: Коло, 2006. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/library/vyshnevsky.pdf>
12. Войтович І.Г. Основи технології виробів з деревини: підруч. Львів : Нац. лісотехн. ун-т України, 2010. 304 с.
13. Волошина Н.Й. З теоретичних засад естетичного виховання учнів засобами мистецтва. *Педагогіка і психологія*. 2016. № 3. С. 8 – 18.
14. Гусарчук Д.І. 300 відповідей любителю художніх робіт по дереву. Київ: Лісова промисловість, 1985. 208 с.

15. Декоративно-ужиткове мистецтво: словник у 2-х т. / авт. кол. І.В. Голод, В.І. Білик та ін.; за заг. ред. Я.П.Запаска. Львів: Афіша, 200. Т. 1: А – К. 368 с.; Т. 2: Л – Я. 400 с.
16. Демко О.В. Різьба по дереву. Київ: Академія, 2020. 296 с.
17. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Постанова Кабінету міністрів України за № 1392 від 23 листопада 2011 р.
URL : [http : // zakon2.rada. gov.ua/laws/show/ 1392-2011-п#n9](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п#n9)
18. Димківський О.С. Художнє різьблення та мозаїка по дереву: посібник. Тернопіль: Підручники та посібники, 2008. 228 с.
19. Донченко О.С. Невмеруще джерело: Бесіди про українське народне мистецтво. Київ: Мистецтво, 1975. 144 с.
20. Драган М.Д. Українська декоративна різьба XVI – XVIII століть. Київ : Наук. думка, 1970. 203 с.
21. Жорнова О. Художньо-естетичне виховання в контексті культуротворчості. *Рідна школа*. 2018. № 6. С. 12 – 14.
22. Захарченко Р.О. Виховання в школярів національної самосвідомості. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 1996. №2. С. 24 – 27.
23. Коберник О.М. Методика трудового навчання : проектно-технологічний підхід : навч. посіб. / за ред. О.М. Коберника, В.К. Сидоренка. Умань : СПД Жовтий, 2008. 216 с.
24. Коберник О.М., Бербец В.В., Дубова Н.В. Трудове навчання в школі: проектно-технологічна діяльність. 5 – 12 класи: навч. посіб. / за ред. О.М. Коберника. Харків: Вид. група «Основа», 2010. 256 с.
25. Коноваленко А.М. Основи столярного ремесла. Київ: Мистецтво, 2016. 304 с.
26. Концепція естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури. *Інформаційний збірник Міністерства освіти України*. 1992. № 5. С. 2 – 10.
27. Концепція національного художнього виховання дітей, учнівської та студентської молоді в умовах відродження української національної культури. *Освіта*. 1995. 6 вересня. С. 4.

28. Концепція Нової української школи. URL: <https://nus.org.ua/>
29. Коргун М.В. Моя техніка різьби і точіння. Полтава: Верстка, 1999. 244 с.
30. Матвєєва Т. О. Мозаїка та різьблення по дереву: навч. посіб. Київ: Вища школа, 1993. 135 с.
31. Мельниченко П.П. Оздоблення садиби виробами з деревини. Київ: Урожай, 1993. 226 с.
32. Мусієнко В.Д., Захарченко Р.О., Сидоренко В. К., Тхоржевський Д.О. Прилучення учнів до національної культури у процесі трудового навчання. Київ: КДП, 1996. 122 с.
33. Народні ремесла і промисли: навч.-метод. посіб. / укладачі: Н. В. Дубова, В. С. Потапкін, В. В. Харитонов. Умань, 2018. 180 с.
34. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013/print147278846166790>
35. Оніщенко О. Естетичне виховання: історичні традиції та сучасність. *Мистецтво та освіта*. 2018. № 3. С. 2 – 6.
36. Оршанський Л.В., Криванчик Р.Ф. Технологія художньої обробки деревини: Навч. посіб. Дрогобич: Коло, 2001. 228 с.
37. Оршанський Л.В., Ясеницький В.Є., Мікульський П.К. Основи технології обробки деревини навч. посібник. Дрогобич: РВВ ДДПУ, 2017. 192 с.
38. Програми для гуртків, секцій, творчих об'єднань позашкільних закладів суспільно-громадського та художньо-естетичного напрямку / уклад. Л.І.Ковбасенко, Л.М.Павлова. Київ, 2016. 400 с.
39. Сензюк П.К. Композиція в декоративному мистецтві. Київ: Рад. школа, 1988. 244 с.
40. Терещук А.І. Методи творчої діяльності на уроках трудового навчання. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2006. № 1(41). С.19-23.
41. Терещук А.І., Дятленко С.М. Методика організації проєктної діяльності старшокласників з технологій: метод. посіб. Київ: Літера ЛТД, 2010. 128 с.

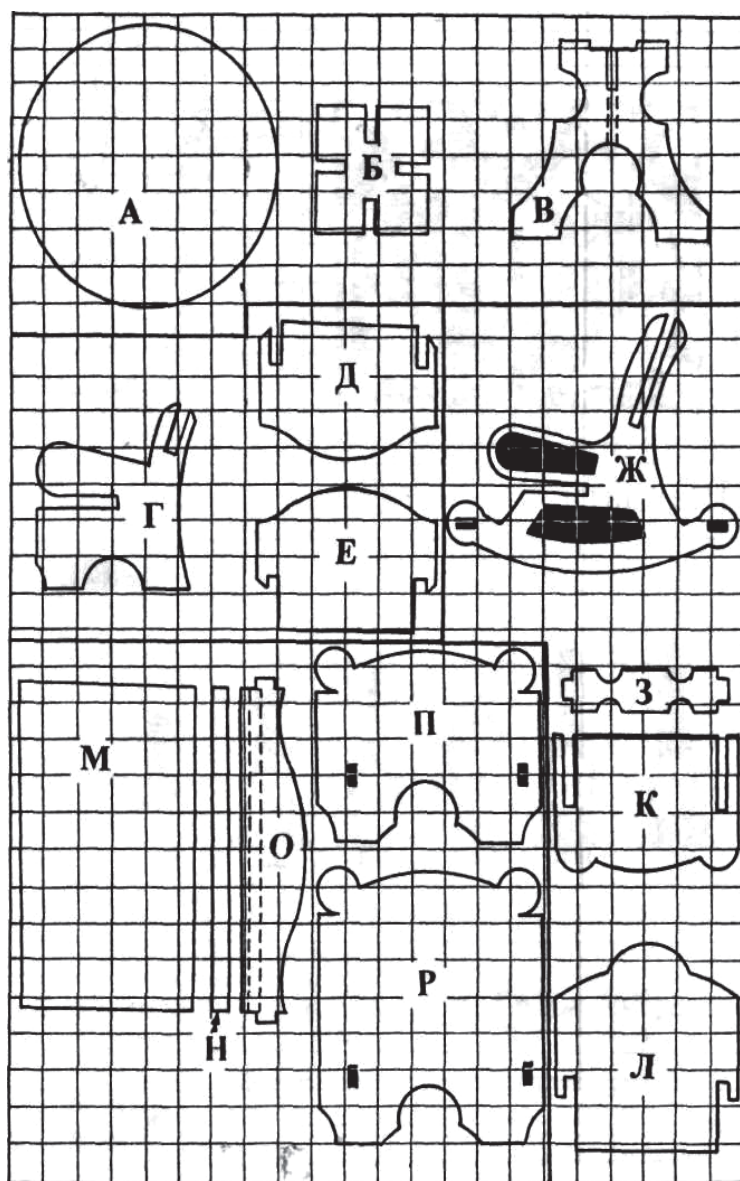
- 42.Тимків Б.М., Кавас К.М. Виготовлення художніх виробів з дерева Ч.2. Мозаїка. Випалювання. Розпис: підручник / за ред. Б.М.Тимківа. Львів: Світ, 1996. 144 с.
- 43.Тимків Б.М., Кавас К.М. Виготовлення художніх виробів з дерева Ч.1. Різьба по дереву: підручник / за ред. Б.М.Тимківа. Львів: Світ, 1995. 176 с.
- 44.Тхоржевський Д.О. Методика трудового і професійного навчання та викладання загальноосвітніх дисциплін: навч. посібник. 3-тє вид, перероб. і доповн. Київ: Вища школа, 1992. 334 с.
- 45.Хорунжий В.Г. Випилювання лобзиком. Тернопіль: Астон, 2003. 64 с.
- 46.Художня освіта і проблеми виховання молоді: зб. наук. статей. Київ: ІЗМН, 1997. 164 с.
- 47.Цісарук В. Ю. Технології художньої обробки деревини та методика їх навчання: навч.-метод. посібник. Кременець : ВЦ КОПІ ім. Тараса Шевченка, 2010. 136 с.
- 48.Чарівне веретено: навч.-метод. збірник. Львів: Каменяр, 1990. 157 с.
- 49.Чернов І.М. Поради сільському умільцю. Київ: Урожай, 1990. 286 с.
- 50.Чумак М.Г., Матрохін М.І. Заняття з трудового навчання в 5-му класі: посібник для вчителя . Київ: Основа, 1997. 184 с.
- 51.Шонк-Русич К. Дерев'яна різьба України. Нью-Йорк, 1982. 183 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

1 КАТЕГОРІЯ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВИХ ВИРОБІВ

Іграшкові меблі

Круглий стіл складається з деталей А, Б, В. Випилюють по одній деталі А та Б і дві деталі В. Ніжки столу (деталі В) з'єднують на пазах хрестоподібно. Зверху шипами на клею приєднують деталь Б, а потім приклеюють круглу кришку (деталь А).

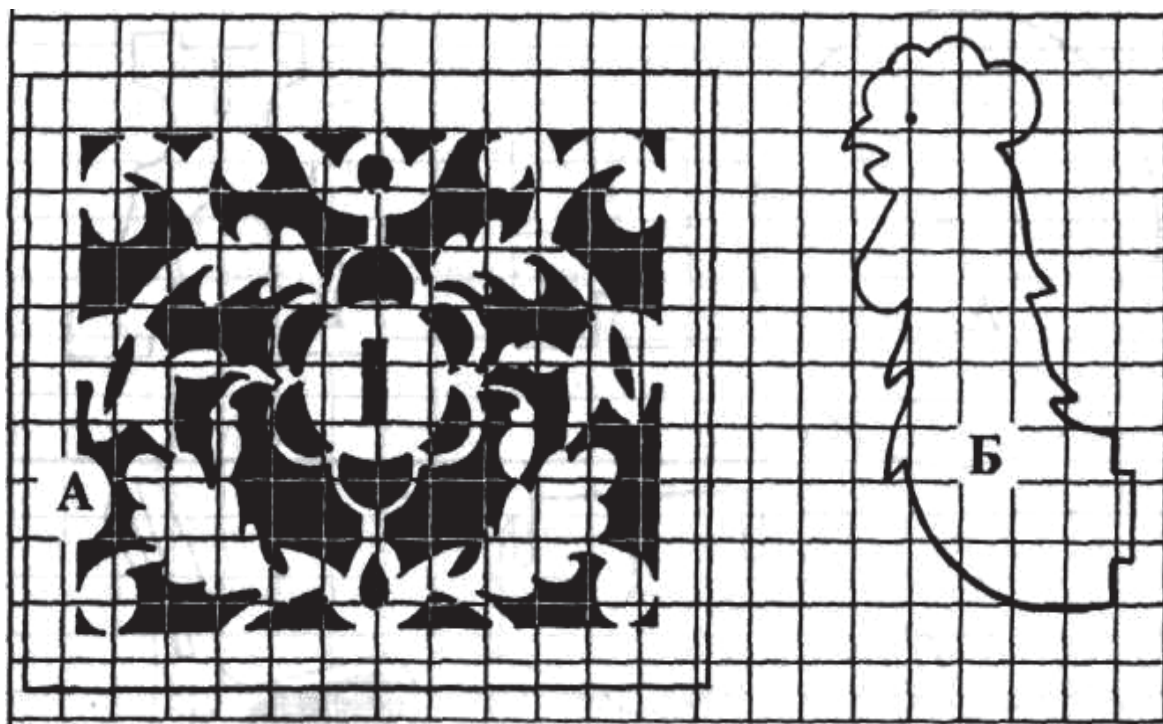
Крісло (деталі Г, Д, Е). Випилюють дві деталі Г і по одній деталі Д, Е. Шліфують з обох боків. Пази підганяють, користуючись напилком чи надфілем. З'єднують пазами на клею.

Крісло-качалка (деталі Ж, З, К, Л). Випилюють дві деталі Ж, а З, К, Л – по одній. Зачищають торці, шліфують з обох боків. Збирають шиповим і пазовим з'єднанням на клею.

Ліжко (деталі М, Н, О, П, Р). Випилюють дві деталі О. Всі інші – по одній. Шліфують, зачищають, з'єднують на клею. Всі іграшки покривають безбарвним

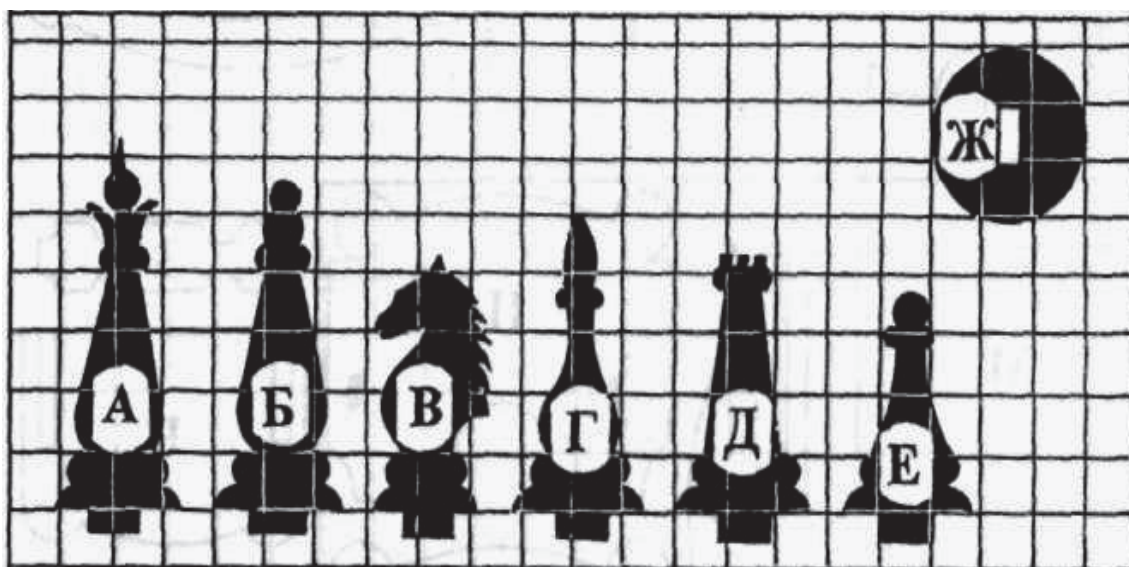
нітроцелюлозним лаком. Дають висохнути при кімнатній температурі.

Вішак для одягу

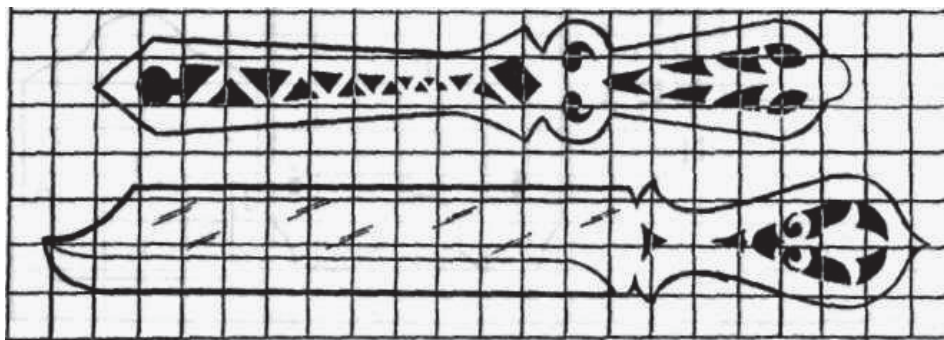
У цьому виробі використано шипове з'єднання. Основні деталі – це основа і гачок у вигляді голови півня. Збирання виробу зрозуміле з малюнка.

Шахи

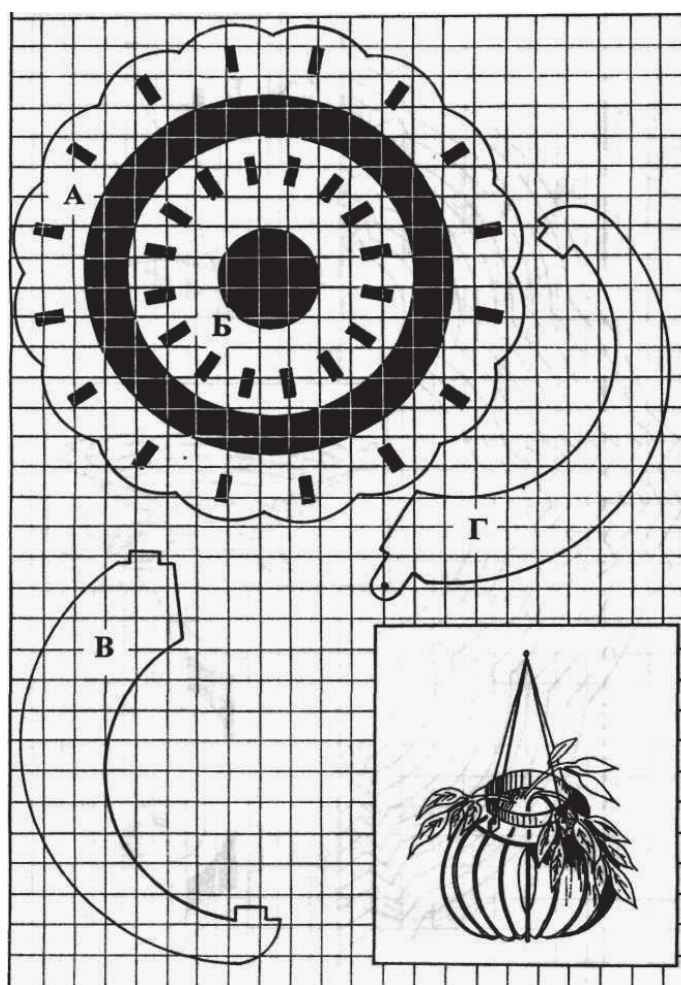
Для виготовлення шахів випилюють 32 фігури: А, Б – по 2 шт., В, Г, Д – по 4 шт., Е – 16 шт. Кружки для підставок – 32 шт. Після того, як усі фігури будуть випиляні, їх шліфують і вклеюють шипами в гнізда кружків. Половину фігур покривають морилкою або бейцем надаючи їм темного забарвлення. Підготовлені фігури лакують нітролаком зануренням. Під кружки підклеюють м'яку тканину.

Ніж для розрізання паперу

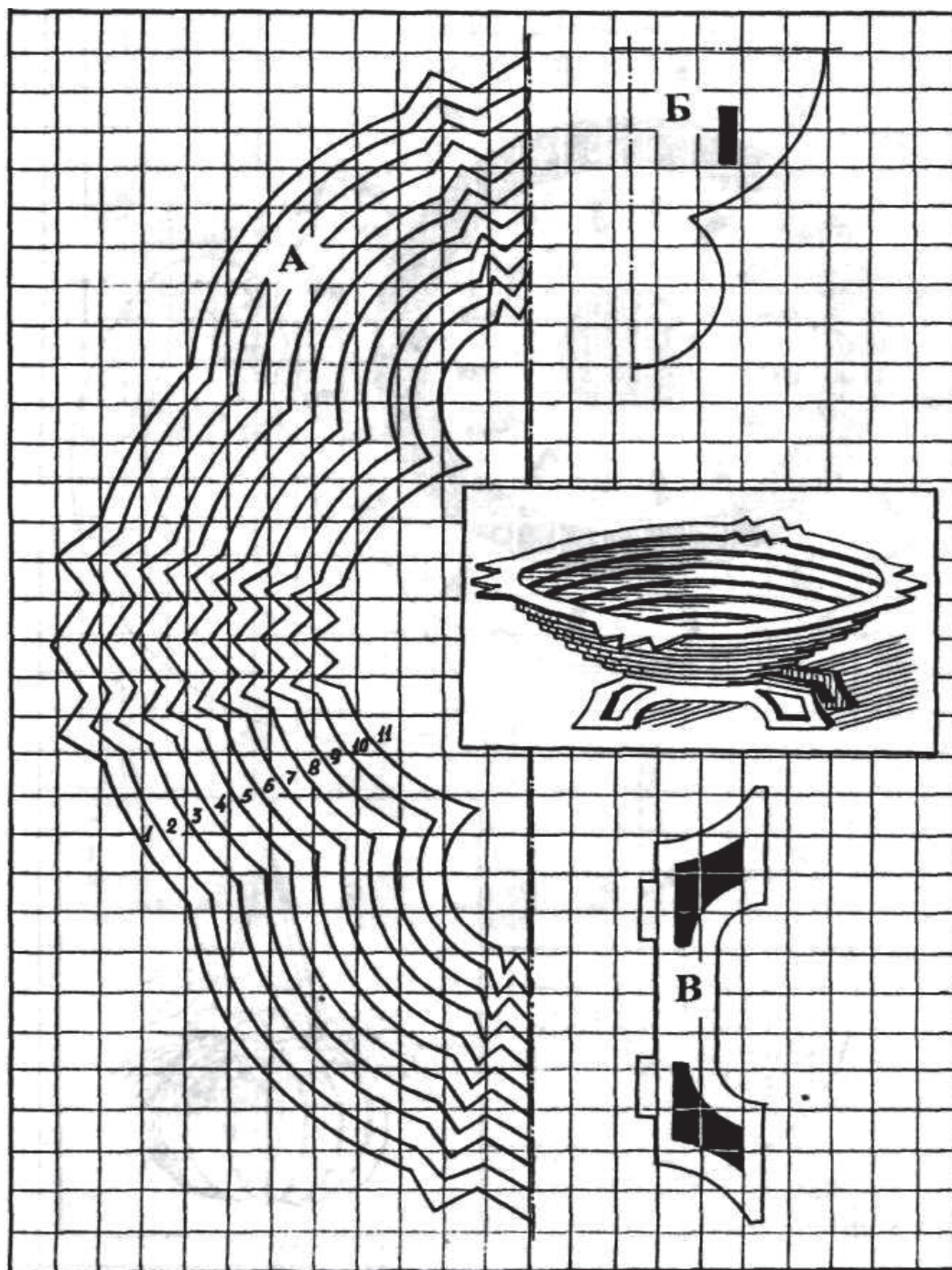
Для його виготовлення необхідна фанера твердих порід деревини, так як лезо ножа повинно бути пристосоване для різання паперу. Лез у ножеві може бути два (А) або одне (Б). Спочатку їх обробляють напилком, а потім шкуркою різної зернистості. Тонкою лінією показано межі обробки лез. Ретельно оброблені грані лез виглядають досить красивими із-за чергування темних і світлих шарів зрізу.

Кашпо для квітів

Виріб складається з 18 деталей: А – 1 шт., Б – 1 шт., В – 12 шт., Г – 4 шт. Після випилювання деталі шліфують з обох боків, зачищають торці. У зібраному вигляді деталі Г повинні розміщуватися через кожні три деталі В. Лакують нітролаком.

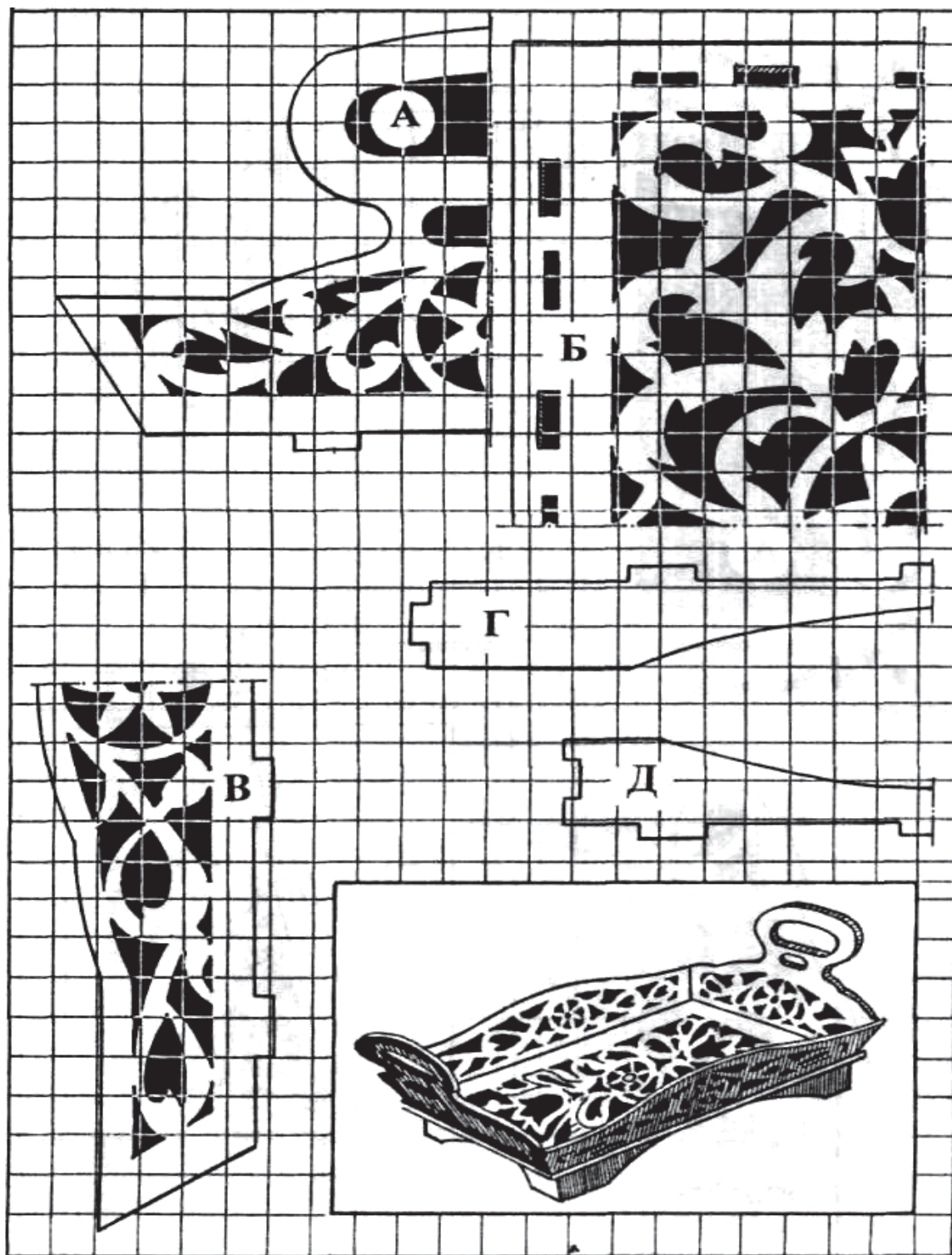
Хлібниця

Для виготовлення хлібниці необхідно підібрати добре проклеєну фанеру, так як вона буде розпилюватися на вузькі смужки. Випилюють 10 деталей А, одну деталь Б і дві деталі В. Збирають виріб у такій послідовності. На деталь 1 накладають деталь 2 так, щоб поздовжня вісь її відхилялася від осі нижньої деталі приблизно на 5° , і приклеюють. Третя деталь накладається на другу так, щоб її вісь співпала з віссю першої деталі і т.д. При оздобленні деталі 1, 4, 7, 10 покриваються морилкою. Лакують.

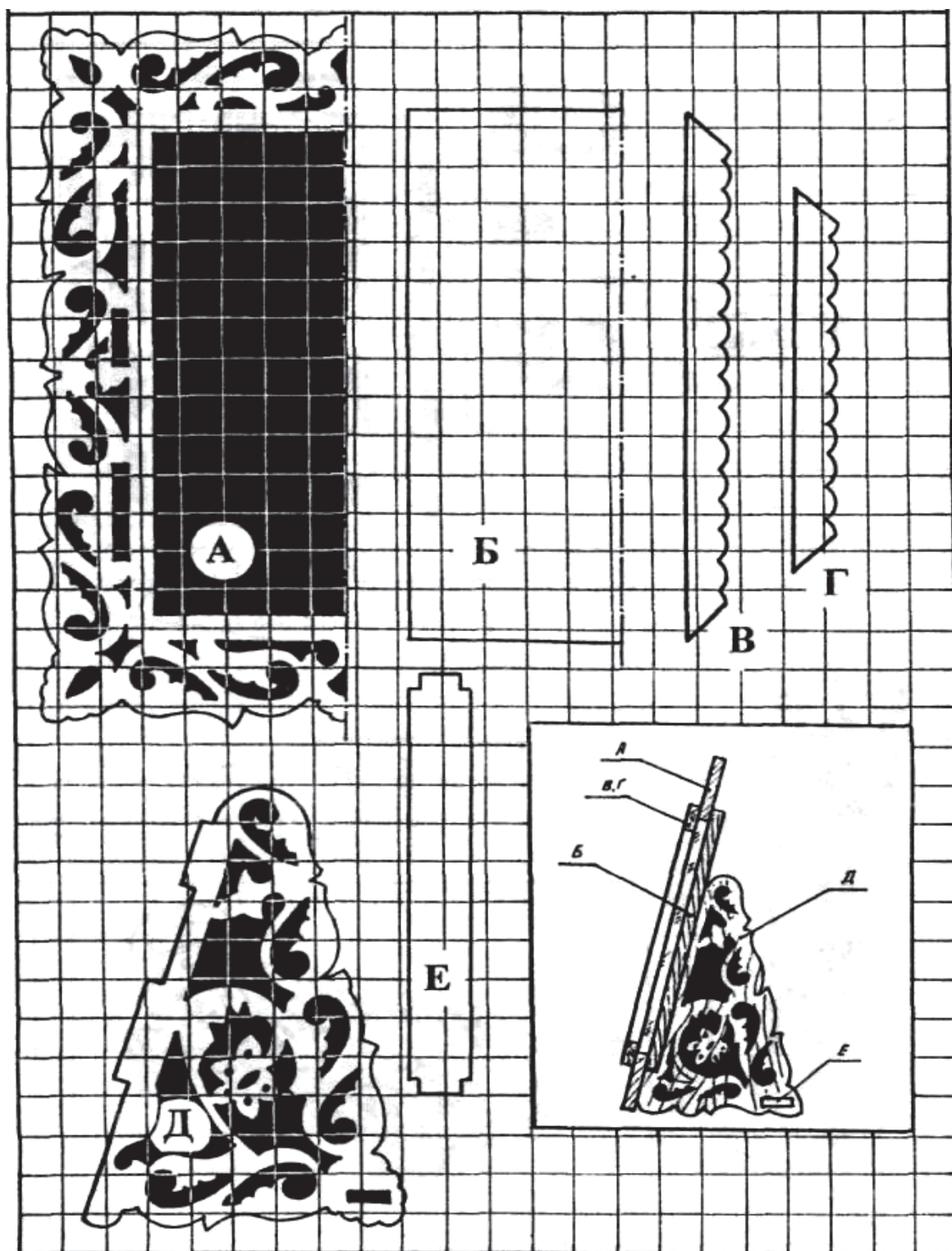
2 КАТЕГОРІЯ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВИХ ВИРОБІВ

Цукерниця

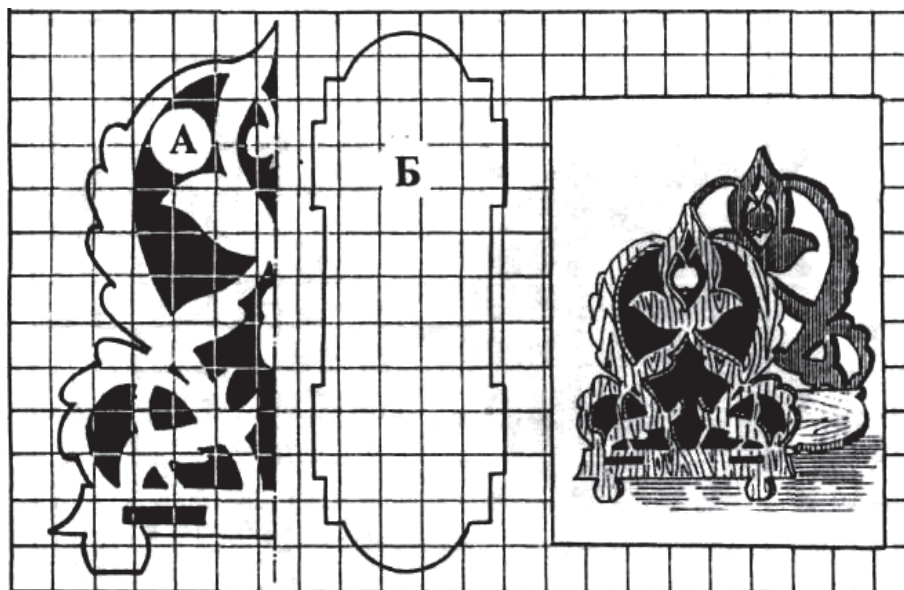
Складається з 7 деталей. Деталі А випилюють 2 шт., Б – 1 шт., В – 2 шт., Г – 1 шт., Д – 1 шт. При випилюванні деталі Б треба звернути увагу на гнізда для шипів деталей А та В. Вони повинні випилюватися з невеликим нахилом, так як стінки цукерниці розміщені під деяким кутом до дна. Збирають деталі на клею. Шліфують. Покривають лаком.

Рамка для фотографій

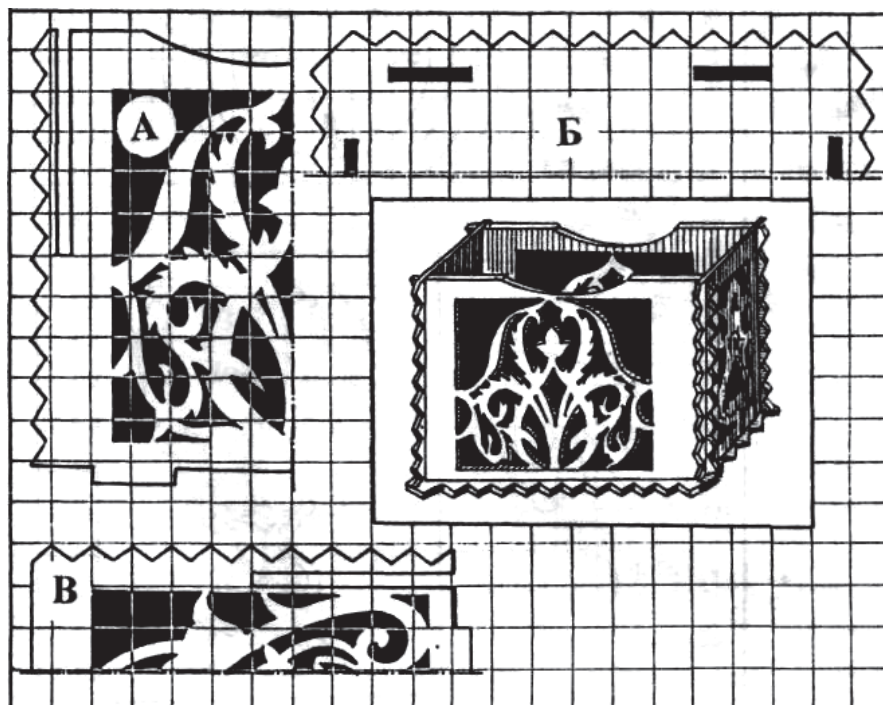
Рамка виготовляється з 9 деталей. Деталь А – 1 шт., Б – 1 шт., В, Г, Д – по 2 шт., Е – 1 шт. Деталі В та Г накладаються на деталь А з лицевого боку. В проріз деталі А вставляють скло і фотографію, а зі зворотного боку накладають деталь Б. Закріплюють її невеликими шурупами. Для міцності конструкції між двома деталями Д вклеюють деталь Е.

Підставка для серветок

Складається з трьох деталей. Після випилювання зачищають надфілем всі прорізи, а площини шліфують шліфувальною шкуркою з обох боків. Після збирання лакують.

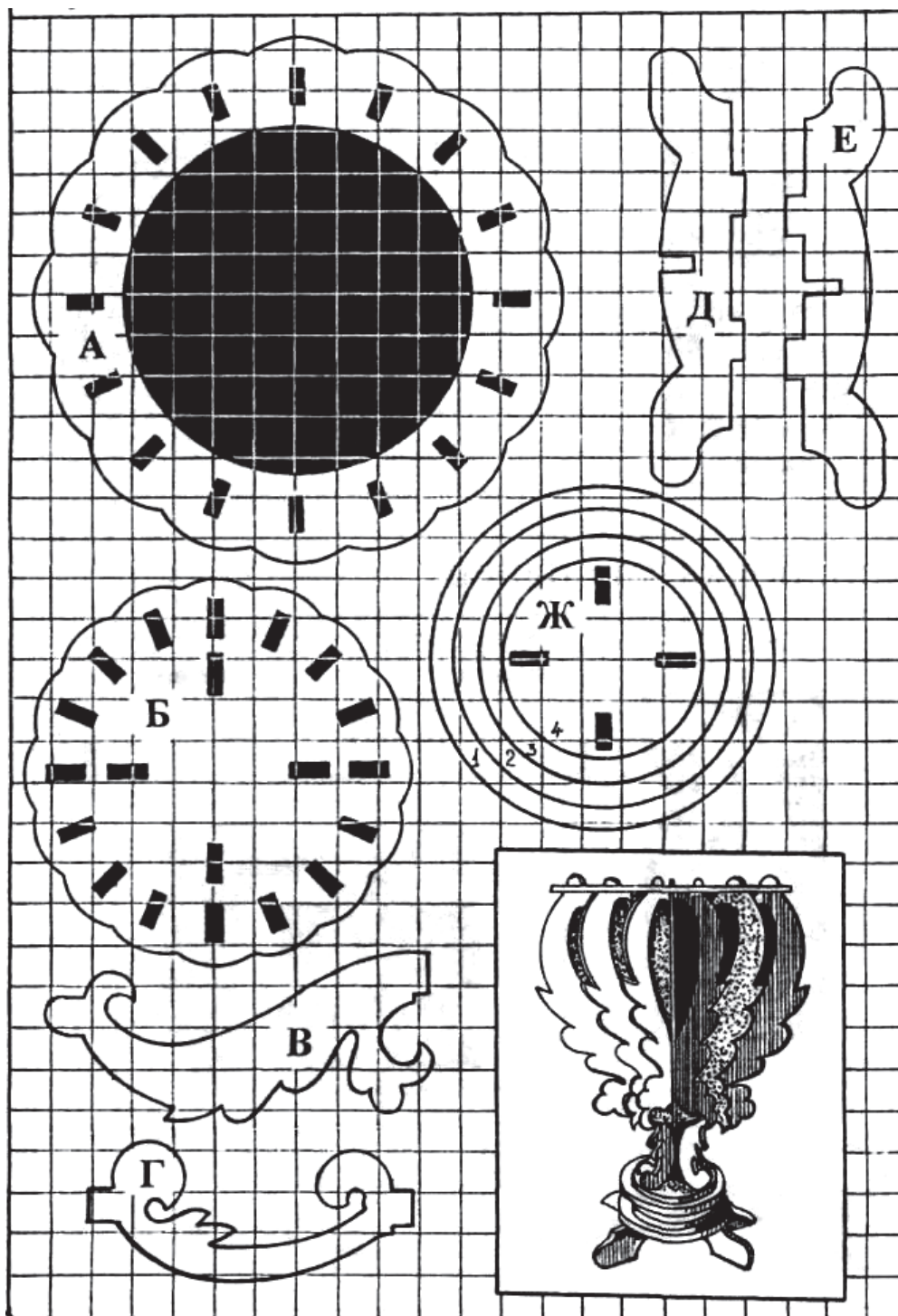
Коробочка для паперу

Виготовляється виріб з трьохшарової фанери. Складається він з п'яти деталей. Випиляні деталі зачищають надфілем і шліфують. Бокові стінки з'єднуються за допомогою пазів, а дно коробочки приєднують на шипах і склеюють. З внутрішнього боку коробочку виклеюють кольоровим картоном.

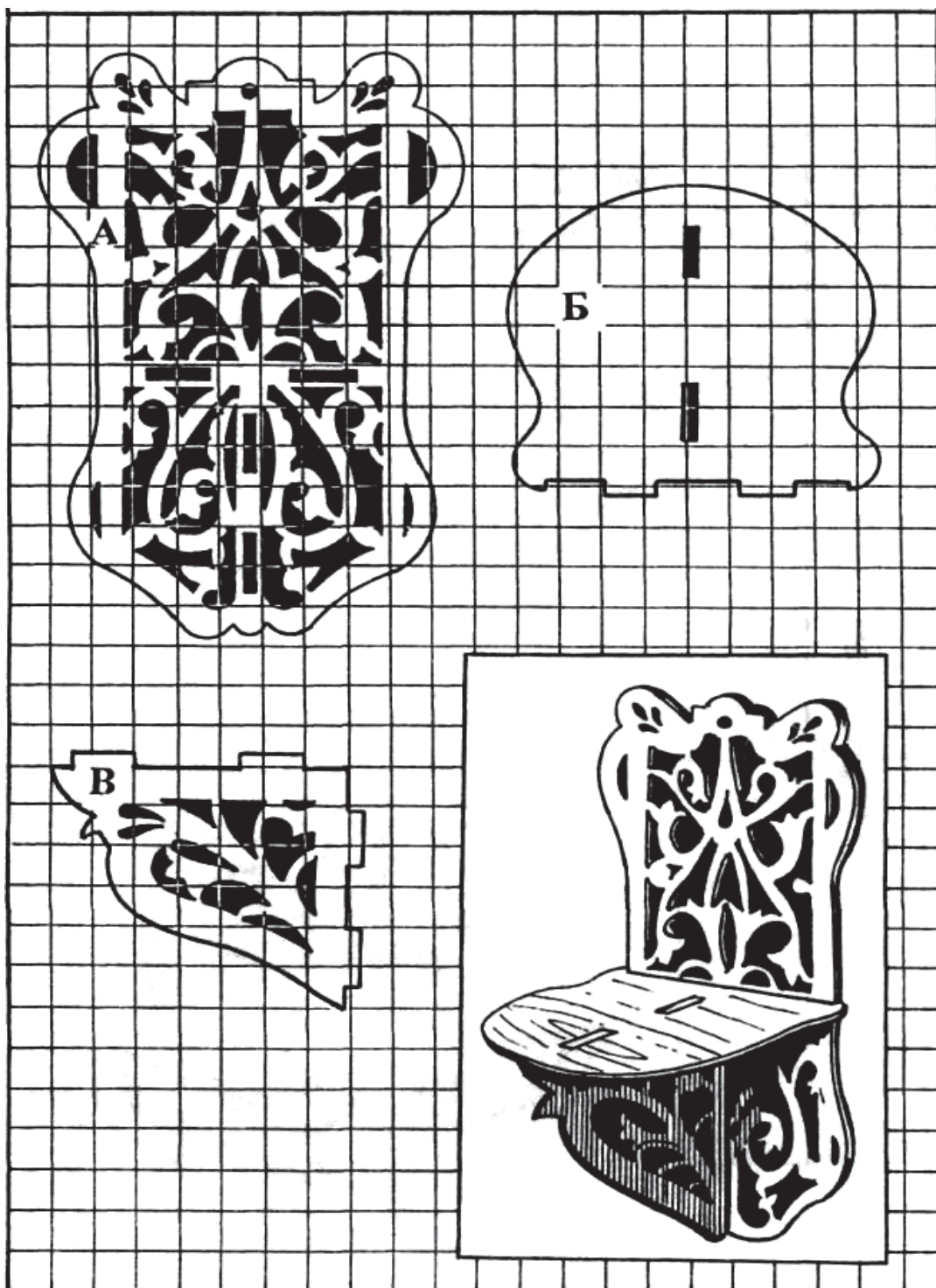
3 КАТЕГОРІЯ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВИХ ВИРОБІВ

Кубок

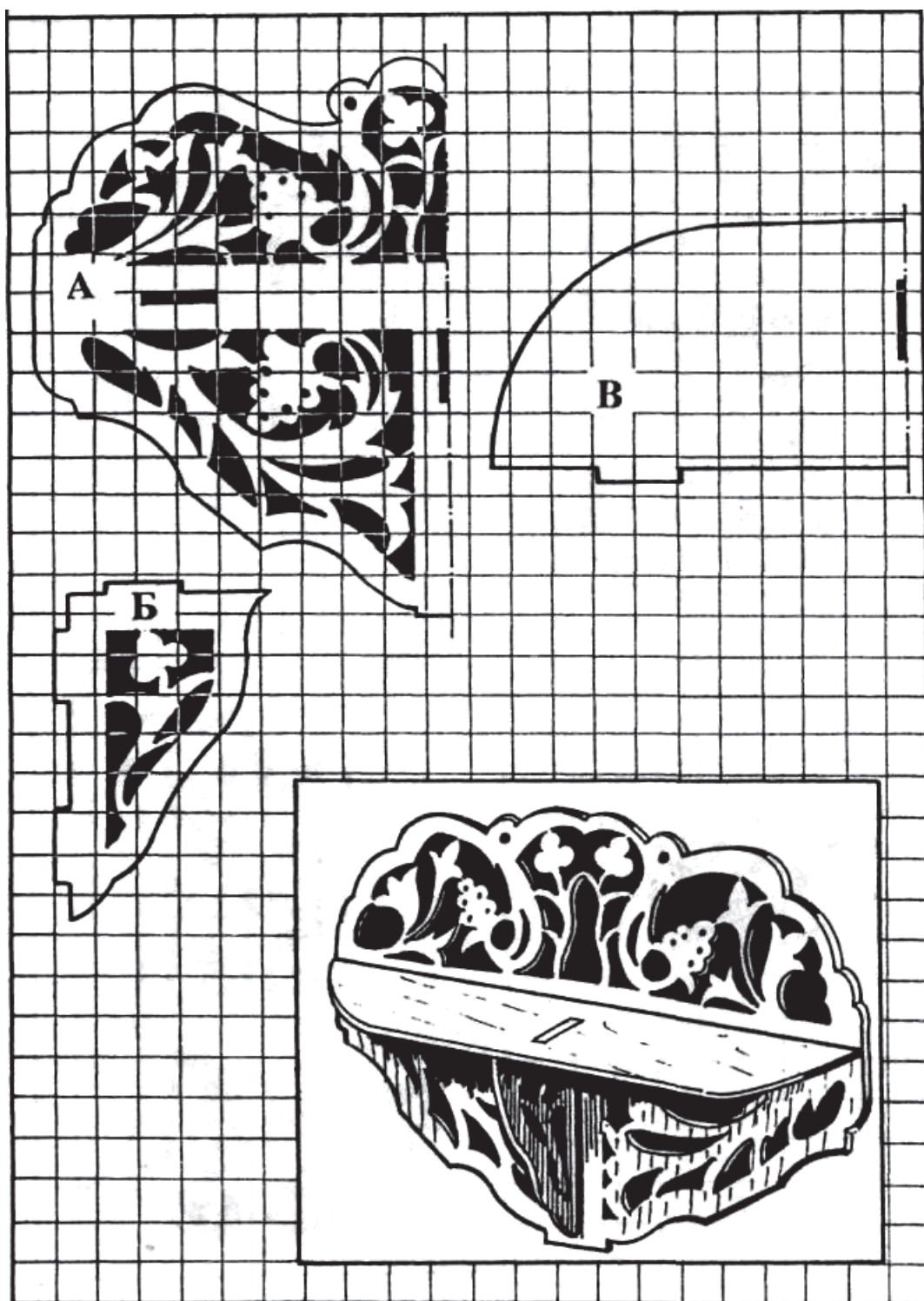

Для виготовлення кубка випилюють 28 деталей: А – 1 шт., Б – 1 шт., В – 16 шт., Г – 4 шт., Д – 1 шт., Е – 1 шт., Ж – 4 шт. Необхідно звернути увагу на деталь Ж. Вона складається з 4 кілець різного діаметру. Після випилювання деталі шліфують і підганяють шипові з'єднання. Складають основу у такій послідовності: деталі Д та Е з'єднують хрестоподібно в замок і зверху на шипи надівають кубок.

Поличка вертикальна

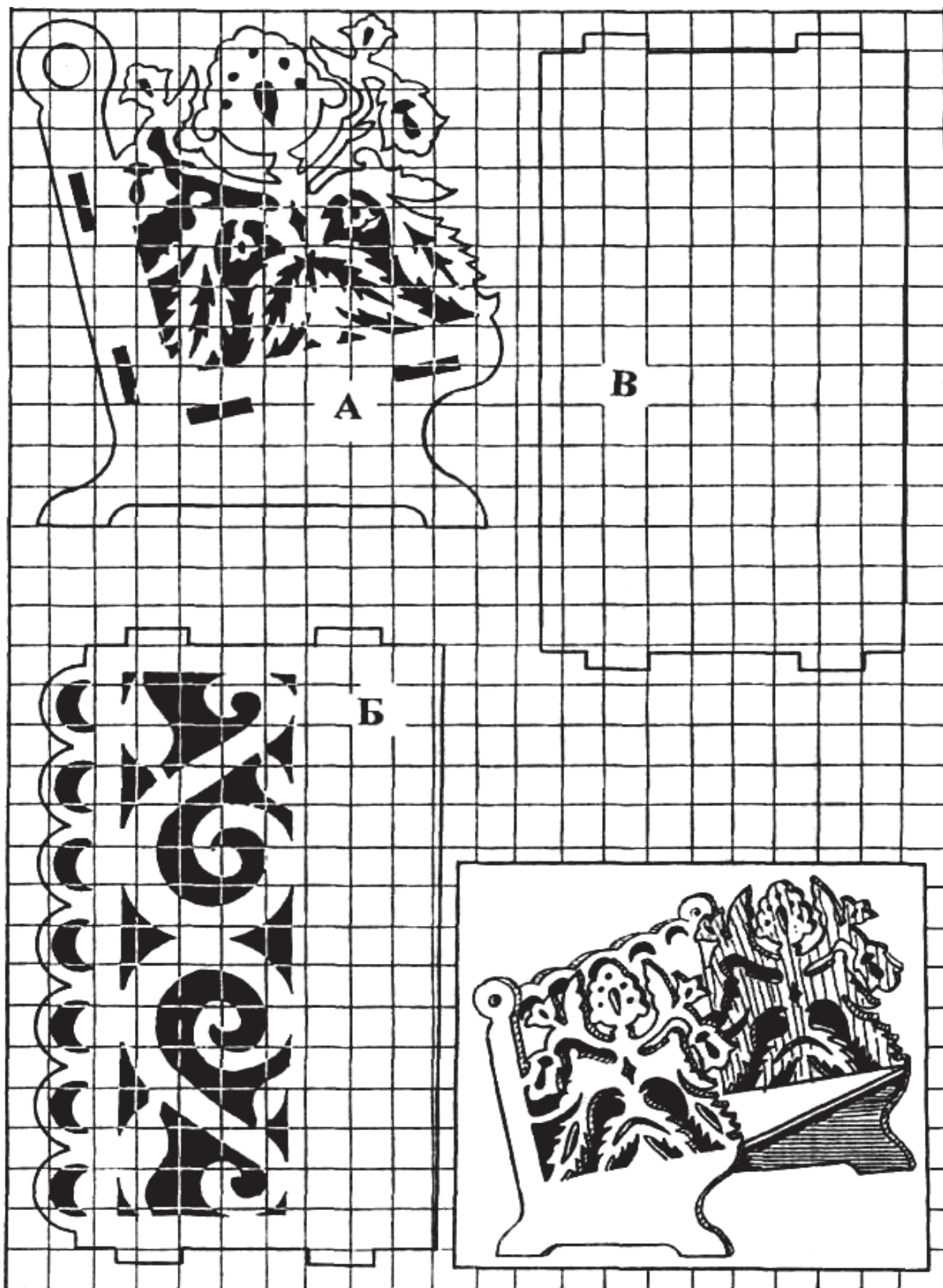

Поличка горизонтальна

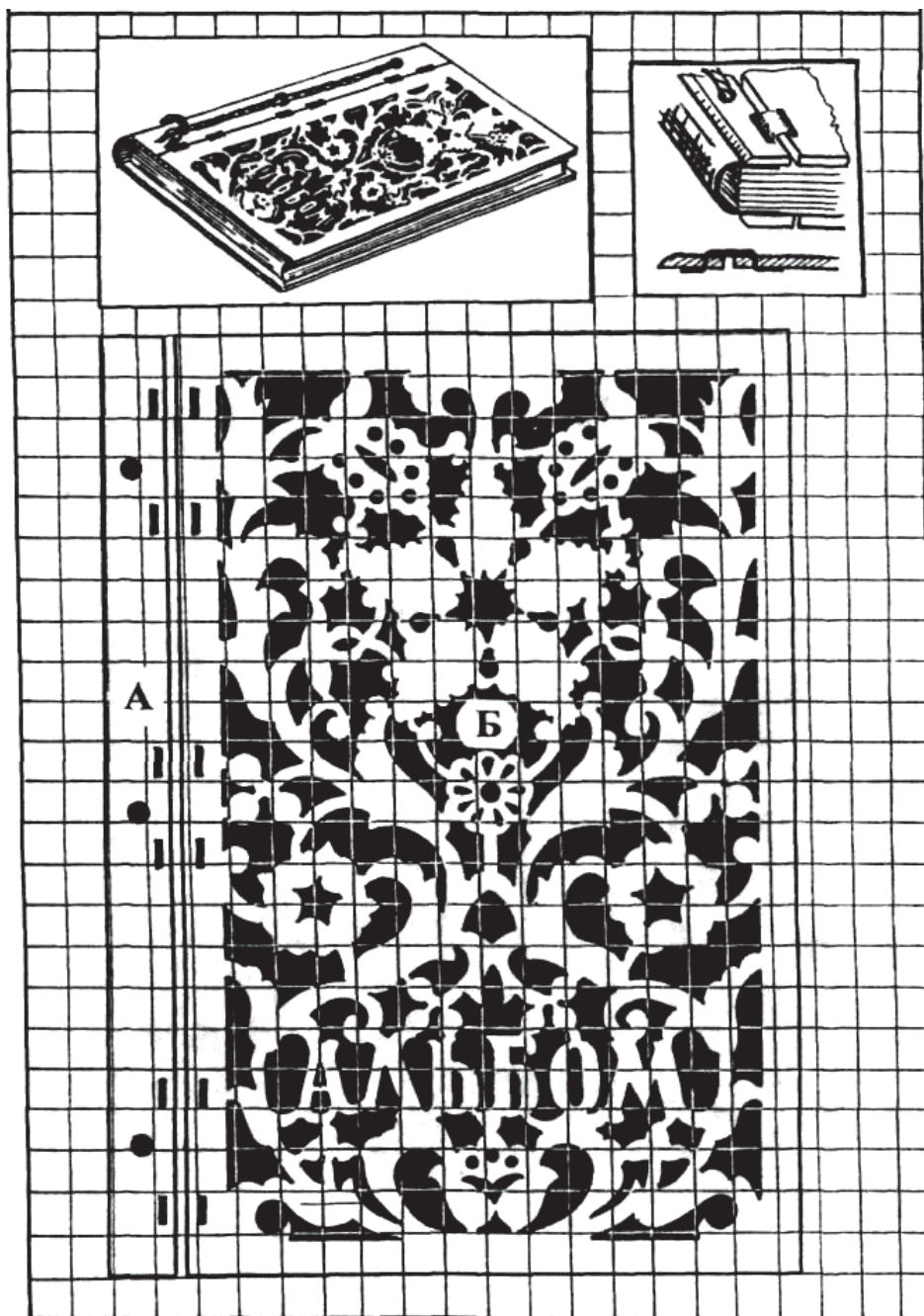
Складаються з трьох деталей. Після випилювання прорізи зачищають надфілем і шліфують. Збирають на клею. Лакують. З виворітного боку задньої стінки можна наклеїти кольоровий картон.

Підставка під аудіокасети

Виготовляється з чотирьох деталей: А – 2 шт., Б – 1 шт., В – 1 шт. Випиляні деталі зачищають і шліфують. Збирають на клею. Лакують.

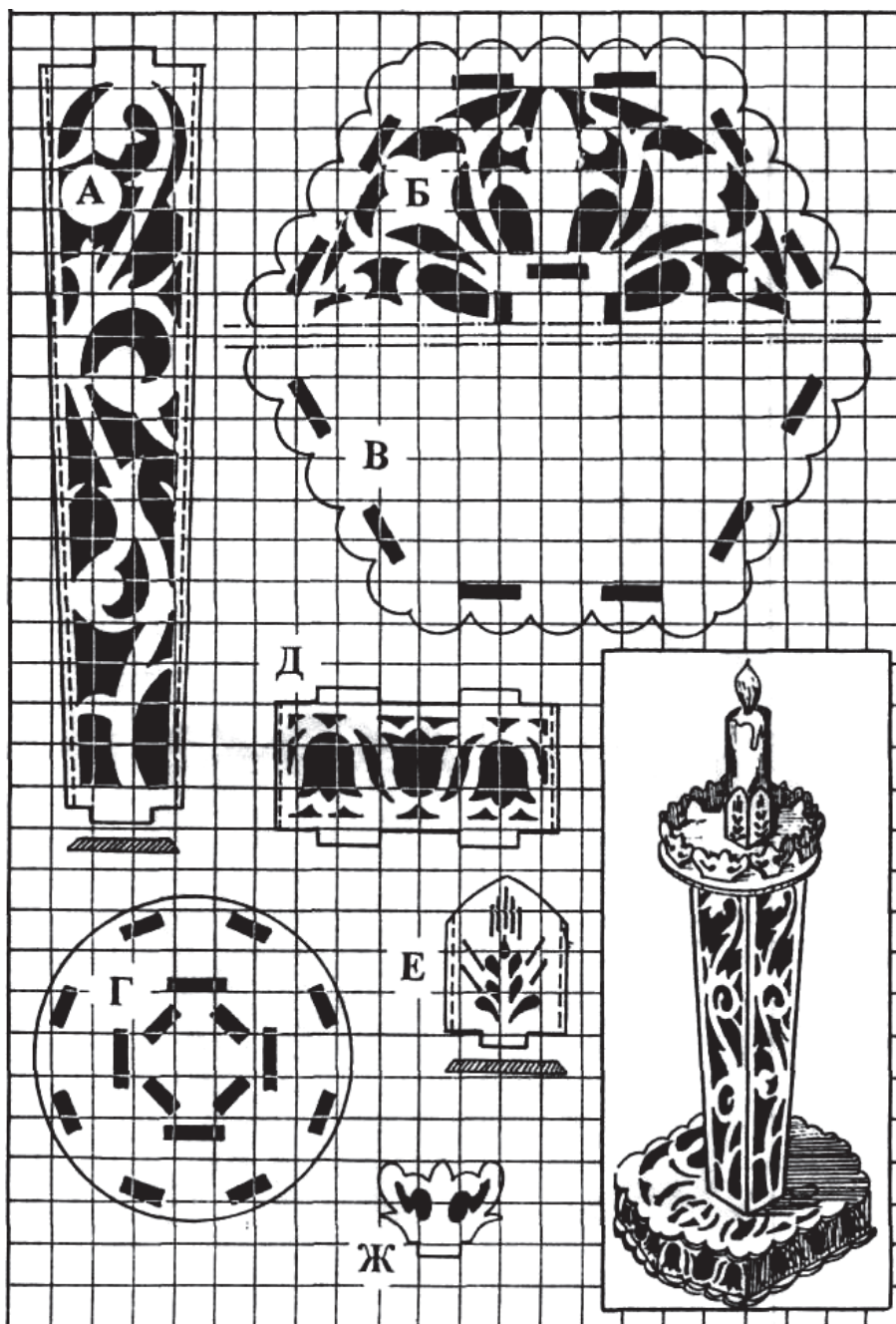
Обкладинка для альбому

Складається з чотирьох деталей: А – 2 шт., Б – 1 шт.. Ще одну деталь випилюють по зовнішньому контуру деталі Б без орнаменту, і вона є задньою стінкою обкладинки альбому. Випилювати деталі краще з тонкої тришарової фанери (авіаційної). Деталі А та Б, а також деталі А та Б і з'єднують між собою шістьма шкіряними смужками приклеєними з допомогою швидковисихаючого клею.

Корінець обкладинки виготовляють із смужки цупкого паперу і зверху обклеюють цупкою тканиною, дерматином, ледерином або самоклеючою декоративною плівкою, тисненою «під шкіру». Приклеюється корінець до обкладинки з допомогою клею. Прорізи деталей зачищають надфілем, шліфують дрібнозернистою шкуркою, лакують. Зі зворотного боку верхньої деталі підклеюють шовкову тканину, кольорову фольгу чи кольоровий картон.

Свічник

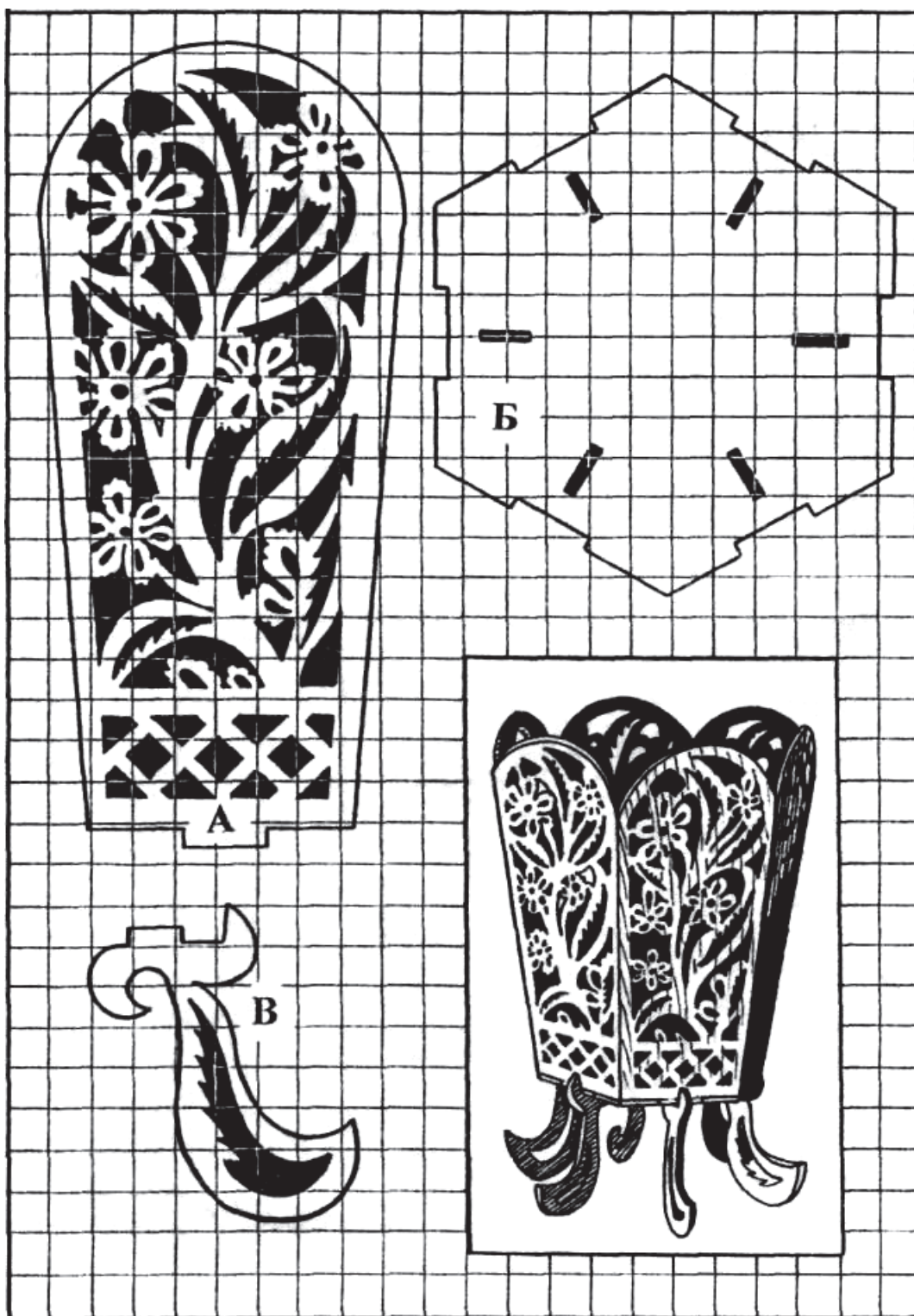

Виріб виготовляють з 25 деталей: А – 4 шт., Б – 1 шт., В – 1 шт., Г – 1 шт., Д – 6 шт., Е – 4 шт., Ж – 8 шт. Після випилювання всі деталі шліфують і надфілем зачищають прорізи. Поздовжні грані деталей А та Е зрізують під кутом 45° , а деталі Д – під кутом 60° . Спочатку зрізують ножем або стамескою, а потім шліфують шкуркою.

Збирати виріб починають з основи. Для цього до деталі В приєднують шість деталей Д, а зверху на шипи надівають деталь Б. Потім у прорізи деталі Б вставляють деталі А, а на них надівають деталь Г. Після цього в прорізи деталі Г вставляють деталі Е та Ж. Щоб виріб мав більш привабливий вигляд, до зворотного боку деталей А, Б та Д підклеюють білу або кольорову алюмінієву фольгу чи станіоль.

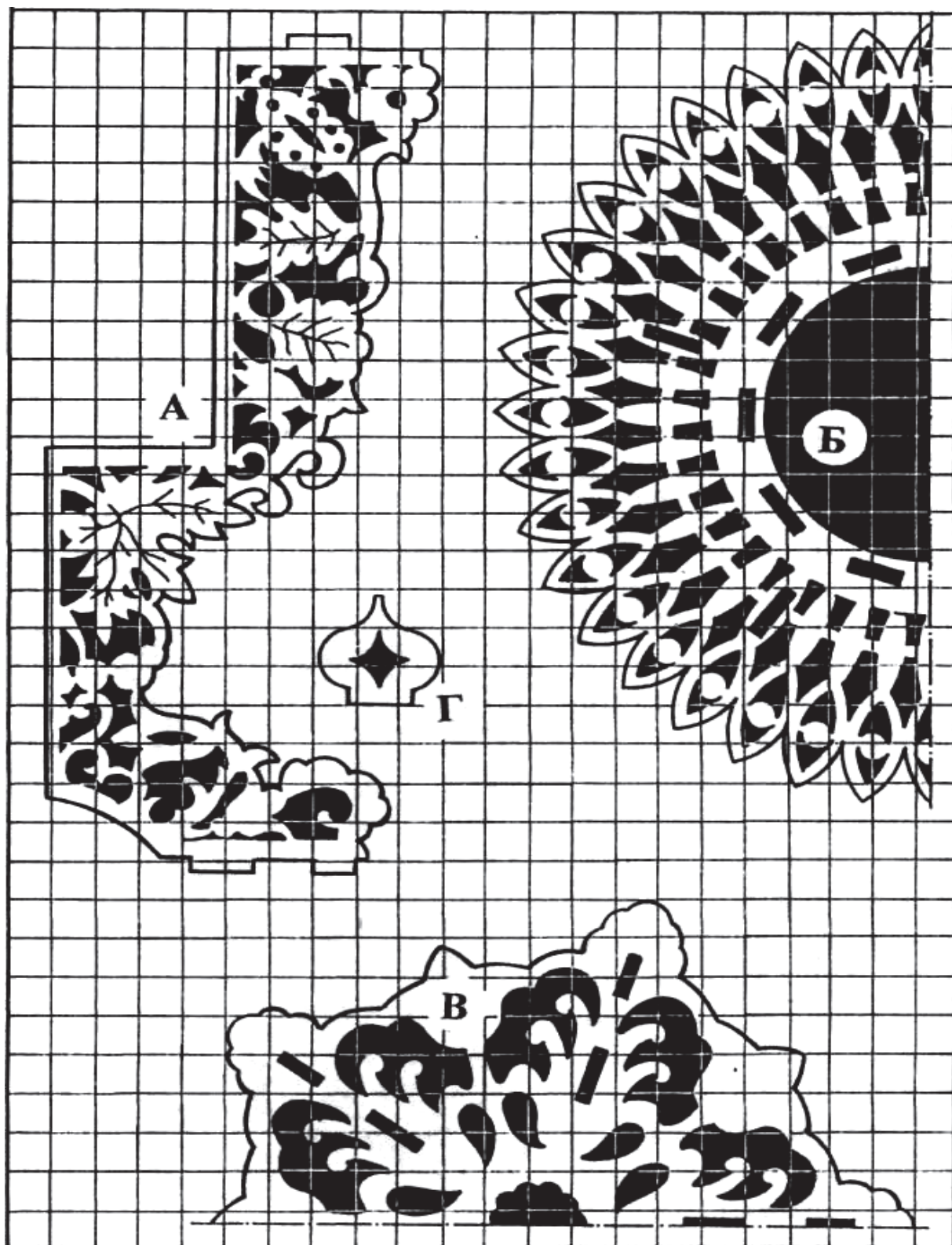
4 КАТЕГОРІЯ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВИХ ВИРОБІВ

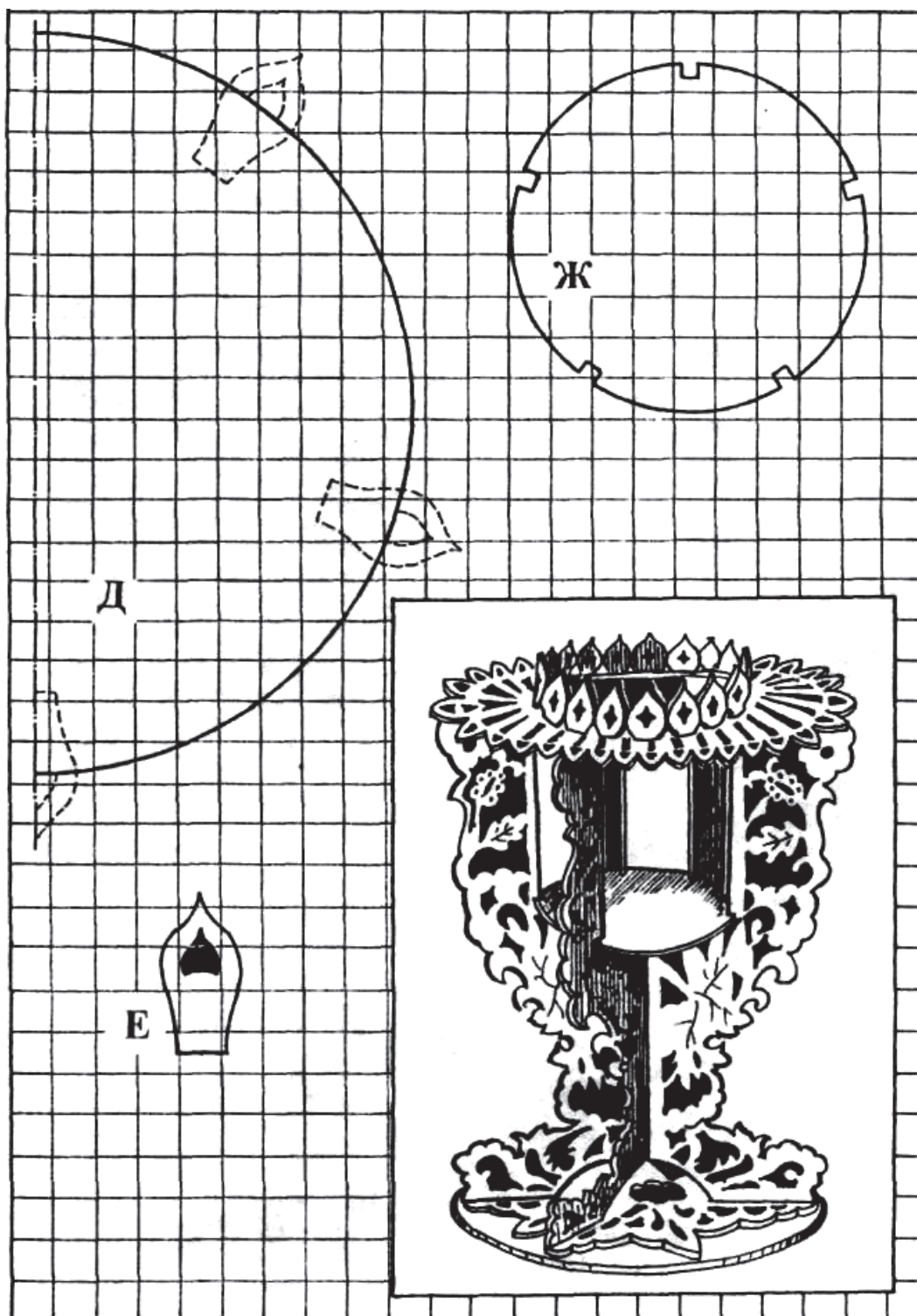
Ваза

Виріб складається з 13 деталей: А – 6 шт., Б – 6 шт., В – 1 шт. Після випилювання і зачистки прорізів деталі шліфують з обох боків. Бокові стінки вази з'єднуються на клею. Місця з'єднання бокових стінок зрізують всередину і зачищають шкуркою. З дном бокові стінки з'єднуються на клею шипами. Після закріплення дна в пази вставляють ніжки вази. Лакують.

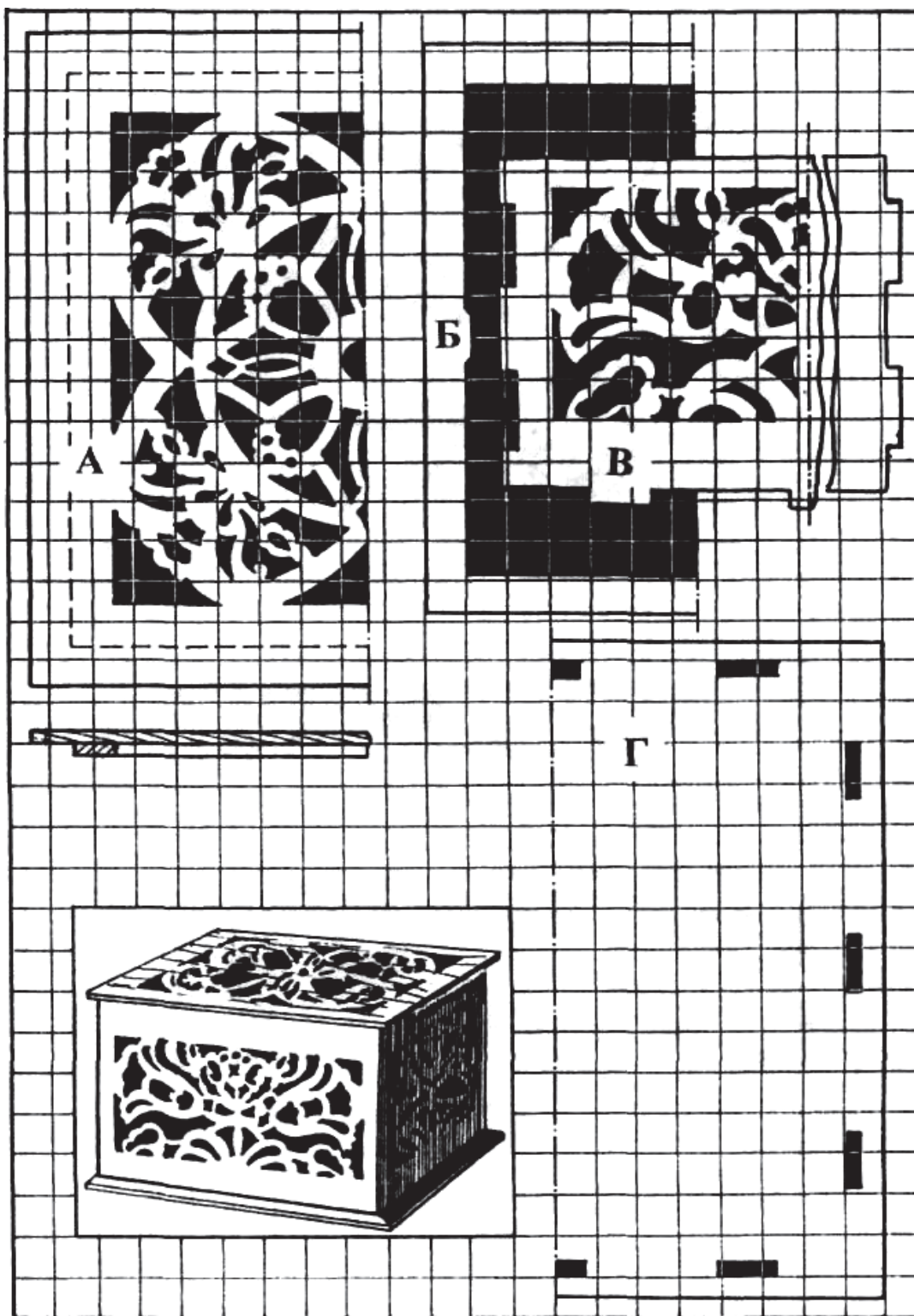
Ваза для квітів

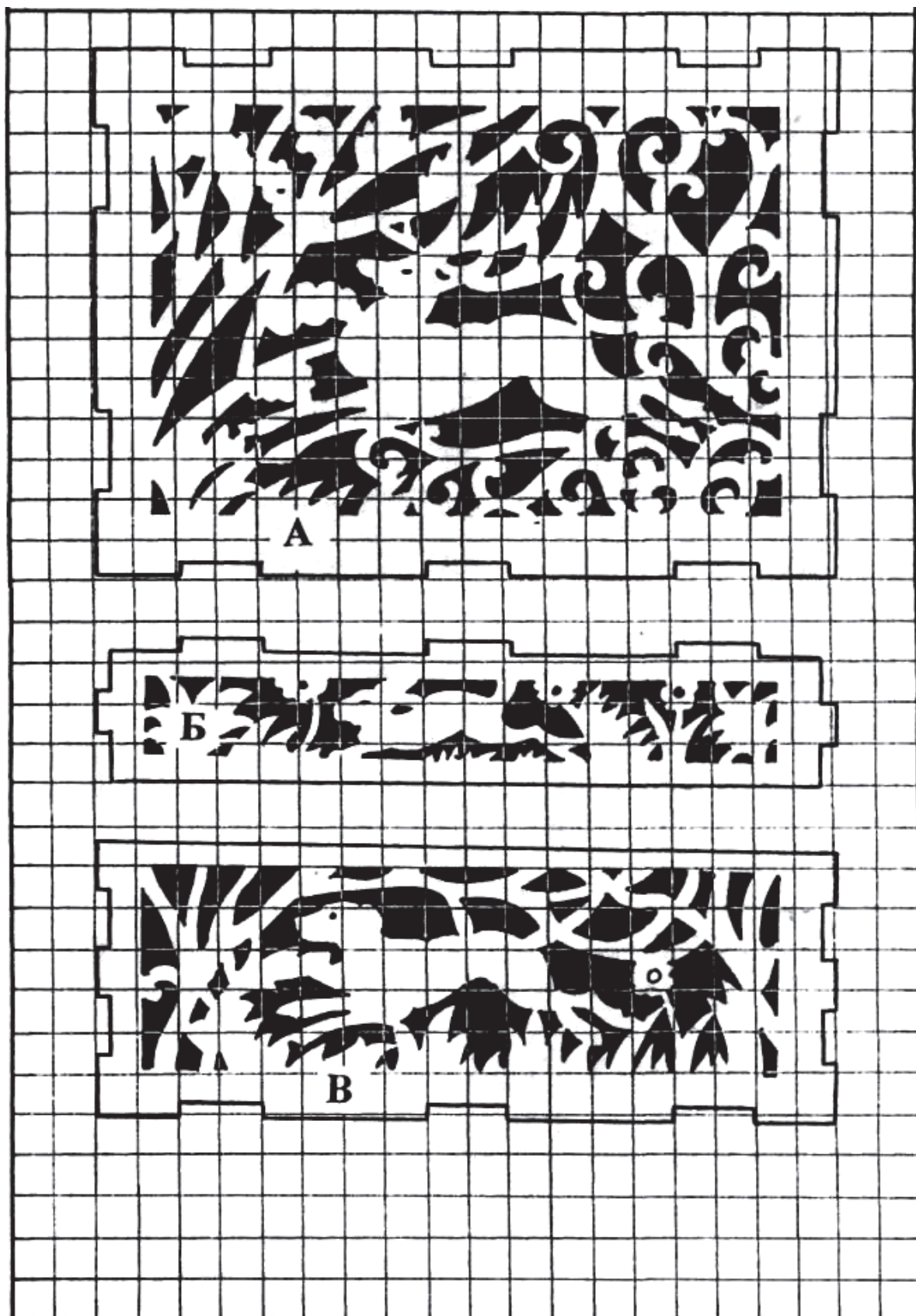
Складається ваза з 24 деталей: А – 5 шт., Б – 1 шт., В – 1 шт., Г – 10 шт., Д – 1 шт., Е – 5 шт., Ж – 1 шт. Випиляні деталі зачищають і шліфують. Спочатку деталі А з допомогою шипів та клею з'єднують з деталлю В. Потім у чашу вставляють деталь Ж, а зверху на шипи надівають деталь Б. Після висихання виробу шипи, що виступають за деталі Б та В, зрізують ножом і зачищають. Під низ деталі В підклеюють деталь Д, а під неї через рівні проміжки приклеюють деталі Е. Зверху в деталь Б вставляють 10 деталей Г. Виріб лакують. Всередину вази вставляють півлітрову пластикову пляшку, обрізану на рівні деталі Б або на 4÷5 мм вище.

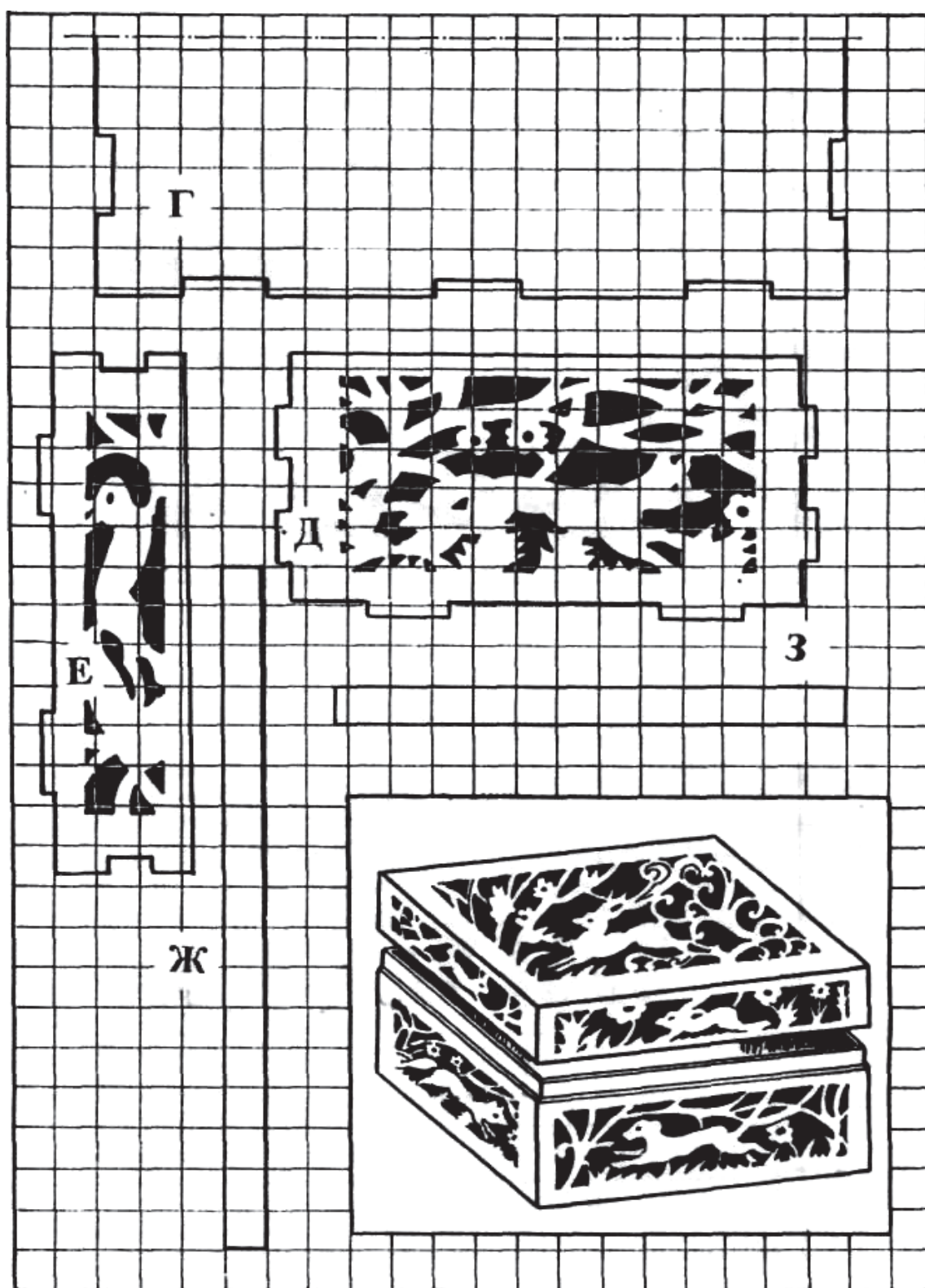
Скринька «Весняна»

Складається з семи деталей: А – 1 шт., Б – 1 шт., В – 4 шт., Г – 1 шт., Бокові стінки скриньки і дно з'єднують за допомогою шипів на клею. Під кришку підклеюють рамку (деталь Б), попередньо підігнавши її по внутрішніх розмірах скриньки. При бажанні середину скриньки обклеюють оксамитовим папером або атласною тканиною. Виріб лакують.

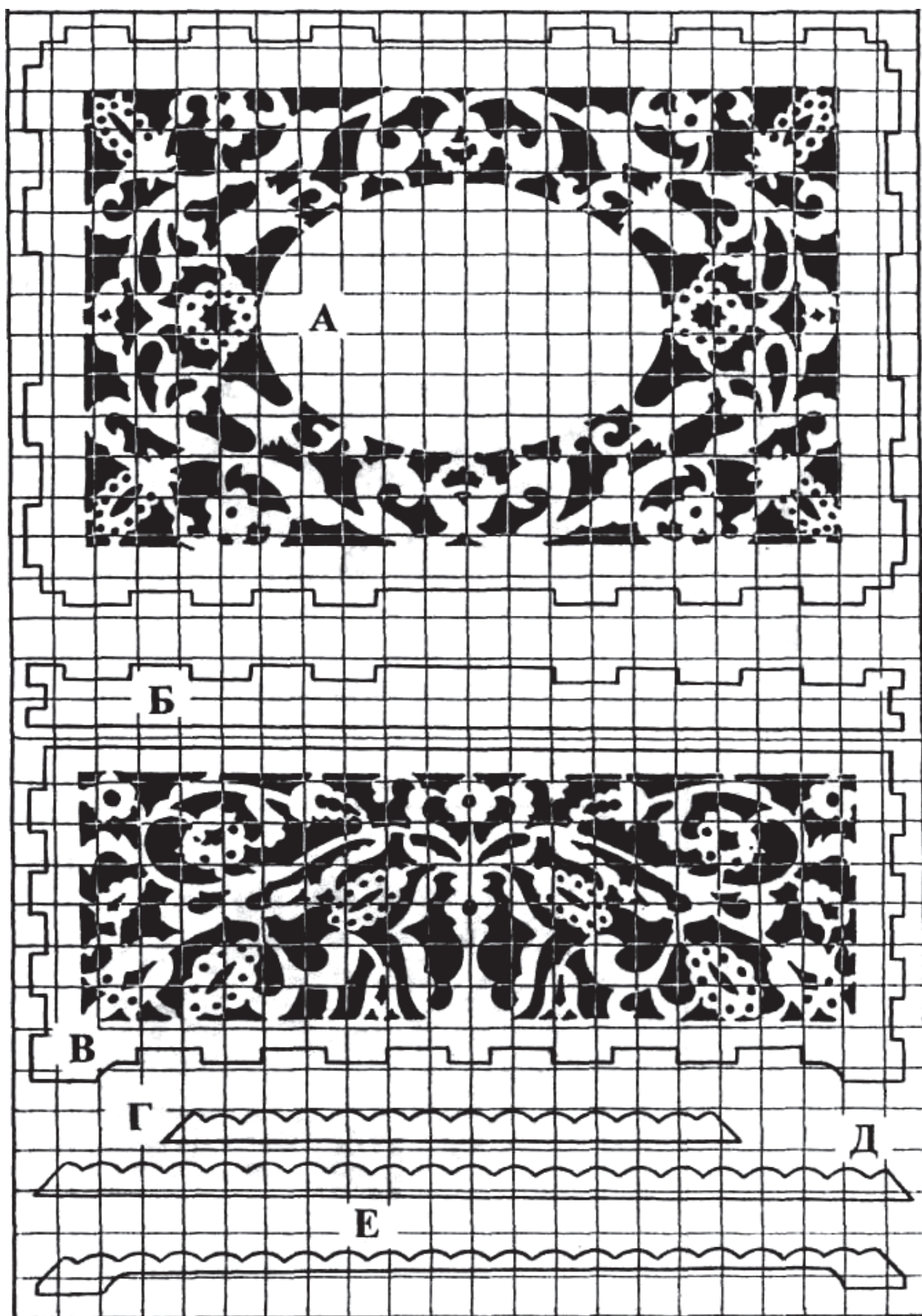
Скринька «Мисливська»

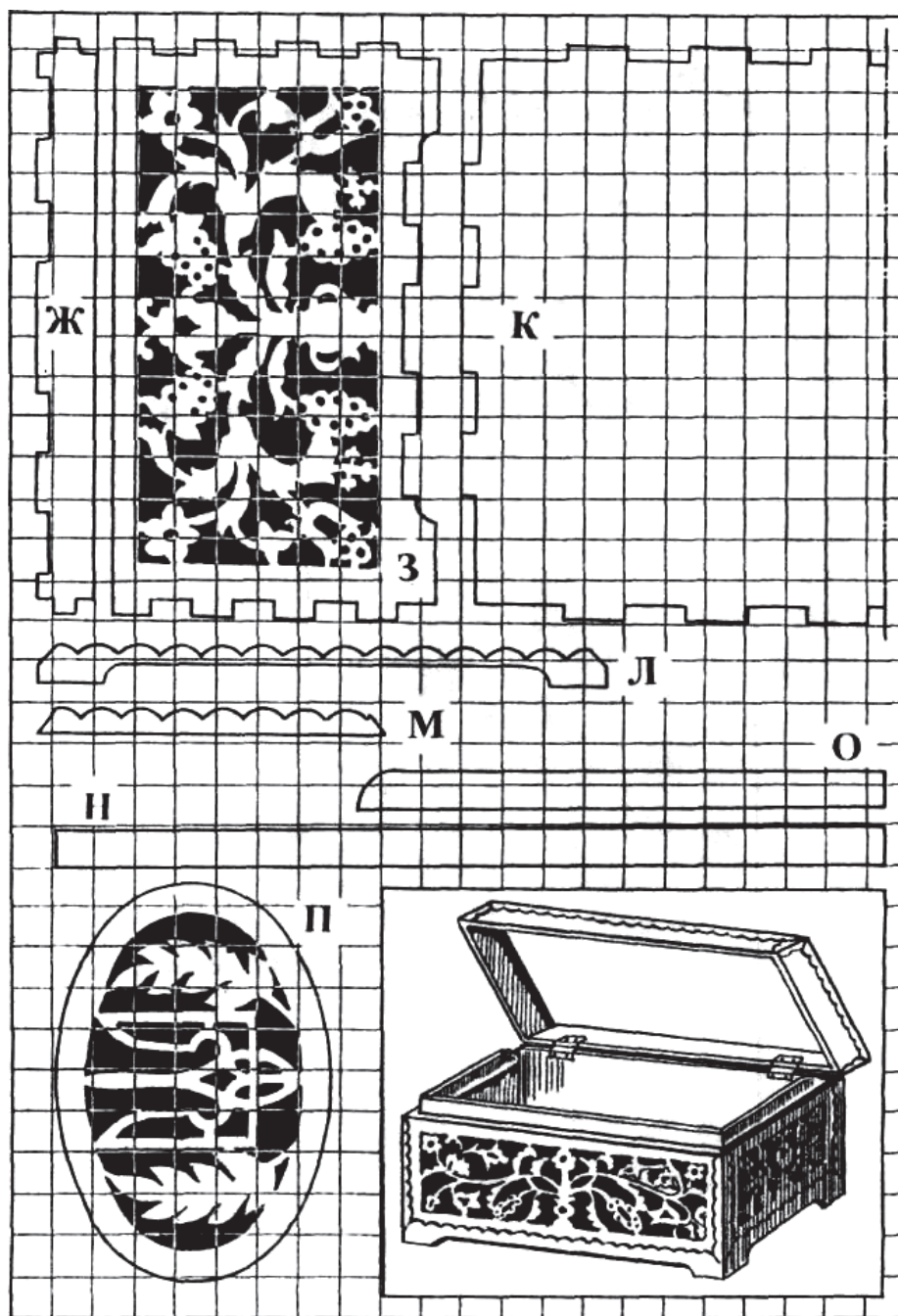

Виготовляється з 14 деталей: А – 1 шт., Б, В, Д, Е, – по 2 шт., Г – 1 шт., Ж, З – по 2 шт. З деталей А, Б, Е збирають кришку скриньки, а з деталей В, Г, Д – корпус. Перед збиранням деталі ретельно відшліфовують і підганяють шипи і пази. Після склеювання, шипи, що виступають за площину деталей, зрізують і зачищають дрібнозернистим напилком. З деталей З, Ж приклеюють бортик так, щоб він виступав на 4÷5 мм. На нього надівається кришка скриньки.

Скринька «Святкова»

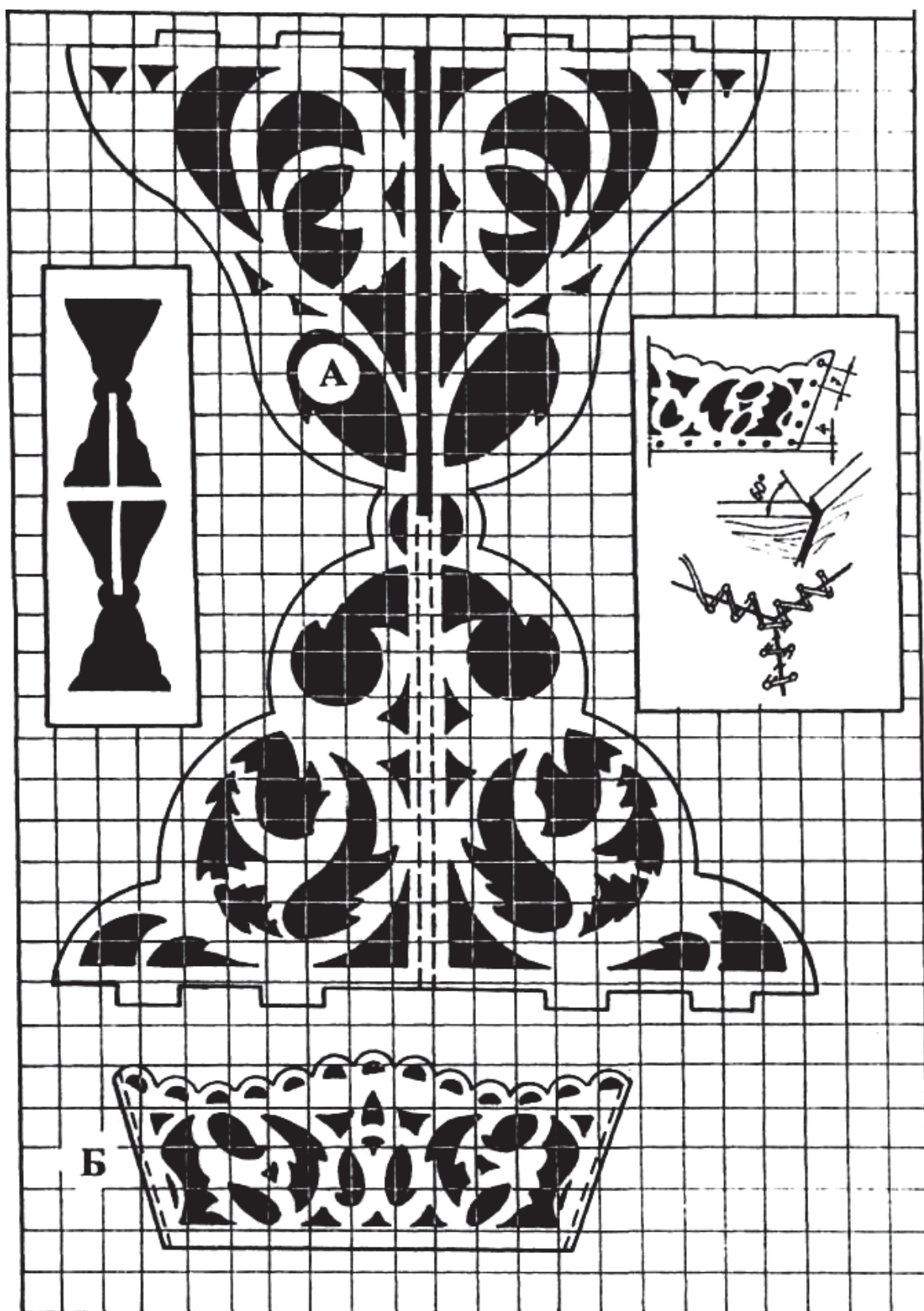

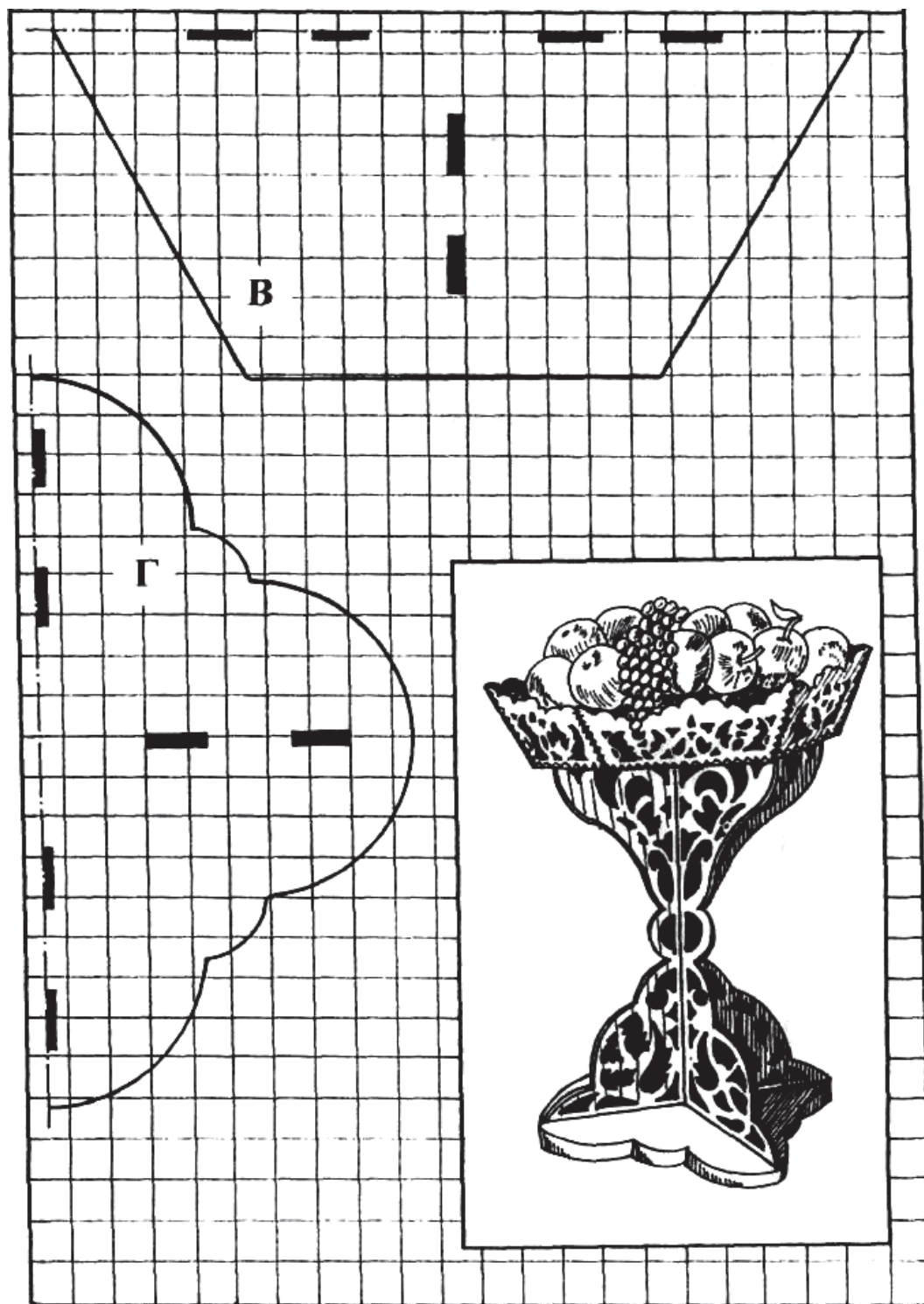

Складається з 34 деталей: А, К, Н, П – по 1 шт., Б, В, Е Ж, З, Л, О – по 2 шт., Г, Д – по 4 шт., М – 8шт. Деталі шкатулки і кришки випилюються з букової або березової фанери товщиною 3 мм, а деталі оздоблення (Г, Д, Б, Л, М) – з тонкої авіаційної фанери. Збирання виробу проводять у такій послідовності: спочатку з деталей В, З, К збирають корпус шкатулки, а з деталей А, Б, Ж – кришку. Після висихання клею зрізують всі виступи шипів і шліфують. Потім на всі грані наклеюють деталі оздоблення, слідкуючи за тим, щоб деталі, які з'єднуються під прямим кутом, були ретельно підігнані. Кришку приєднують до скриньки невеликими завісами, а з середини підклеюють планки (деталі О, Н) так, щоб виступали на 4÷5 мм за верхній край скриньки.

Деталь П вкривають морилкою, дають їй просохнути, шліфують і наклеюють в овал на кришці шкатулки. Виріб лакують.

Ваза для фруктів

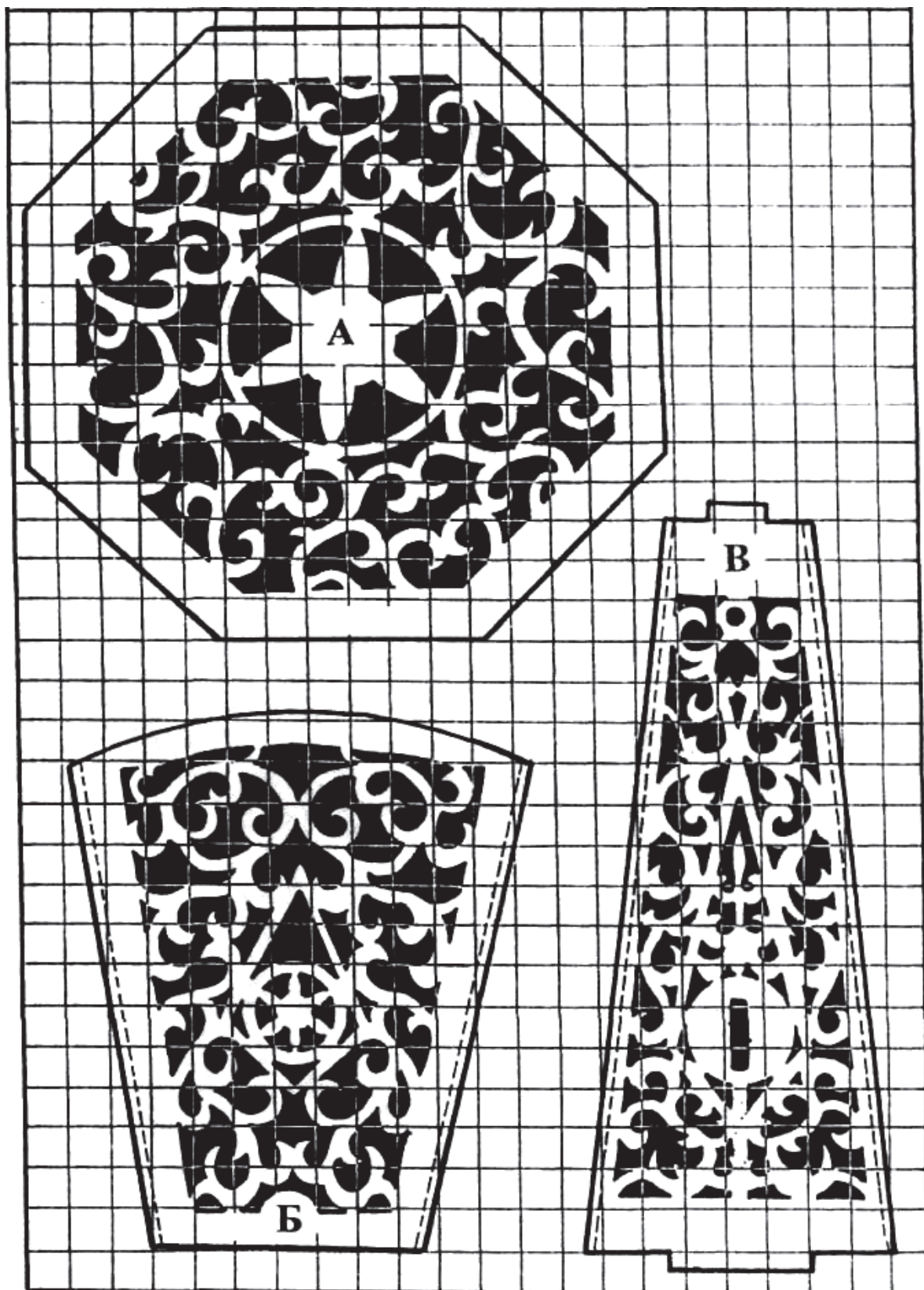

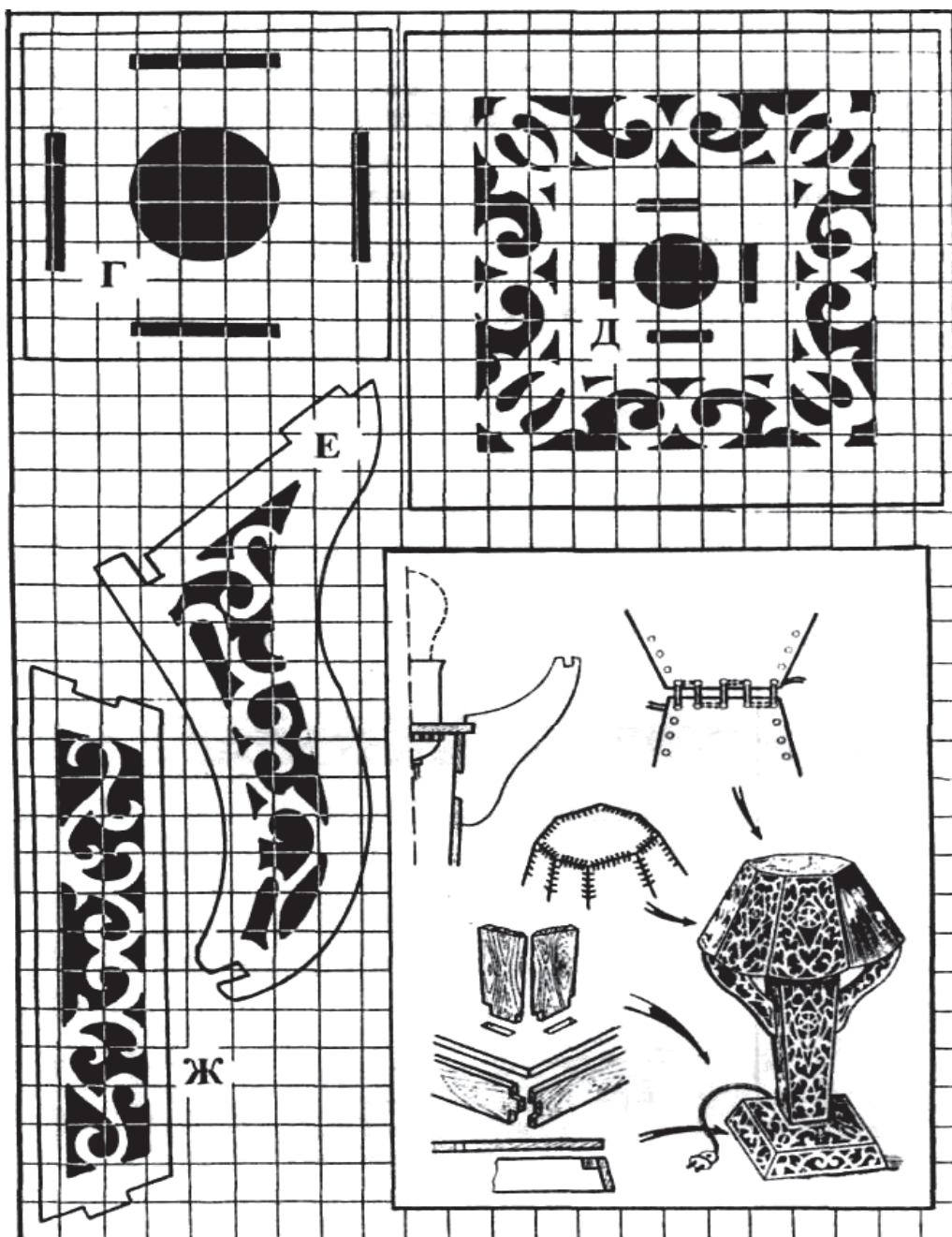

Для виготовлення вази випилюють 16 деталей: А – 2 шт., Б – 6 шт., В та Г – по 1 шт. В деталях А випилюють пази для їх з'єднання. Причому, в одній деталі паз випилюється зверху до середини, а в другій – знизу до середини. Це дасть змогу з'єднати дві деталі хрестоподібно під прямим кутом. Шипами в нижній частині підставка з'єднується з основою (деталь Г).

Чаша вази складається з основи і шести бічних граней. Між собою вони з'єднуються способом зшивання. Для цього на відстані 4 мм від краю деталі свердяться отвори на рівній відстані – 7 мм. Зшивання проводять капроною ниткою. До підставки чаша приєднується за допомогою шипів і пазів.

Настільна лампа

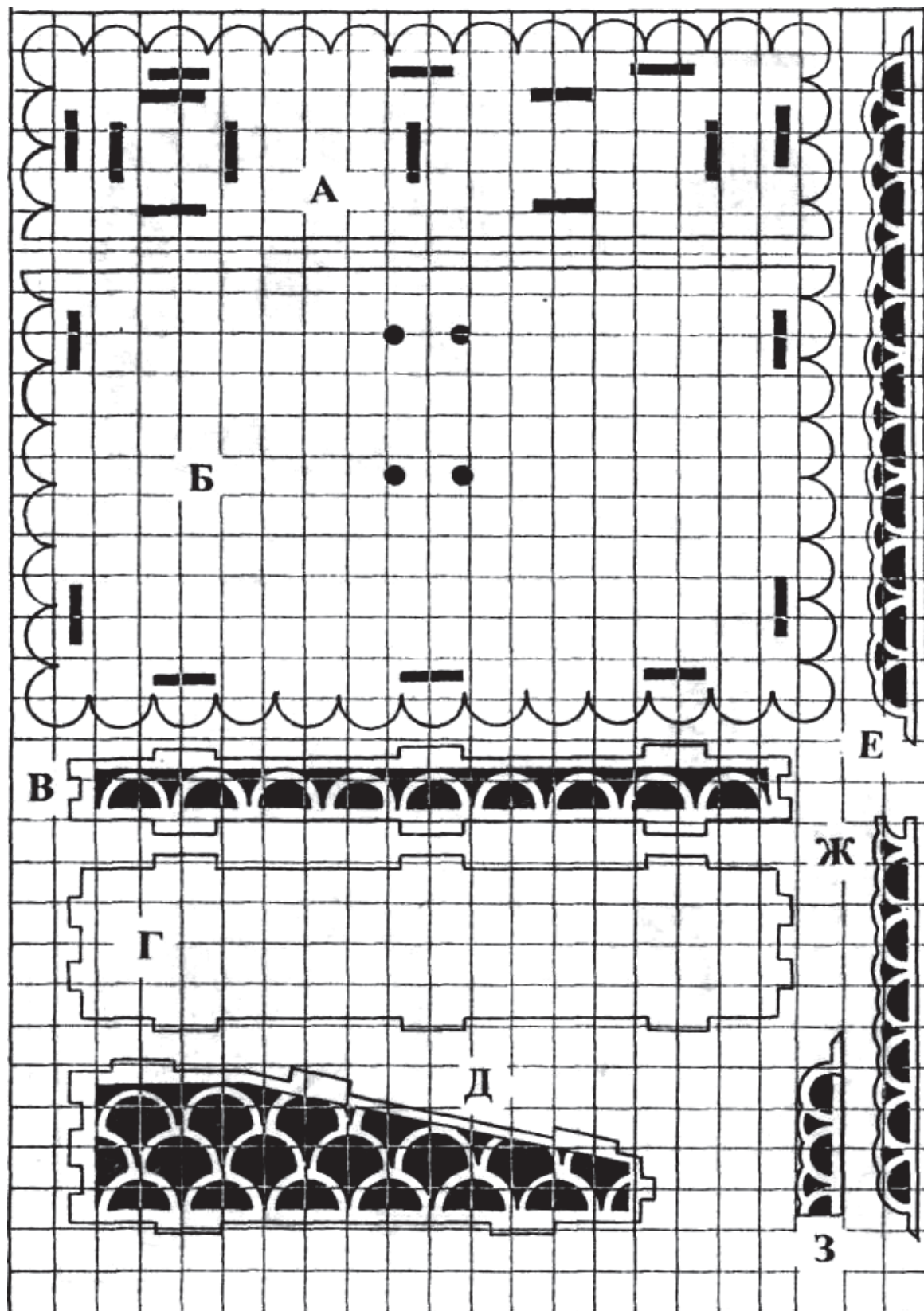

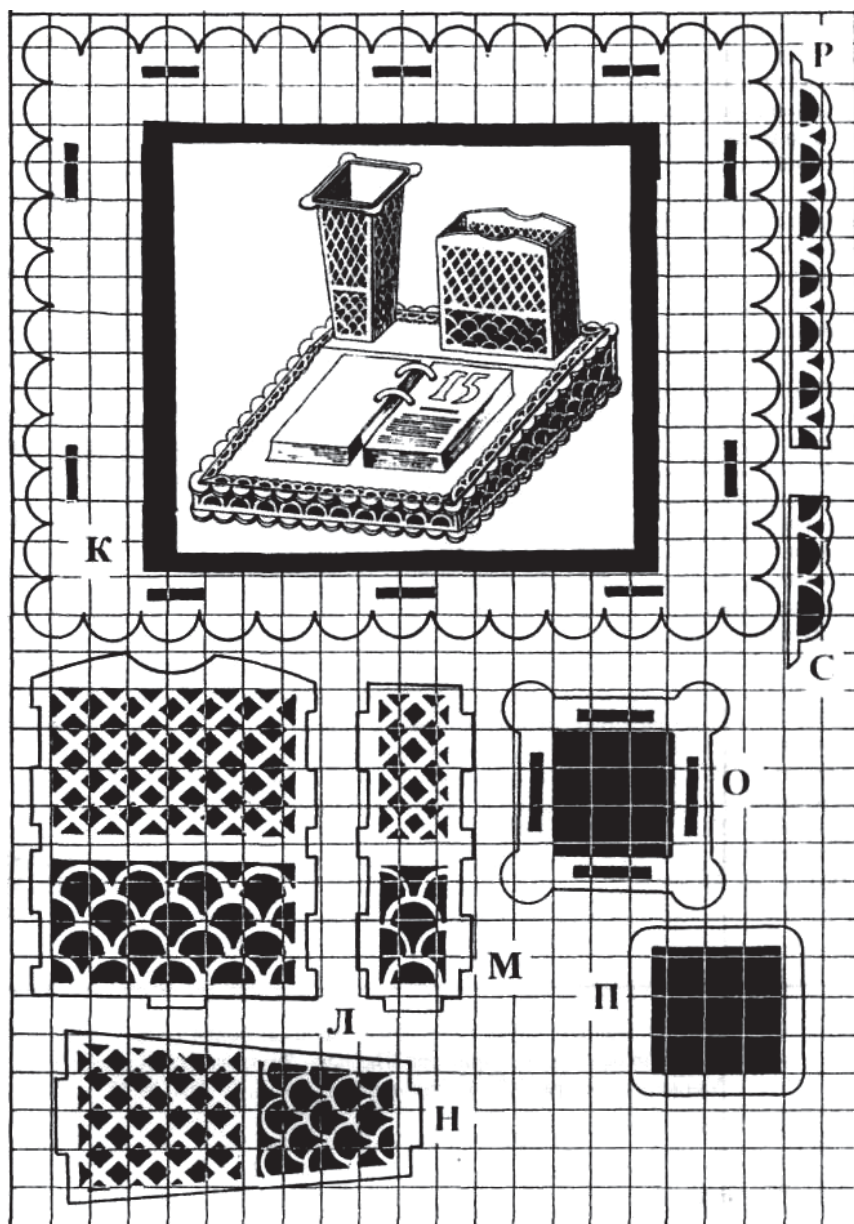

Виготовляється з 23 деталей: А – 1 шт., Б – 8 шт., В – 4 шт., Г – 1 шт., Д – 1 шт., Е – 4 шт., Ж – 4 шт. Після випилювання деталі зачищають і шліфують. Збирання виробу розпочинають з виготовлення основи. Чотири деталі Ж з допомогою шипів зв'язують у рамку. Потім зсередини під верхній обріз підклеюють рейки перерізом 4х4 мм. Після висихання рейки вирівнюють, щоб вони були в одній площині, а потім зверху наклеюють деталь Д. У пази цієї ж деталі вклеюють 4 деталі В, попередньо зрізавши довші сторони під кутом 45°, до середини. У деталь Г вставляють електричний патрон і наклеюють на шипи деталі В. Після цього вклеюють деталі Е, на які буде опиратися абажур настільної лампи.

Абажур настільної лампи виготовляють з деталей А та Б способом зшивання. Для цього в деталях свердлять отвори діаметром $1 \div 1,5$ мм. Зшивають капроною ниткою. Виріб лакують.

Підставка під календар

Для роботи використовують трьохшарову букову або березову фанеру. Випилюють 23 деталі: А – 1 шт., Б – 1 шт., В – 1 шт., Г – 1 шт., Д – 2 шт., Е – 2 шт., Ж – 1 шт., З – 1 шт., К – 1 шт., Л – 2 шт., М – 2 шт., Н – 4 шт., О – 1 шт., П – 1 шт., Р – 1 шт., С – 1 шт. У випиляних деталях зачищають торці і прорізи надфілем або личкувальним напилком. Шліфують шліфувальною шкуркою середньої, а потім дрібної зернистості з лицьового боку. Деталі Г, Ж, З, Р, С зі зворотного боку шліфують шкуркою великої зернистості. Спочатку виріб збирають без клею, підганяючи пази і шипи. Збирають у такій послідовності: збирають бокові стінки виробу (деталі В, Г, Д). їх з'єднують з основою (деталь К). Зверху приєднують деталі А та Б. З деталей Н, О, П збирають стакан для олівців, а з деталей Л та М коробочку для паперу. Після підгонки виріб розбирають і виконують повторне збирання на клею. Дають клеєві висохнути. Шипи, що виступають на лицевий бік виробу, ретельно зачищають і закривають декоративними планками (деталі Е, Ж, З, Р, С). Лакують нітролаком. Зі сталюого дроту діаметром 4 мм виготовляють дві скоби для кріплення перекидного календаря.

Додаток Б

Світлина 1. Такі важкі ці перші кроки творчості

Світлина 2. Готуємо матеріали для майбутнього комплексного виробу – «Вертепу»

Світлина 3. І самі творимо, і друзям допомагаємо

Світлина 4. Творчість на кінчиках пальців і в душі
(переможець конкурсу «Юний майстер» – учень 7 класу Гринжа Михайло)